

Univerzita Karlova v Praze
Filozofická fakulta
Ústav informačních studií a knihovnictví

Studijní program: informační studia a knihovnictví

Studijní obor: informační studia a knihovnictví

Mgr. Lenka Jelínková

**Problematika popisu elektronických online zdrojů v současné
katalogizační praxi knihoven**

**[Problems of description of electronic online resources in
contemporary library cataloguing practice]**

Rigorózní práce

Konzultant rigorózní práce PhDr. Eva Bratková

Praha 2009-03-14

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem rigorózní práci zpracovala samostatně a že jsem uvedla všechny použité informační zdroje.

V Mohelnici, 14. března 2009

.....
podpis rigorózanta

Identifikační záznam

JELÍNKOVÁ, Lenka. *Problematika popisu elektronických online zdrojů v současné katalogizační praxi knihoven [Problems of description of electronic online resources in contemporary library cataloguing practice]*. Praha, 2009. 142 s. Rigorózní práce. Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Ústav informačních studií a knihovnictví 2009. Konzultant rigorózní práce PhDr. Eva Bratková.

Abstrakt

Předmětem rigorózní práce je bibliografický popis elektronických online zdrojů z pohledu současné zahraniční a domácí katalogizační praxe. V úvodu práce je nastíněn vývoj popisu elektronických online zdrojů v průběhu 90. let minulého století spolu s představením významných zahraničních projektů, které k tomuto vývoji přispěly. Dále jsou podrobně analyzovány jednotlivé oblasti popisu dle standardu ISBD(ER) a jednotlivá pole formátu MARC 21 pro popis elektronických online zdrojů. Zhodnocena je rovněž katalogizační praxe Národní knihovny ČR v rámci projektu WebArchiv a oborových informačních bran. Jádrem práce je podrobná analýza ukázkových příkladů popisu elektronických online zdrojů obsahující katalogizační záznamy spolu s komentáři objasňujícími sporné otázky popisu těchto zdrojů. V závěru práce jsou analyzovány alternativní přístupy v problematice bibliografické kontroly elektronických online zdrojů, především v souvislosti s metadatovými formáty a jejich nejrozšířenějším zástupcem v oblasti knihoven – metadatovým formátem Dublin Core. Nastíněny jsou rovněž budoucí možné perspektivy vývoje katalogizační praxe a stručně je představen nově připravovaný katalogizační standard RDA.

Klíčová slova:

bibliografický popis, katalogizace, elektronické online zdroje, webové dokumenty, katalogizační standardy, MARC 21 (formát), AACR2 (pravidla), ISBD(ER), Národní knihovna České republiky, WebArchiv (Česko), Dublin Core, RDA (katalogizační pravidla)

Abstract

The topic of the thesis is bibliographic description of electronic online resources in foreign and Czech contemporary cataloguing practice. The first part of the thesis analyzes the development of description of electronic online resources in 90th of the 20th century along with an introduction of important foreign projects which contributed to this development. The paper analyzes in detail all areas of bibliographic description according to ISBD(ER) and the fields of MARC 21 format used for description of electronic online resources. The thesis also evaluates cataloguing practice of the National library of the Czech Republic within WebArchiv project and building of subject gateways. The heart of the thesis is detailed analyze of illustrating examples of description of electronic online resources including cataloguing records with comments clarifying some difficult questions of description of this resources. Final part of the thesis analyzes alternative approaches in the field of bibliographic description of electronic online resources, especially metadata formats and their most widespread representative within library community – Dublin Core. The thesis deals also with possible future perspectives of cataloguing practice and shortly introduces new cataloguing standard RDA.

Keywords

bibliographic description, cataloguing, electronic online resources, web documents, cataloguing standards, MARC 21 (format), AACR2 (rules), ISBD(ER), National library of the Czech Republic, WebArchiv (Czech Republic), Dublin Core, RDA (cataloguing rules)

OBSAH

PŘEDMLUVA

PŘEDMLUVA.....	5
-----------------------	----------

PŘEDMLUVA.....	10
-----------------------	-----------

1.1 Vymezení termínu „elektronický online zdroj“.....	2
---	---

2. VÝVOJ POPISU ELEKTRONICKÝCH ONLINE ZDROJŮ.....	4
--	----------

2.1 Základní otázky.....	4
--------------------------	---

2.1.1 Proč katalogizovat internetové zdroje?.....	4
---	---

2.1.2 Jaké internetové zdroje by se měly katalogizovat?.....	6
--	---

2.2 Výzkumné projekty OCLC.....	8
---------------------------------	---

2.2.1 Projekt internetových zdrojů (Internet Resources Project).....	8
--	---

2.2.2 Budování katalogu internetových zdrojů (Building a Catalog of Internet Resources, projekt InterCat).....	9
--	---

2.3 Nástroje pro katalogizaci elektronických online zdrojů.....	11
---	----

2.3.1 MARCIt.....	11
-------------------	----

2.3.2 CORC – Kooperativní katalog online zdrojů (Cooperative Online Resource Catalog).....	13
--	----

3. POPIS ELEKTRONICKÝCH ONLINE ZDROJŮ.....	14
---	-----------

3.1. Vývoj pravidel pro popis elektronických zdrojů.....	14
--	----

3.2 Popis elektronických online zdrojů ve formátu MARC 21.....	16
--	----

3.2.1 Návěští a kódované údaje (pole 006, 007 a 008).....	18
---	----

3.3 Oblasti popisu elektronických online zdrojů.....	27
--	----

3.3.1 Prameny popisu.....	27
---------------------------	----

3.3.2 Oblast údajů o názvu a odpovědnosti (pole 245).....	28
---	----

3.3.3 Oblast údajů o vydání (pole 250).....	32
---	----

3.3.4 Oblast údajů o typu a rozsahu elektronického zdroje (pole 256).....	32
---	----

3.3.5 Oblast nakladatelských údajů (pole 260).....	33
--	----

3.3.6 Oblast údajů fyzického popisu (pole 300).....	35
---	----

3.3.7 Oblast údajů o edici (pole 440).....	35
3.3.8 Oblast údajů poznámky (pole 500, 516, 520, 538, aj.).....	36
3.3.9 Oblast údajů o standardním čísle a dostupnosti (pole 020, 022).....	38
3.4 Další specifika popisu elektronických online zdrojů.....	38
3.4.1 Popis elektronických online zdrojů vydaných současně na jiném nosiči. .38	
3.4.2 Tvorba záznamů nezávislých na agregátorovi (angl. aggregator-neutral record).....	42
3.4.3 Propojovací pole (76X-78X).....	43
3.4.4 Elektronické umístění a přístup (pole 856).....	45
4. POPIS ELEKTRONICKÝCH ONLINE ZDROJŮ V PRAXI NÁRODNÍ KNIHOVNY ČR.....	49
4.1 WebArchiv.....	49
Obrázek 2 Původní báze „WEB“ katalogu Národní knihovny ČR.....	52
<p>Na počátku roku 2009 činil celkový počet bibliografických záznamů vytvořených v rámci projektu WebArchiv přibližně 1400, přičemž jejich meziroční přírůstek se neustále zvyšuje (na konci roku 2005 se jednalo o cca 250 záznamů, v listopadu. 2006 o cca 600 záznamů). Je třeba říci, že počet záznamů v bázi výrazněji vzrostl především v souvislosti s navýšením personálních kapacit projektu a dále s vyřešením části problematických otázek, na něž bylo při popisu elektronických online zdrojů opakovaně naráženo.....</p>	
<p>Z hlediska typologie elektronických online zdrojů zahrnutých ve WebArchivu se jedná převážně o zdroje textové povahy, minimálně jsou zahrnuty zdroje multimediálního charakteru. WebArchiv obsahuje samozřejmě také elektronické online zdroje, jejichž součástí jsou zvukové, obrazové či audiovizuální soubory, z katalogizačního hlediska však u naprosté většiny těchto zdrojů převažuje textový obsah a z pohledu katalogizace se tedy jedná o zdroje textové (LDR/06 „a“). Z hlediska bibliografické úrovně se jedná převážně o integrační zdroje a méně častěji o seriály. Informace o seriálech, které jsou podrobeny selekčním kritériím a vybrané z nich následně popisovány, jsou získávány na základě spolupráce s agenturou ISSN, přidělující standardní čísla také elektronickým seriálům publikovaným na Internetu. Minimálně jsou zastoupeny elektronické zdroje monografické povahy.....</p>	
4.2 Oborové informační brány.....	53
4.3 Specifika bibliografických záznamů elektronických online zdrojů v Národní knihovně ČR.....	56
5. PŘÍKLADY POPISU ELEKTRONICKÝCH ONLINE ZDROJŮ.....	60
5.1 Elektronická monografie na WWW (dokument ve formátu .pdf).....	60

5.2 Elektronická monografie na WWW (statické webové stránky).....	63
Komentář k příkladu 5.2.....	65
5.3 Elektronický časopis vycházející pouze na WWW	66
5.4 Elektronický časopis vycházející tištěně i na WWW (jeden bibliografický záznam, tzv. single record approach).....	70
5.5 Elektronický časopis vycházející tištěně i na WWW (dva bibliografické záznamy, tzv. separate record approach).....	73
5.6 Integrační zdroj (textový).....	78
5.7 Integrační zdroj (textový – domovská stránka).....	81
5.8 Integrační zdroj (textový – blog).....	85
5.9 Integrační zdroj (textový) na pomezí s elektronickým časopisem.....	88
5.10 Integrační zdroj (multimédium).....	91
5.11 Integrační zdroj (kartografický dokument).....	95
Záznam ve formátu MARC 21.....	96
5.12 Část (článek z elektronického časopisu).....	99
6. METADATA JAKO ALTERNATIVA KATALOGIZACE ELEKTRONICKÝCH ONLINE ZDROJŮ, BUDOUCÍ PERSPEKTIVY.....	102
6.1 Metadata jako alternativa katalogizace elektronických online zdrojů.....	102
6.1.1 Dublin Core.....	103
6.1.2 Gormanův model bibliografické kontroly elektronických online zdrojů	110
6.2 Budoucí perspektivy katalogizace	112
6.2.1 Nástin budoucího vývoje katalogizace.....	112
6.2.2 RDA (Resource Description and Access).....	116

Stávající Anglo-americká katalogizační pravidla (AACR2R) obsahují základní text z roku 1978, revizi z roku 1988 a aktualizace do roku 2005. Tato pravidla již bohužel nevyhovují novému katalogizačnímu prostředí, které je charakterizováno rozšířením nových informačních nosičů a současně potřebou většího a hlubšího záběru z hlediska obsahu dokumentu a dále velkým množstvím nových metadatových formátů a osob, které tato metadata vytvářejí. [Lichtenbergová, 2007]. Nově vzniklou potřebu by měla vyřešit právě připravovaná pravidla RDA (Resource Description and Access), česky překládáno jako „Popis a zpřístupnění zdrojů“. Tato pravidla pravděpodobně

v budoucnu v mezinárodním měřítku silně ovlivní katalogizační politiku i praxi, hovoří se o nich jako o katalogizačním standardu pro 21. století.....116

Původním záměrem jak ošetřit nedostatky stávajících katalogizačních pravidel byla jejich opětovná revize, kterou měla na starosti Spojená řídicí komise pro revizi pravidel AACR (Joint Steering Committee for the Revision of AACR, JSC). V dubnu 2005, kdy JSC obdržela komentáře ke znovu revidované kapitole 1 AACR3, bylo rozhodnuto, že je třeba změnit přístup a vytvořit zcela nový standard pro popis a zpřístupnění zdrojů navržený pro digitální prostředí [Joint Steering Committee, 2009b]. Pravidla získala nový název – Resource Description and Access a řídicí komise byla přejmenována na Spojenou řídicí komisi pro přípravu pravidel RDA (Joint Steering Committee for Development of RDA, JSC). Řídicí komise JSC se skládá ze zástupců šesti hlavních anglo-amerických knihovnických institucí úzce provázaných s oblastí katalogizace – Americké knihovnické asociace (American Library Association, ALA), Australského výboru pro katalogizaci (Australian Committee on Cataloguing, ACOC), Britské knihovny (British Library, BL), Kanadského výboru pro katalogizaci (Canadian Committee on Cataloguing, CCC), Odborného institutu knihovnických a informačních profesionálů (Chartered Institute of Library and Information Professionals, CILIP) a samozřejmě Kongresové knihovny (Library of Congress, LC).....117

Návrh první části nově připravovaných pravidel byl zveřejněn pro připomínkování v prosinci 2005, další části následovaly. V listopadu 2008 byl zpřístupněn pro připomínkování kompletní návrh pravidel. Finální vydání RDA je plánováno na třetí kvartál roku 2009 [Joint Steering Committee, 2009a]. O implementaci pravidel RDA v národních katalogizačních politikách budou rozhodovat národní knihovny jednotlivých zemí [Lichtenbergová, 2007]. 117

Katalogizační pravidla RDA jsou založena na dvou koncepčních modelech vyvíjených mezinárodní knihovnickou asociací IFLA (International Federation of Library Associations and Institutions). Jedná se o modely FRBR – Funkční požadavky na bibliografické záznamy (Functional Requirements for Bibliographic Records) [Mezinárodní federace knihovnických asociací, 1998] a FRAD – Funkční požadavky na autoritní záznamy (Functional Requirements for Authority Data) [Mezinárodní federace knihovnických asociací, 2007]. ...118

Mezi výhody používání pravidel RDA, z nichž některé již byly zmíněny v předchozím textu, patří [Joint Steering Committee, 2009c]:.....119

Na základě výše zmíněných základních charakteristik a výhod nově připravovaných pravidel RDA lze očekávat, že budou odstraněny základní nedostatky, které u stávajících pravidel AACR2R komplikují práci s novými typy informačních zdrojů. Jedním z hlavních problémů stávajících pravidel je především určité křížení přístupů nosič versus obsah, které nutí katalogizátora pracovat s více kaptiolami pravidel současně. Nová pravidla by měla ve všech ohledech lépe vyhovovat digitálnímu prostředí, měla by být jednodušší, široce aplikovatelná a především výrazně orientovaná na uživatele a jejich potřeby, což by mohlo zlepšit konkurenceschopnost knihoven a jejich katalogů v současném digitálně orientovaném prostředí.....120

7. ZÁVĚR.....	121
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	125
SEZNAM OBRÁZKŮ.....	138
SEZNAM TABULEK.....	140

PŘEDMLUVA

Objem informací publikovaných denně na Internetu a zároveň obrovský zájem ze strany uživatelů přiměl knihovny zabývat se otázkou, jak elektronické online zdroje integrovat do svých fondů a služeb. Jedním z možných způsobů uchopení těchto zdrojů je „klasická“ katalogizace podle platných katalogizačních standardů a pravidel. Elektronické online zdroje jsou však na rozdíl od tradičních dokumentů velmi dynamické, a proto je jejich popis poměrně složitou a neustále se vyvíjející problematikou.

Cílem rigorózní práce je seznámení s problematikou popisu elektronických online zdrojů na národní i mezinárodní úrovni. Práce analyzuje a hodnotí popis těchto zdrojů, jak je kodifikován v platných zahraničních a domácích katalogizačních standardech a především na praktických ukázkách demonstruje specifika a problematické otázky popisu těchto zdrojů.

Téma rigorózní práce vychází z mé někdejší, více než dvouleté, praxe v Národní knihovně ČR, Oddělení elektronických online zdrojů (nyní Oddělení archivace webu), kde jsem se věnovala převážně bibliografickému popisu těchto zdrojů, a z diplomové práce obhájené na Ústavu informačních studií a knihovnictví na počátku roku 2007 [Jelínková, 2006]. Když jsem před více než dvěma lety předkládala k obhajobě svoji diplomovou práci, neměli katalogizátoři k dispozici žádnou příručku v češtině, která by se zabývala popisem elektronických zdrojů ve formátu MARC 21, natož popisem online zdrojů. Jedinou příručkou vydanou do té doby Národní knihovnou ČR byla příručka pro popis elektronických zdrojů ve formátu UNIMARC [Celbová, 2000b], která však neodpovídala aktuálním trendům a změnám ve zpracovatelské praxi knihoven. Diplomová práce byla tedy koncipována s cílem jejího možného využití (zejména praktické části s příklady popisu) pro příručku „Katalogizace elektronických zdrojů: příručka pro katalogizátora s příklady ve formátu MARC 21“. Příručka dosud vydána nebyla, dle dostupných informací by však k jejímu vydání mělo dojít v průběhu tohoto roku.

Nutno dodat, že v období, které uplynulo od předložení diplomové práce, došlo v české katalogizační praxi v rámci zpracování elektronických zdrojů k několika změnám směrem k harmonizaci se zahraniční zpracovatelskou

praxí a bylo tedy třeba přepracovat a aktualizovat některé údaje a příklady ve stěžejní části práce.

Při tvorbě rigorózní práce jsem vycházela převážně ze zahraničních příruček a metodických materiálů věnovaných popisu elektronických online zdrojů (jednalo se zejména o materiály Kongresové knihovny ve Washingtonu a amerického knihovnického centra OCLC) a současně z českých překladů základních katalogizačních standardů a manuálů (AACR2R, ISBD(ER), MARC 21). Cenným zdrojem informací pro mě byla také monografie americké univerzitní profesorky Ingrid Hsieh-Yee věnovaná popisu audiovizuálních a elektronických dokumentů [Hsieh-Yee, 2006]. Dále jsem vycházela z článků v odborných knihovnických časopisech a to především těch, které se věnují katalogizaci („Cataloging and Classification Quarterly“, „Journal of Internet Cataloging“). Neméně důležitým zdrojem informací byly mé vlastní zkušenosti z praxe a možnost konzultace s odborníky z oboru.

Rigorózní práce je rozčleněna do sedmi kapitol. Po úvodu následuje druhá kapitola, která nastiňuje vývoj popisu elektronických online zdrojů v průběhu 90. let minulého století a představuje stručně významné zahraniční projekty, které k tomuto vývoji přispěly. Třetí kapitola je věnována popisu elektronických online zdrojů, jak je kodifikován v platných zahraničních a domácích katalogizačních standardech. Zabývá se podrobně jednotlivými oblastmi popisu dle ISBD(ER) a zároveň jednotlivými poli formátu MARC 21 spolu s jejich specifiky pro elektronické online zdroje. Čtvrtá kapitola popisuje katalogizační praxi Národní knihovny ČR a zejména jednotlivé projekty, v jejichž rámci se elektronické online zdroje v Národní knihovně popisují. V páté kapitole jsou analyzovány příklady popisu elektronických online zdrojů na konkrétních záznamech vybraných z elektronického katalogu Národní knihovny ČR. V šesté kapitole je věnována pozornost alternativním způsobům zpracování elektronických online zdrojů, především metadatovému formátu Dublin Core, a dále současným trendům v oblasti katalogizace spolu se stručným představením nově připravovaných pravidel RDA, která by měla ovlivnit budoucí zpracovatelskou praxi knihoven. V závěru je pozornost věnována zhodnocení popisu elektronických online zdrojů na národní i mezinárodní úrovni a jeho možný budoucí vývoj.

Použitá literatura je citována v souladu s normou ISO 690, resp. ISO 690-2. Záznamy jsou řazeny abecedně. Z uvedené normy vychází také zvolená citační metoda – citování pomocí prvního údaje záznamu a data vydání (označovaná též jako „Harvardský systém“). Poznámky pod čarou stručně doplňují či objasňují informace uvedené v samotném textu. Text práce je doplněn řadou obrázků a tabulek, jejichž seznamy je možné nalézt za seznamem použité literatury na konci práce.

Na tomto místě bych ráda poděkovala za cenné rady a připomínky při zpracování rigorózní práce především konzultantce práce PhDr. Evě Bratkové, PhDr. Ludmile Benešové, vedoucí Oddělení zpracování speciálních dokumentů Národní knihovny ČR a kolektivu pracovníků Oddělení archivace webu Národní knihovny ČR.

1. ÚVOD

Počátky Internetu jsou datovány do 60. let minulého století, avšak jeho skutečný rozvoj nastal až začátkem 90. let, kdy se osobní počítače vzhledem k podstatnému snížení cen staly všeobecně dostupnými a kdy zároveň vznikla služba World Wide Web. Od svého vzniku prošel Internet řadou koncepčních změn, které postupně rozšiřovaly možnosti jeho využití v každodenním životě a vytvořily z něho nepostradatelné masmédiu. Původně byl využíván pouze v rámci několika serverů v univerzitním prostředí, postupně však docházelo k propojování více sítí a nástupu jeho komercializace, provozování e-obchodu, napojování státní správy a především k enormnímu vzestupu elektronického publikování [Celbová, 2008].

V současnosti je Internet jedním z nejrychleji rostoucích médií na světě a je denně využíván miliony uživatelů na celém světě. V České republice se v roce 2008 počet uživatelů Internetu zvýšil meziročně o pětinu a v současnosti činí přibližně 4,8 milionu uživatelů ve věku 16 let a starších. Vůbec nejvyšší podíl uživatelů Internetu je v České republice v populaci studentů, kde jej v dnešní době používá již téměř každý (98 % studentů 16 let a starších) [Český statistický úřad, 2008]. Pokud tedy knihovny chtějí nabízet svým uživatelům kvalitní služby s cílem uspokojení jejich informačních potřeb, musejí se zabývat otázkou, jak co nejvhodněji integrovat internetové zdroje do svých fondů a služeb.

Informační zdroje publikované na Internetu jsou však výrazně odlišné od „klasických“ dokumentů, s nimiž knihovny tradičně pracují. Jedná se především o jejich množství, různou kvalitu a bohužel také stabilitu. Vzhledem k těmto vlastnostem se staly elektronické online zdroje pro knihovníky velkou výzvou, ale zároveň také hrozbou, a to zejména pro katalogizátory, jejichž hlavním úkolem je organizovat informace tak, aby bylo možné je vyhledávat a využívat. Bylo třeba vyřešit celou řadu klíčových otázek. Je vůbec vhodné katalogizovat internetové zdroje „klasickým“ způsobem? Jaké internetové zdroje by se měly katalogizovat? Jakým způsobem?

Všechny výše uvedené otázky řešili odborníci z řad katalogizátorů v průběhu 90. let minulého století a došli k závěru, že jako nejvhodnější metoda k uchopení elektronických online zdrojů je skutečně „klasická“ katalogizace tak, jak ji známe

u tištěných dokumentů. Vzhledem k objemu dokumentů publikovaných na Internetu a úsilí, které je třeba vynaložit při vytváření a udržování bibliografických záznamů elektronických online zdrojů, je však třeba důsledně zvažovat, zda má smysl daný konkrétní zdroj katalogizovat a potažmo archivovat v digitálních fondech knihovny.

V současnosti je katalogizace elektronických online zdrojů každodenní realitou v mnoha knihovnách po celém světě, odborníci přesto stále hledají cesty, jak co nejlépe zajistit bibliografickou kontrolu těchto zdrojů. Úsilí je věnováno jednak vzniku nového katalogizačního standardu, který by měl zjednodušit a zefektivnit bibliografické zpracování (nejen) elektronických online zdrojů, na straně druhé jsou zkoumány jednodušší a levnější alternativy popisu těchto zdrojů.

1.1 Vymezení termínu „elektronický online zdroj“

Soudobá odborná terminologie nabízí pestrý obraz pojmů vztahujících se k elektronickým zdrojům. Existuje mnoho synonymních výrazů, pojmů širšího či užšího rozsahu a také různé pojetí užívání těchto termínů v každodenní praxi. V celé množině elektronických zdrojů je možné vymezit čtyři základní skupiny těchto zdrojů [Bratková, 1998, s. 262–263]:

1. Elektronické informační zdroje

Jedná se o skupinu výchozí zastřešující všechny elektronické informační zdroje, tedy i zdroje, které nejsou dostupné prostřednictvím počítačových sítí. Synonymním termínem k tomuto pojmu je pojem „digitální informační zdroje“. Do této skupiny můžeme zařadit také termíny „elektronické (digitální) objekty“, „elektronické (digitální) materiály“, „elektronické (digitální) dokumenty“ či „elektronické (digitální) publikace“.

2. Síťové elektronické zdroje

Uvedená skupina vymezuje zdroje přístupné prostřednictvím jakýchkoliv počítačových sítí. Patří sem termíny „online (informační) zdroje“, „elektronické zdroje dostupné na dálku“ (angl. *remotely accessed resources*) nebo užší pojmy „síťové dokumenty“ či „síťové publikace“. Do této skupiny spadá také hojně užívaný termín (použitý rovněž v názvu celé práce) „elektronické online zdroje“.

3. Internetové (informační) zdroje

Třetí skupina je podmnožinou skupiny předchozí. Zahrnuje informační zdroje dostupné **veřejně** přes celosvětovou počítačovou síť Internet. Nepatří sem zdroje, které jsou sice přístupné přes Internet, ale nikoli veřejně. Synonymními termíny jsou „internetové materiály“ a užšími pojmy „internetové dokumenty“ nebo „internetové publikace“.

4. Webové (informační) zdroje

Poslední a zároveň nejužší skupina vymezuje informační zdroje dostupné veřejně v síti Internet **pouze přes protokol HTTP** (*Hypertext Transfer Protocol*). V českém prostředí je užíván rovněž termín „webové informační zdroje“, v rigorózní práci je však preferován první z uvedených termínů. Užším, ale velmi frekventovaným pojmem, je „webový (příp. webovský) dokument“. V západní terminologii je totiž pojem „dokument“ chápán především jako materiál textové povahy. Dalšími synonymními termíny v této skupině jsou termíny „dokumenty na WWW“, nebo přesnější pojem „dokumenty využívající HTTP protokol“. Patří sem také konkrétní pojmy jako „webová (příp. webovská) stránka“, „domovská stránka“, „personální (webová) stránka“, „HTML stránka“, „webové (příp. webové) sídlo“ (angl. *website*) či pojem „web“.

Přestože v názvu rigorózní práce, stejně jako v dalším textu, figuruje termín „elektronický online zdroj“, je tato práce zaměřena na třetí a zejména na čtvrtou výše uvedenou skupinu elektronických informačních zdrojů. Pojmy „zdroj“, „dokument“ či „publikace“ mají v této práci naprosto stejný význam. Také termíny „elektronický online zdroj“, „internetový zdroj“ a „webový zdroj“ jsou užívány (s vědomím výše uvedených rozdílů) do jisté míry synonymně.

2. VÝVOJ POPISU ELEKTRONICKÝCH ONLINE ZDROJŮ

Odborníci z oboru knihovnictví se o elektronické online zdroje začali zajímat již v první polovině 90. let, kdy se Internet začal díky službě World Wide Web dynamicky rozrůstat. Nejprve bylo třeba prozkoumat povahu informačních zdrojů dostupných na Internetu. Když bylo zjištěno, že řada elektronických online zdrojů obsahově odpovídá dokumentům, které knihovny tradičně zajímají, bylo třeba vyřešit otázku, jak tyto zdroje integrovat do knihovních fondů a služeb. Jako nejvhodnější metoda pro uchopení těchto zdrojů byla zvolena „klasická“ katalogizace. Samotná otázka, zda má vůbec smysl katalogizovat internetové zdroje, však vzbudila mezi odborníky bouřlivou diskuzi. Výzkumné projekty americké organizace OCLC (*Online Computer Library Center*) poskytly odpovědi nejen na tuto, ale také na řadu dalších klíčových otázek a zároveň uvedly popis elektronických online zdrojů do katalogizační praxe knihoven.

2.1 Základní otázky

Elektronické zdroje publikované na Internetu s sebou přinesly řadu problematických otázek, které museli odborníci, především z řad katalogizátorů usilujících o jejich integraci do knihovních katalogů, řešit. Jedním z těchto problémů je závratná rychlost nárůstu informací publikovaných na Internetu. Studie americké organizace OCLC ukázala, že v roce 1993, dva roky po zprovoznění první webové stránky¹, bylo na Internetu pouhých 100 webových stránek. Tento počet však již v roce 2000 vzrostl na 7,4 milionů [TAN, 2001, s. 98].

Další problém se týkal vlastností dokumentů na Internetu – špatná organizace, různá kvalita a stabilita, které znamenají obrovské potenciální pracovní zatížení, pokud by se měl knihovní katalog udržovat.

2.1.1 Proč katalogizovat internetové zdroje?

---

¹ První webová stránka byla zprovozněna 6. srpna 1991. Jejím autorem byl Tim Berners-Lee, tvůrce služby World Wide Web [Krčmařová, 2004].

Na Internetu je nepochybně velké množství hodnotných zdrojů, ale jsou bohužel ukryty v „chaotické džungli“. Jak mohou být tyto zdroje nejlépe organizovány pro vyhledávání a jejich následné využití?

Od počátku bylo zřejmé, že Internet potřebuje organizaci. Vyhledávací nástroje na Internetu však nabízely jen velmi omezené možnosti. Naproti tomu katalogizace je činnost knihoven, jejímž cílem je dosažení určitého pořádku umožňujícího efektivní vyhledávání a využívání informací. Někteří odborníci nicméně zastávali názor, že dokumenty publikované na Internetu jsou natolik nestabilní, že je nelze efektivně katalogizovat. Jiní zase zvažovali, zda by mohly stále mocnější nástroje pro vyhledávání a prohlížení, automatizované indexační nástroje a „inteligentní manažery“ odstranit potřebu katalogů.

Eric Jul [1996, s. 10] uvádí tři základní argumenty stavěné proti katalogizaci elektronických online zdrojů:

1. Nic na Internetu nemá smysl katalogizovat
2. Internetové zdroje mají velmi pomíjivý charakter
3. Katalogizace je příliš drahá a náročná na lidskou práci

Internet představuje obrovskou záplavu informací, v níž se mísí dokumenty velmi odlišné kvality. V současnosti můžeme navíc jen stěží odhadnout jejich dlouhodobou hodnotu pro budoucí generace. Na druhou stranu velké množství informací je dnes publikováno pouze v elektronické podobě (jedná se o tzv. *digital born* dokumenty) a tento trend bude neustále vzrůstat. Pokud si knihovníci stanoví vhodná selekční kritéria vyhovující jejich potřebám a především potřebám jejich uživatelů, mohou naopak výrazně obohatit své fondy a zároveň zlepšit služby uživatelům, kteří najdou veškeré informace na jednom místě a nebudou ztrácet čas procházením tisíců záznamů, které jsou obvykle výsledkem vyhledávání pomocí internetových vyhledávačů. Navíc v některých případech mohou internetové zdroje sloužit jako alternativa zdrojů tištěných a jejich začlenění do katalogu tak může ušetřit část rozpočtu knihovny.

Tak jako se internetové zdroje liší, co se týče intelektuálního obsahu, tak se liší také délkou životnosti. Je pochopitelné, že knihovny nemají zájem popisovat zdroje, které zanedlouho z Internetu opět zmizí. Na rozdíl od tradičních tištěných

zdrojů fyzicky umístěných v budovách knihoven nejsou totiž internetové zdroje pod přímou kontrolou knihoven. Průměrná životnost webové stránky se odhaduje na tři až čtyři měsíce [Murray, 2000]. Řada institucí po celém světě, zejména národních knihoven, se snaží tento problém řešit dlouhodobou archivací elektronických online zdrojů. Problematikou dlouhodobé archivace elektronických online zdrojů se podrobně zabývá diplomová práce Markéty Škodové [Škodová, 2005].

Hlavním (a možná také nejvíce oprávněným) argumentem stavěným proti katalogizaci internetových zdrojů je skutečnost, že se jedná o činnost velmi nákladnou a náročnou na lidskou práci. Otázkou zůstává, zda je lepší vynaložit finance na počátku celého procesu práce s fondem tak, aby tisíce uživatelů knihovny měly v budoucnu možnost najít rychle potřebné informace, nebo šetřit peníze na úkor času, který tito uživatelé stráví na Internetu nepřesným vyhledáváním pomocí klíčových slov.

Katalogizátoři zabývající se otázkou, zda má smysl katalogizovat elektronické online zdroje, dospěli tedy většinou k závěru, že popis těchto zdrojů založený na katalogizačních standardech a řízených slovnících by měl být jednoznačně preferován. Nancy Olsonová v příručce pro popis elektronických online zdrojů uvádí: „Využívání existujících knihovnických technik a postupů a vytváření záznamů pro vyhledávání v existujících online katalogích je nejefektivnější metodou k získání těchto zdrojů.“ [Cataloging, 1997].

2.1.2 Jaké internetové zdroje by se měly katalogizovat?

Internetové zdroje jsou vytvářeny v různých formátech, přístupné v různých režimech (WWW, FTP) a s různým obsahem (přehledy, statistické údaje, bibliografické údaje, aj.). Může se jednat o knihovní katalogy, databáze, elektronické časopisy, diskusní skupiny, aj. Otázkou zůstává, jaké zdroje by se měly vybírat pro katalogizaci?

Přestože knihovny různého typu mohou mít odlišná kritéria výběru s ohledem na zaměření dané instituce, většina odborníků se pravděpodobně shodne na skutečnosti, že snaha katalogizovat všechno, co je na Internetu publikované, by byla jen marným úsilím. V zásadě je tedy třeba stanovit určitá kritéria výběru, která by se

měla shodovat s kritérii stanovenými pro tradiční druhy dokumentů. Do výběru by měly být zahrnuty dokumenty relativně stabilní, některé knihovny zahrnují pouze volně přístupné zdroje. Co se týče druhu dokumentů, vybírají se především online časopisy a knihy, mapy, grafické dokumenty a multimédia obsahující některé z těchto druhů dokumentů. Pokud jde o webové stránky, jsou pro účely katalogizace upřednostňovány spíše stránky korporací obsahující užitečné statistické či oficiální informace před stránkami osobní povahy.

Problematika kritérií výběru elektronických online zdrojů je řešena zejména v souvislosti s jejich zařazováním do národních bibliografií. V Národní knihovně ČR bylo pro tento účel stanoveno následujících sedm výběrových kritérií [WebArchiv, 2001]:

1. **Doména** – národní doména (.cz) a další určené domény (.com, .org, atd.) pokud splňují alespoň jedno z následujících kritérií
2. **Národní aspekty** – *národnost autora* (autor obsahu zdroje pochází z České republiky), *sídlo vydavatele* (vydavatel má své sídlo na území České republiky), *národní jazyk* (zdroj musí být v českém jazyce), *národ/země jako předmět* (zdroje musí obsahovat významné informace o České republice nebo o českém národu)
3. **Obsah** – zdroje významné kulturní a vědecké hodnoty, které mají originální obsah a dlouhodobou badatelskou hodnotu
4. **Přístup** – volně přístupné/zveřejněné zdroje; u zdrojů chráněných heslem je nutný souhlas vydavatele nebo majitele autorských práv (záleží na platné legislativě)
5. **Formát** – pouze zdroje v běžných formátech (formáty, které lze zobrazit pomocí běžných webových prohlížečů)
6. **Původní forma** – preferovány jsou zdroje původně publikované na webu (tj. webový zdroj je originál); nejsou vybírány zdroje, které jsou kopií dokumentů vydaných tradičními způsoby nebo jsou jejich suplementy (digitalizované materiály, elektronické verze publikací na fyzických nosičích, atd.)

7. **Typ zdroje** – preferovány jsou následující typy zdrojů: online časopisy, monografie, konferenční materiály, výzkumné a jiné zprávy, akademické práce, vládní dokumenty, další typy zdrojů (které mají mimořádnou kulturní nebo vědeckou hodnotu, např. weblogy nebo webové stránky zaměřené na jedinečné téma)
- zdroje, které nejsou archivovány: počítačové hry, intranetové zdroje, osobní weblogy, portály (bez vlastního intelektuálního obsahu), soubory dat/databáze, rozhlasové a televizní vysílání, atd.

2.2 Výzkumné projekty OCLC

Důležitou úlohu ve vývoji problematiky bibliografického popisu elektronických online zdrojů sehrály dva projekty OCLC řešené v průběhu 90. let minulého století – „Projekt internetových zdrojů“ („Internet Resources Project“, 1991–1993) a „Budování katalogu internetových zdrojů“ („Building a Catalog of Internet Resources“, 1994–1996), známý také jako projekt „InterCat“.

2.2.1 Projekt internetových zdrojů (*Internet Resources Project*)

První z výzkumných projektů OCLC si stanovil dva základní cíle:

1. Prozkoumat povahu elektronických zdrojů dostupných na Internetu²
2. Zjistit, zda je vhodné používat pro katalogizaci elektronických online zdrojů standardy typu MARC a AACR2

Průzkumy odhalily malé, nicméně stále rostoucí množství dokumentů stejného charakteru jako dokumenty, s nimiž knihovny tradičně pracují. Aby zjistili potenciální dopad popisu těchto zdrojů na tradiční katalogizaci, provedli odborníci v OCLC katalogizační experiment, do něhož bylo zapojeno asi třicet katalogizátorů z celého světa. Katalogizátoři zapojení do projektu měli zkušenosti s popisem počítačových souborů v rozsahu od dvou do dvaceti let a jejich úkolem bylo pokusit se zkatalogizovat vybraný vzorek 300 internetových zdrojů. Tyto zdroje byly

---

² Je třeba připomenout, že v roce 1991, kdy byl projekt zahájen, nebyly na Internetu téměř žádné webové zdroje, protože první webová stránka byla zpřístupněna až ve druhé polovině tohoto roku.

rozděleny do souborů po třiceti a zaslány jednotlivým katalogizátorům. Každý zdroj byl tedy popsán nezávisle třemi různými odborníky. Cílem projektu nebylo zjistit, zda by ten který zdroj měl být popsán, ale zda je vůbec možné ho popsat.

V rámci řešení projektu došli odborníci z OCLC k následujícím zjištěním:

1. Až na drobné výjimky byly standardy MARC a AACR2 shledány vhodnými pro popis internetových zdrojů
2. Je nezbytné vytvořit nějaký způsob propojení bibliografického záznamu s internetovým zdrojem, který je popisován
3. Přestože existují standardy pro popis (tehdy) počítačových souborů, je třeba vytvořit doporučující materiály speciálně pro popis internetových zdrojů

První z uvedených závěrů nebyl pro odborníky překvapením, ale dodal jim potřebnou jistotu pro další aktivity na poli popisu internetových zdrojů.

Co se týče propojení bibliografického záznamu s popisovaným dokumentem, navrhli řešitelé projektu spolu s poradci z jiných institucí (mezi nimi Kongresovou knihovnou) nové pole bibliografického formátu USMARC – 856 – „Elektronické umístění a přístup“. Uvedené pole, vytvořené v roce 1993 [Library of Congress, 2003], umožňuje katalogizátorům vložit do záznamu informace nezbytné k přímému propojení s popisovaným elektronickým online zdrojem. Následně bylo vytvořeno podpole \$u pole 856 umožňující vkládání identifikátoru URL.

Poslední z vytyčených cílů byl naplněn publikací příručky Nancy Olsonové „Katalogizace internetových zdrojů: manuál a praktická příručka“ [Cataloging, 1997] a jinými doporučujícími materiály.

2.2.2 Budování katalogu internetových zdrojů (*Building a Catalog of Internet Resources, projekt InterCat*)

Výsledky prvního projektu OCLC, zejména zjištění vhodnosti aplikace standardů typu MARC a AACR2 pro popis online zdrojů, přiměly odborníky

k iniciování dalšího projektu. Projekt probíhající od října 1994 do června 1996 byl částečně financován americkým Ministerstvem školství a zúčastnilo se ho 231 katalogizátorů z celého světa reprezentujících téměř všechny typy knihoven. Tito katalogizátoři zpracovali během řešení projektu více než 4 700 internetových zdrojů. Výsledné bibliografické záznamy byly zpracovány v tehdy používaném formátu USMARC (nyní MARC 21), dle pravidel AACR2 a obsahovaly jedno nebo více polí 856. Jako pomůcka pro práci jim sloužila již zmíněná příručka pro popis elektronických online zdrojů autorky Nancy Olsonové [Cataloging, 1997]. Knihovníci podílející se na projektu vybírali internetové zdroje podle selekčních kritérií stanovených pro budování svých fondů a na základě zjištěných či očekávaných potřeb svých uživatelů.

Výsledkem projektu byl online katalog s názvem „InterCat“, který se nadále rozrůstal. Již v polovině roku 1999 měla báze více než 100 000 záznamů [Lam, 2000]. Záznamy vytvořené v rámci projektu InterCat byly integrovány do světového souborného katalogu OCLC WorldCat s cílem zpřístupnění všem knihovnám sítě OCLC a rovněž koncovým uživatelům prostřednictvím služby FirstSearch.

V průběhu řešení projektu vyvstala opět řada problematických otázek, z nichž nejpalčivější byla nejednoznačnost identifikátoru URL, která velmi komplikovala udržování knihovního katalogu. Při pokusu o propojení se z bibliografického záznamu na příslušný internetový zdroj se často objevovala chybová zpráva „Soubor nebyl nalezen“, což signalizovalo, že daný zdroj se buď přesunul na jinou internetovou adresu, nebo úplně zanikl. Během řešení projektu InterCat se 3 % URL adres v katalogu ukázala jako nefunkční [Jul, 1997]. Odborníci z OCLC tedy brzy zjistili, že možnost implementace URL do bibliografického záznamu s sebou nese jen výhody, ale také četná rizika.

Řešitelé projektu spolu se zaměstnanci výzkumného oddělení OCLC (*OCLC Office of Research*) navrhli řešení v podobě trvalého identifikátoru PURL (*Persistent Uniform Resource Locator*), který odstranil základní problém s identifikací pomocí URL – závislost identifikace zdroje na jeho umístění. Z hlediska funkce je PURL normálním URL, neodkazuje však přímo na umístění zdroje na Internetu, ale na zprostředkující směrovací službu. Tato služba propojí identifikátor PURL se skutečným URL a vrátí ho klientovi. V případě, že dojde ke změně umístění zdroje,

samotné PURL se nikdy nemění. Systém PURL funguje pouze pro registrované uživatele. Zájemci se mohou volně zaregistrovat na PURL serveru a poté si vytvářet vlastní identifikátory PURL, mohou dokonce volně stahovat příslušný software a instalovat vlastní směrovací PURL server [Bartošek, 2004, s. 240].

2.3 Nástroje pro katalogizaci elektronických online zdrojů

Na konci 90. let, kdy už byla katalogizace internetových zdrojů reálnou skutečností v řadě knihoven, byly vyvinuty technologické nástroje, které se snaží tuto činnost částečně zautomatizovat za účelem vyšší efektivity každodenní práce katalogizátorů. Podstatou těchto nástrojů je schopnost využití metadat z hlavičky HTML dokumentu a jejich následná konverze do formátu MARC či Dublin Core. První z níže charakterizovaných nástrojů je komerčního charakteru, zatímco druhý je založen na dalším z projektů americké organizace OCLC.

2.3.1 MARCIt

Jedná se o komerční software, který automaticky generuje záznam ve formátu typu MARC ze stránky aktuálně zobrazené v internetovém prohlížeči.

MARCIt byl vyvinut společností „Nichols Advanced Technologies“ a knihovnické veřejnosti poprvé představen v roce 1998 na setkání Americké knihovnické asociace (*American Library Association*). V roce 1999 získal ocenění za inovativní technologii od magazínu „Media & Methods Magazine“.

Práce s MARCitem je velmi jednoduchá. Katalogizátor si pomocí internetového prohlížeče najde webovou stránku, kterou chce popsat a klikne na ikonku MARCitu. Poté se mu zobrazí katalogizační obrazovka, do níž je automaticky vloženo maximum informací, které je možné ze stránky (resp. jejích metadat) vyčíst, včetně kódovaných údajů. Hlavní název internetového zdroje a jeho URL adresa jsou převzaty automaticky přímo z webového prohlížeče.

MARCIt je schopen automaticky generovat následující pole a podpole:

LDR	Návěští
001	Kontrolní číslo

003	Identifikátor kontrolního čísla
005	Datum posledního zpracování
007	Pole pevné délky pro fyzický popis
008	Údaje pevné délky
040	Zdroj katalogizace
245	\$a Název
245	\$h Obecné označení druhu dokumentu
256	\$a Vlastnosti počítačových souborů ³
516	\$a Poznámka k typu počítačového souboru
538	\$a Poznámka k požadavkům na systém
856	\$u Adresa elektronického zdroje

Záznamy mohou být poté ručně doplněny o předmětová hesla z řízených slovníků, anotaci a jiné potřebné údaje. Poté je možné záznam uložit do zvoleného souboru a soubor následně importovat do katalogu. MARCIt umožňuje tvůrci záznamu také ohodnotit kvalitu internetového zdroje, pomocí stupnice od jedné do pěti, což může být přínosem pro uživatele.

Ani sebedokonalejší nástroj však nedokáže transformovat data, která v hlavičce webového zdroje chybí. Tento problém je zapříčiněn zejména nedůsledností tvůrců webových stránek, kteří neakceptují metadatové standardy. Proto se jako hlavní problém pro využití softwaru MARCIt může jevit absence či nedostatek údajů potřebných pro konverzi do bibliografického záznamu. Navíc záznam vytvořený pomocí MARCitu je třeba doplnit o interpunkci dle ISBD, alternativní názvy a jiné potřebné údaje, které nelze vkládat automaticky.

Software bylo v minulosti možné objednat na jeho domovské stránce [MARCIt, Inc., 1998]⁴. Jedinou podmínkou bylo, aby počítač, na němž je MARCIt instalován, splňoval příslušné hardwarové a softwarové podmínky. Cena softwaru byla cca 50 USD pro jednu pracovní stanici. Zájemci si mohli také stáhnout zdarma zkušební verzi, která umožňovala zkatalogizovat až deset záznamů internetových zdrojů.

³ V současné katalogizační praxi se již toto pole při popisu elektronických online zdrojů nepoužívá.

⁴ Domovská stránka softwaru MARCIt již bohužel není funkční. V současnosti jsou přístupné pouze její starší verze prostřednictvím celosvětového webového archivu „Internet Archive“ – viz http://web.archive.org/web/*/http://marcit.com.

2.3.2 CORC – Kooperativní katalog online zdrojů (*Cooperative Online Resource Catalog*)

CORC (*Cooperative Online Resource Catalog*) je služba OCLC, která představuje kombinaci katalogu a souboru nástrojů pro popis internetových zdrojů. Původně se jednalo o výzkumný projekt OCLC, řešený od roku 1998, založený na zkušenostech a poznatcích získaných při řešení předchozích projektů. Cíl projektu byl velmi ambiciózní – tvorba souborného katalogu elektronických online zdrojů. V roce 1999 se CORC stal jednou ze služeb OCLC a byl tak zpřístupněn veřejnosti.

Jedná se o nástroj pro automatickou katalogizaci elektronických zdrojů přímo na webu (vyhledávání, vytváření a editace záznamů), a to ve formátech MARC a Dublin Core, využívaný na mezinárodní úrovni. Na jeho testování se podílelo více než 450 knihoven z celého světa. Databáze vznikla ze záznamů původně uložených v bázích OCLC InterCat a NetFirst. CORC současně poskytuje další služby, např. údržbu URL adres obsažených v bibliografických záznamech, využívání různých autoritních souborů integrovaných v systému, vytváření tématických bibliografií (*pathfinders*). CORC komunikuje s databází WorldCat, tzn. že využívá její záznamy a naopak do ní dodává záznamy nové. Nové záznamy ve formátu Dublin Core se v katalogu CORC vytvářejí přímo ze zdrojových metadat a před exportem do báze WorldCat jsou automaticky konvertovány do formátu OCLC–MARC.

Jedním z podstatných rysů CORCu je myšlenka sdílené katalogizace internetových zdrojů, která představuje účinný nástroj v úsilí o organizaci těchto zdrojů v širším měřítku. Pomocí sdílené katalogizace se navíc značně redukuje jeden z hlavních argumentů stavěných proti klasické katalogizaci internetových zdrojů – náročnost na lidskou práci a s tím spojené vysoké finanční náklady.

Dostupnost této služby je odlišná od dostupnosti softwaru MARC*it*. Protože CORC je jednou ze služeb OCLC, je využití této služby vázáno na členství v organizaci. V roce 2002 byly všechny rysy CORCu integrovány do nové komplexní katalogizační služby OCLC nesoucí název „Connexion“ [OCLC, 2008b].

3. POPIS ELEKTRONICKÝCH ONLINE ZDROJŮ

Elektronický zdroj je dle stávajících katalogizačních pravidel definován jako „materiál (data a/nebo program(y)), zakódovaný pro manipulaci v počítači. Zahrnuje materiály, které vyžadují použití periferních zařízení (např. přehrávač CD-ROM), připojených k počítači, a síťové služby (např. bulletin, diskusní skupiny, webovské prezentace)“ [ISBD(ER), 1998, s. 94]. Definice tedy nezahrnuje elektronické zdroje, které nevyžadují využití počítače, např. kompaktní disky s hudbou či videodisky.

Elektronické zdroje mohou být přístupny *lokálně* (tzn. popisuje se hmotný nosič, např. CD-ROM) nebo *dálkově* (zdroje přístupné prostřednictvím počítačové sítě, nejčastěji Internet).

Katalogizátoři popisují elektronické zdroje s využitím kapitoly 9 Anglo-amerických katalogizačních pravidel již řadu let, donedávna však pracovali pouze se statickými objekty, zatímco internetové zdroje přístupné na dálku jsou velmi dynamické. Popis internetových zdrojů se liší ve dvou základních oblastech – v popisu jejich měnících se vlastností a v poskytnutí informace o přístupu k nim. V první oblasti je základním problémem nedostatek informací nezbytných pro popis. Katalogizátor nemůže najít potřebné údaje v doprovodném tištěném materiálu nebo na obalu jako u hmotných elektronických dokumentů. Titulní obrazovka, která je obvykle hlavním (i když dle nově revidovaných pravidel ne výlučně jediným) pramenem popisu, se může rovněž časem měnit. Údaje o vydání a nakladatelské údaje nejsou často uvedeny. Vzhledem k uvedeným obtížím se pro popis internetových zdrojů používá více poznámek. V druhé oblasti je třeba vzhledem k nehmotné povaze popisovaného dokumentu uvést poznámky pro požadavky na systém a způsob přístupu. Nejdůležitějším údajem je alespoň jeden údaj o lokaci a přístupu k dokumentu (URL).

3.1. Vývoj pravidel pro popis elektronických zdrojů

Standards pro popis elektronických zdrojů se neustále vyvíjejí. V srpnu 1997 byl vydán revidovaný standard ISBD(ER) (*International Standard Bibliographic Description for Electronic Resources*), který nahradil předchozí standard ISBD(CF) (*International Standard Bibliographic Description for Computer Files*) vydaný

v roce 1990. Nový standard pokrýval bibliografický popis jak elektronických zdrojů na hmotných nosičích, tak také elektronických zdrojů dostupných na dálku a přinesl zároveň řadu užitečných změn: termín „elektronický zdroj“ nahradil stávající termín „počítačový soubor“ jako obecné označení druhu dokumentu, údaje týkající se typu dokumentu byly revidovány vytvořením nabídky třiceti termínů reprezentující tři úrovně specifikace. Součástí normy bylo také doporučení, aby se všechna fyzická vyjádření téhož intelektuálního obsahu zaznamenávala do jednoho bibliografického záznamu.

V roce 2001 byla revidována kapitola 9 Anglo-amerických katalogizačních pravidel sloužící pro popis elektronických zdrojů. Na rozdíl od vydání pravidel z roku 1998, která stanovila jako hlavní pramen popisu titulní obrazovku (případně jiné vnitřní prameny), nová kapitola 9 uvádí jako hlavní pramen popisu zdroj samotný (angl. *the resource itself*). Aby se bibliografická data stala srozumitelnějšími pro uživatele katalogu, nabízí kapitola 9 katalogizátorům možnost užití běžné terminologie (např. CD-ROM) a stanovuje používání běžné terminologie také pro zápis poznámky pro požadavky na systém. Nově revidovaná kapitola AACR2 však zavrhl terminologii stanovenou ISBD(ER) pro oblast údajů o typu a rozsahu elektronického zdroje, stejně jako doporučení zaznamenávat různá fyzická vyjádření téhož intelektuálního obsahu do jednoho bibliografického záznamu [Hsieh-Yee, 2006, s. 151].

Webové zdroje vnesly mezi katalogizátory také řadu otázek týkajících se jejich bibliografické úrovně. Většinou se jedná o pokračující zdroje, což by napovídalo jejich podobnosti se seriály, zároveň však obvykle nevychází v číselně nebo chronologicky odlišených částech. Otázkou „seriálovosti“ (angl. *Seriality*) elektronických online zdrojů se zabývaly Jean Hironsová a Crystal Grahamová [Hirons, 1998] a jejich úsilí vedlo k revizi kapitoly 12 AACR2, původně určené pro seriály. Nová kapitola 12, vydaná v roce 2002, nese název „Pokračující zdroje“ (angl. *Continuing resources*), které jsou zde definovány jako „bibliografické zdroje, které jsou vydávány bez předem určeného konečného data vydání“ [Anglo-americká, 2004]. Pokračující zdroje zahrnují seriály a integrační zdroje. Na rozdíl od popisu seriálů, který je založen na prvním vydání nebo nejstarším dostupném vydání, popis integračních zdrojů vychází z vydání posledního a předcházející změny v názvu, vydavateli, periodicitě, aj. jsou vyjádřeny pomocí poznámek. Řídící komise pro

revizi Anglo-amerických katalogizačních pravidel (*The Joint Steering Committee for Revision of the Anglo-American Cataloguing Rules*) vydává každý rok aktualizace s cílem informovat katalogizátory o posledních změnách v pravidlech.

Nová pravidla odrážejí také změny v terminologii. Kapitola 9 změnila název na „Elektronické zdroje“ (původně „Počítačové soubory“), tatáž změna se týkala také obecného označení druhu dokumentu – původně [počítačový soubor], nově [elektronický zdroj]. Termín [interaktivní multimédium] se přestal pro obecné označení druhu dokumentu zcela používat a byl nahrazen rovněž termínem [elektronický zdroj].

V souvislosti s uvedenými změnami došlo k revizi pravidla 0.24 AACR2, které (dle vydání pravidel z roku 1998) instruovalo katalogizátory k využití pouze kapitoly příslušné pro popisovaný druh dokumentu. Nová pravidla reflektují potřebu vyjádřit všechny aspekty popisné jednotky, včetně jejího obsahu, jejího nosiče, typu publikace, bibliografických vztahů a zda se jedná o jednotku publikovanou či nepublikovanou, a jsou tedy zvláště dobře aplikovatelná na elektronické zdroje. Ty totiž zpravidla nesou vlastnosti charakteristické pro různé druhy dokumentů a katalogizátoři mají tudíž potřebu konzultovat při jejich popisu více příslušných kapitol. Pokud tedy katalogizátor popisuje elektronickou monografii, měl by se kromě všeobecných pravidel popisu řídit kapitolami 9 (pravidla pro elektronické zdroje) a 2 (pravidla pro knihy) AACR2R. V případě popisu elektronických časopisů a integračních zdrojů je třeba konzultovat kapitoly 9 a 12 (pravidla pro pokračující zdroje), případně jiné relevantní kapitoly potřebné pro tvorbu bibliografického záznamu.

3.2 Popis elektronických online zdrojů ve formátu MARC 21

V následující tabulce je uveden přehled polí bibliografického formátu MARC 21 (včetně dvou klíčových pozic návěští) nejčastěji používaných při popisu elektronických online zdrojů.

Pole MARC 21 (příp. pozice návěští)	Charakteristika
Návěští/06 („Typ záznamu“)	Pozice návěští určující jaké specifikace bude obsahovat pole 008 na pozicích 18–34 (s výjimkou textových dokumentů)
Návěští/07 („Bibliografická úroveň“)	Pozice návěští, která u textových dokumentů rozhoduje, jaké specifikace bude obsahovat pole 008 na pozicích 18–34
006	Údaje pevné délky – další charakteristiky dokumentu (umožňuje zapsat charakteristiky dokumentu nevyjádřené prostřednictvím pole 008, které je neopakovatelné)
007	Pole pevné délky pro fyzický popis
008	Údaje pevné délky
022	Mezinárodní standardní číslo seriálu
1XX	Hlavní záhlaví
245	Údaje o názvu (včetně údajů o odpovědnosti)
246	Variantní názvy
247	Předcházející název
250	Údaje o vydání
260	Nakladatelské údaje
310	Současná periodicitu
362	Údaje o číslování
4XX	Údaje o edici
500	Všeobecná poznámka
516	Poznámka k typu počítačového souboru
520	Resumé atd.
538	Způsob přístupu
546	Poznámka o jazyku
580	Poznámka k propojovacím polím
6XX	Věcné selekční údaje
7XX	Vedlejší záhlaví
776	Vydání na jiném nosiči
856	Elektronické umístění a přístup

Tabulka 1 Pole formátu MARC 21 pro popis elektronických online zdrojů

3.2.1 Návěští a kódované údaje (pole 006, 007 a 008)

Na počátku tvorby bibliografického záznamu se musí katalogizátor především rozhodnout, jaký typ dokumentu vlastně popisuje (Návěští/06 „Typ záznamu“) a pokud se jedná o textový dokument, zda je popisná jednotka monografií, seriálem nebo integračním zdrojem (Návěští/07 „Bibliografická úroveň“). U elektronických online zdrojů nejsou totiž uvedena rozhodnutí zdaleka tak jednoduchá jako u tištěných dokumentů.

Pokud popisná jednotka obsahuje charakteristiky více než jednoho druhu dokumentu, je nutné navíc zvážit použití jednoho či více polí 006. Například elektronický časopis vyjadřuje charakteristiky jak seriálu, tak také elektronického zdroje.

3.2.1.1 Návěští/06 (Typ záznamu)

Ve formátu MARC 21 specifikuje uvedená pozice návěští prostřednictvím jednoznakového abecedního kódu **typ záznamu**. Zvolený kód poté určuje, jaké charakteristiky bude obsahovat pole 008 na pozicích 18–34 (např. je-li použit kód „m“ – počítačový soubor/elektronický zdroj, budou na uvedených pozicích pole 008 údaje pro počítačové soubory). V případě textových dokumentů (kód „a“) rozhoduje o charakteristikách užitých na pozicích 18–34 pole 008 také zvolená bibliografická úroveň (Návěští/07).

Na uvedené pozici návěští došlo v červnu 1997 k podstatné revizi, která umožnila kódovat elektronické zdroje podle významného aspektu jejich obsahu, spíše než podle jejich fyzické formy. Do té doby se všechny elektronické zdroje řadily pod kód „m“ – počítačový soubor/elektronický zdroj. V současnosti jsou kódem „m“ označovány pouze následující kategorie elektronických zdrojů:

- počítačový software (programy, hry, fonty)
- číselná data
- počítačově orientovaná multimédia
- systémy online nebo síťové služby

Pokud tyto kategorie elektronických zdrojů obsahují významný aspekt náležející do jiné kategorie dokumentu, použije se kód vztahující se k tomuto významnému aspektu (např. vektory kartografické povahy se nekódují jako číselná, ale jako kartografická data). Ostatní třídy elektronických zdrojů jsou kódovány podle nejvýznamnějšího aspektu (např. textový dokument, grafika, kartografický dokument, zvukový záznam, videozáznam). V případě pochybností nebo pokud je obtížné určit nejvýznamnější aspekt, považuje se popisná jednotka za počítačový soubor („m“).

Např.: elektronická verze Homérovy Iliady dostupná prostřednictvím sítě Internet: dřívější praxe: **m** X současná praxe: **a**

Protože se jedná o dokument textové povahy, použije se pro typ dokumentu kód **a** (Textový dokument). Elektronický aspekt dokumentu je až na druhém místě.

Při rozhodování, zda by měl být pro popisovaný dokument použit kód „m“, je třeba mít na paměti, že přítomnost softwaru v popisovaném dokumentu neznamená automaticky, že by měl být dokument klasifikován jako počítačový soubor. Důležitá je primární charakteristika zdroje. Například digitální archiv lékařských výzkumných zpráv – obsahuje vyhledávací software, jeho primární charakteristika je však textová, proto by měl být kódován na uvedené pozici návěští jako textový dokument („a“).

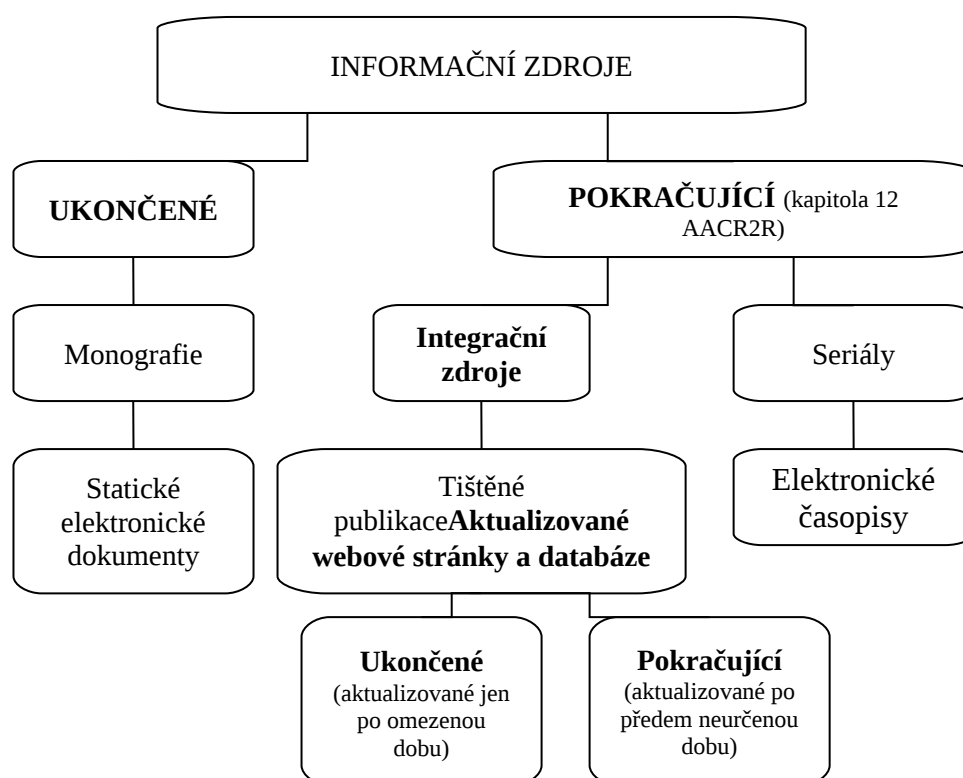
3.2.1.2 Návěští/07 (Bibliografická úroveň)

U elektronických textových dokumentů rozhoduje zvolená bibliografická úroveň o tom, jaké specifikace bude obsahovat pole 008 na pozicích 18–34 (tj. pro jaký typ dokumentu). Nejčastěji se jedná o monografii („m“), seriál („s“) nebo integrační zdroj („i“). V praxi bývá někdy velmi obtížné zvolit správnou bibliografickou úroveň, týká se to zejména rozlišení seriálů a integračních zdrojů.

Seriál (angl. *Serial*) je definován jako „bibliografická jednotka postupně vydávaná po částech, které jsou číselně nebo chronologicky označeny, bez předem stanovené doby ukončení“ [MARC 21, 2003]. Seriály zahrnují periodika, noviny, ročenky (výroční zprávy, atd.), seriálově vydávané materiály společností, číslované monografické edice, atd.

Integrační zdroj (angl. *Integrating resource*) je naproti tomu „bibliografický zdroj, který je doplňován a měněn aktualizacemi, které nezůstávají odděleny, ale jsou integrovány do dokumentu“ [MARC 21, 2003]. Integračními zdroji mohou být dokumenty vydané jako celek i dokumenty pokračující. Do této kategorie spadají např. aktualizované publikace na volných listech či aktualizované webové stránky.

Při rozhodování, zda popisovat elektronický online zdroj jako seriál nebo jako integrační zdroj, je základem určit „druh vydávání“ dokumentu (viz obr. 1).

Obrázek 1 Schéma rozdělení informačních zdrojů dle způsobu jejich vydávání odvozené od studie J. Hironsové a C. Grahamové [Hsieh-Yee, 2006, s. 270].

Když je dokument publikován v oddělených částech a nemá předem určený konec vydávání, klasifikujeme jej jako seriál. Naopak pokud jsou jednotlivé aktualizace integrovány do dokumentu jako celku, bez toho aniž bychom mohli jednotlivé aktualizace odlišit, je dokument považován za integrační zdroj.

Integrační zdroje mohou být ukončené (angl. *finite*) nebo pokračující (angl. *continuing*). Příkladem integračního zdroje s ukončeným vydáváním je elektronický online zdroj vytvořený v souvislosti s určitou událostí (např. olympijské hry). Před konáním a během her jsou stránky průběžně aktualizovány, po jejich ukončení jsou však ukončeny i webové stránky a nejsou již většinou více aktualizovány. Během konání události nese zdroj vlastnosti pokračujícího zdroje (tj. integračního zdroje). Po ukončení události by však záznam měl být revidován tak, aby reflektoval ukončení vydávání zdroje – změna záznamu na integrační zdroj s ukončeným vydáváním.

Seriály se mohou objevovat v rozličné formě (tištěné, zvukové, aj.), některé z nich mohou být zpřístupněny online na Internetu nebo prostřednictvím jiných sítí. Katalogizátoři by měli mít na mysli, že seriály, které jsou zpřístupněny online na Internetu, nemusí být automaticky považovány za elektronické časopisy, ale může se často jednat o integrační zdroje. Například adresář členů instituce může vycházet v tištěné podobě jako ročenka, zatímco v online verzi jako průběžně aktualizovaná databáze. Tištěná verze by se tedy popisovala jako seriál, zatímco online verze jako integrační zdroj.

Příručka OCLC [Weitz, 2000] uvádí několik typů elektronických online zdrojů, které jsou obvykle popisovány jako integrační zdroje nebo jako monografie, nikoliv však jako seriály:

- databáze (včetně adresářů, např. A&I services, aj.)
- elektronické diskusní skupiny (např. SERIALST)
  - výběry elektronických diskusních skupin (angl. *Electronic discussion group digests*, např. AUTOCAT)
  - GOPHER servery (např. LC-MARVEL)
  - online katalogy knihoven (např. OCLC, RLIN)
  - online služby (např. America Online)
- webové stránky (např. domovská stránka iniciativy CONSER)

Do června roku 2006 nebyla bibliografická úroveň „i“ pro integrační zdroje v zahraniční katalogizační praxi plně implementována a pro popis integračních zdrojů byla využívána prozatímní pravidla. Všechny dokumenty vykazující znaky

integračního zdroje byly v návěští kódovány jako monografie („m“) a doplněny polem 006 pro pokračující zdroje a polem 007 vyjadřujícím elektronické aspekty dokumentu.

Při rozhodování, zda katalogizovat elektronický online zdroj jako seriál nebo jako integrační zdroj, nezáleží na tom, jestli má daný zdroj přidělené ISSN (nepovažuje se automaticky za seriál), ale je třeba odlišit, jak jsou jednotlivé aktualizace vydávány (v oddělených částech nebo integrovány do celku).

3.2.1.3 Pole 006 (Údaje pevné délky – další charakteristiky dokumentu)

Dle příručky OCLC [Weitz, 2000] by se v záznamech pro elektronické zdroje, kde není pro typ záznamu použit kód „m“, mělo použít pole 006 pro kódované údaje vyjadřující elektronický aspekt popisovaného zdroje.

Použití pole 006 pro popis dokumentu umožňuje identifikovat nosič bibliografické jednotky. Na první pozici tohoto pole (006/00) se užívá pro elektronické dokumenty kód „m“ (druh dokumentu), který umožňuje následně identifikaci elektronických zdrojů při vyhledávání a rozpoznávání duplikátů. Definice kódu „m“ je v tomto případě odlišná od definice stejnojmenného kódu v návěští. Užívá se pro elektronické zdroje bez ohledu na povahu obsahu.

Například elektronická verze časopisu, pro niž je utvářen zvlášť bibliografický záznam a která nese primárně charakteristiku textového dokumentu, by byla v návěští popsána pod kódem „a“ (textový dokument), protože nespadá po zmíněné revizi do žádné z kategorií kódu „m“ pro počítačové soubory. Zároveň by se použilo pole 006 s hodnotou „m“ na první pozici, které by vyjádřilo elektronické aspekty dokumentu.

V praxi Národní knihovny ČR se pole 006 začala používat v souladu s uvedenou metodikou v roce 2008 a jsou zapisována v následujících případech:

1. V záznamech všech elektronických zdrojů s výjimkou popisu software, her, apod. (tj. s výjimkou, kdy je v LDR/06 hodnota „m“)

2. V záznamech pokračujících elektronických zdrojů, jejichž obsah není text (např. mapa, zvuk) pro zápis seriálové charakteristiky dokumentu – jedná se o dvojí výskyt pole 006

3.2.1.4 Pole 007 (Pole pevné délky pro fyzický popis)

Pole 007 je povinné pro všechny elektronické zdroje. V praxi se obvykle používá prvních šest pozic tohoto pole. První pozice (007/00) s hodnotou „c“ udává kategorii dokumentu – elektronický zdroj, druhá pozice (007/01) nese u elektronických online zdrojů hodnotu „r“ (dálkově přístupný zdroj). Tyto dvě pozice se tedy při popisu elektronických online zdrojů nemění. Pozice 007/03 není definována a na zbylých třech pozicích katalogizátor specifikuje barvu, rozměry dokumentu a zda dokument obsahuje či neobsahuje zvuk.

Např. **007 cr-cn-** (elektronický zdroj přístupný na dálku, vícebarevný, rozměry nelze použít, neobsahuje zvuk)

3.2.1.5 Pole 008 (Údaje pevné délky)

Jak už bylo řečeno v předchozím textu, u textových elektronických dokumentů rozhoduje kód použitý pro bibliografickou úroveň (Návěští/07) o tom, zda bude pole 008 obsahovat na pozicích 18–34 specifikace pro knihy nebo pro pokračující zdroje. U ostatních druhů dokumentů rozhoduje o specifikaci těchto pozic pole 008 samotný typ záznamu (Návěští/06).

V poli 008 je možné vyjádřit elektronickou podobu dokumentu pomocí kódu „s“ na pozici 008/23 (Forma popisné jednotky). OCLC přidalo tento nový kód do svých záznamů v roce 2000.

Další významnou pozicí v rámci pole 008, která si zaslouží pozornost ze strany katalogizátorů, je pozice definující typ počítačového souboru. Pokud je použito pole 008 pro počítačové soubory, jedná se o pozici 008/26, v opačném případě by mělo být použito pole 006 pro počítačové soubory/elektronické zdroje,

kde se totožný údaj nachází na pozici 006/09. Nabídka kódů, jejichž hodnota se odráží také v poznámce v poli 516 (Poznámka k typu počítačového souboru)⁵, je uvedena v tab. 2.

Typ počítačového souboru (008/26, 006/09)		
a číselná data	f font	m kombinace
b počítačový program	g hra	u není znám
c reprezentativní	h zvuk	z jiný
d dokument	i interaktivní multimédia	
e bibliografická data	j systém online nebo síťová služba	

Tabulka 2 Hodnoty kódů na pozici 008/26 (resp. 006/09)

Příručka OCLC [Weitz, 2000] obsahuje přehled konkrétních užití jednotlivých kódů pro typ počítačového souboru v kombinaci se správně zvoleným kódem v návěští na pozici LDR/06 (Typ záznamu). Tento hierarchický přehled vychází z typologie elektronických zdrojů uvedené v příloze C standardu ISBD(ER) [ISBD(ER), 1998, s. 90]. Při volbě vhodného kódu pro typ počítačového souboru musí mít katalogizátor na paměti, že přítomnost vyhledávacího softwaru neznamená, že elektronický zdroj bude automaticky popsán jako software. Pokud jsou například hlavní podstatou elektronického zdroje textová nebo bibliografická data, bude se jednat o typ počítačového souboru dokument („d“) či bibliografická data („e“). V oblasti systémů online nebo síťových služeb („j“), musíme rovněž rozlišit, zda popisujeme vlastní systém nebo obsah v něm zahrnutých databází. Vždy je třeba mít na paměti CO je předmětem katalogizace – tj. hlavní účel elektronického zdroje. Kód „m“ (kombinace) by měl být zapisován pouze v případě, že dominantní obsahovou složku nelze určit.

Zde je několik příkladů užití kódů pro typ počítačového souboru (008/26, 006/09) v kombinaci se správným kódem v návěští na pozici LDR/06:

- číselná data s možností výpočtů

LDR/06 „m“, 008/26 „a“

⁵ V současnosti se toto pole poznámek v katalogizační praxi využívá pro zápis jiného typu údajů. Jedním z možných důvodů této změny by mohla být poměrně nedostačující nabídka termínů pro zápis typu počítačového souboru (např. většina textových dokumentů spadá do příliš obecné kategorie „dokument“).

- číselná data v tabulkové formě, obdoba tištěných dokumentů
LDR/06 „a“, 006/09 „d“
- elektronické fulltextové databáze s vyhledávacím softwarem
LDR/06 „a“, 006/09 „d“
- elektronické časopisy
LDR/06 „a“, 006/09 „d“
- elektronické bibliografické databáze
LDR/06 „a“, 006/09 „e“
- elektronická obrazová data
LDR/06 „g“ nebo „k“, 006/09 „c“
- elektronické hry
LDR/06 „m“, 008/26 „g“
- elektronická zvuková data (např. MIDI soubory)
LDR/06 „i“ nebo „j“, 006/09 „h“
- systémy online a síťové služby
LDR/06 „m“, 008/26 „j“
- interaktivní multimédia⁶
LDR/06 „m“, 008/26 „i“

Jak je patrné z předchozího textu, zápis kódovaných údajů ve formátu MARC 21 je u elektronických zdrojů velmi složitý. Zejména u dokumentů s vícenásobnými charakteristikami je nezbytné znát vzájemnou provázanost mezi kódovanými údaji. V doporučujícím materiálu programu CONSER (*Cooperative ONline SERIALs*) je uveden následující příklad [Library of Congress, 2004]:

Druh dokumentu: *mapa v elektronické podobě vycházející na pokračování*

---

⁶ Interaktivní multimédia by měla splňovat dvě základní vlastnosti: 1. nelineární navigaci řízenou uživatelem za použití počítačové technologie, 2. kombinaci dvou nebo více medií (zvuk, text, grafika, obrazy, animace a video), s nimiž uživatel manipuluje a řídí tak pořadí a/nebo povahu prezentace [ISBD(ER), 1998, s. 94]. Pokud elektronický zdroj neobsahuje interaktivní složku, ale pouze kombinaci uvedených medií, z nichž žádná není dominantní, jedná se o kombinaci (LDR/06 “m”, 008/26 “m”).

Návěští/06 „e“ (kartografický dokument)

Návěští/07 „s“ (seriál)

Pole 006 pro počítačové soubory/elektronické zdroje

Pole 006 pro pokračující zdroje

Pole 007

Pole 008 obsahující specifikace pro kartografické dokumenty

Z hlediska obsahu se tedy jedná primárně o kartografický dokument. Další charakteristiky dokumentu – „seriálovost“ a elektronická podoba jsou vyjádřeny opakovaným užitím pole 006. Zároveň je nutné použít pole 007, které je povinné pro všechny elektronické dokumenty (volitelně lze tohoto pole užít také pro vyjádření fyzických charakteristik mapy). Pole 008 bude na základě kódu „e“ v návěští obsahovat charakteristiky pro kartografické dokumenty⁷.

Následující tabulka udává vzájemný vztah mezi typem záznamu (Návěští/06), bibliografickou úrovní (Návěští/07), poli 006, 007 a 008 pro nejčastěji popisované typy elektronických zdrojů⁸.

Druh dokumentu	Elektronická monografie		Elektronický časopis		Integrační zdroj	
	Počítačový soubor	Textový dokument	Počítačový soubor	Textový dokument	Počítačový soubor	Textový dokument
Typ záznamu	m	a	m	a	m	a
Bibliografická úroveň	m	m	s	s	i	i
Pole 008 pro počítačové soubory	ano	ne	ano	ne	ano	ne
Pole 008 pro monografie	ne	ano	ne	ne	ne	ne
Pole 008 pro pokračující zdroje	ne	ne	ne	ano	ne	ano
Pole 006 pro elektronické zdroje	ne	ano	ne	ano	ne	ano
Pole 007 pro elektronické zdroje	ano	ano	ano	ano	ano	ano
Pole 006 pro pokračující zdroje	ne	ne	ano	ne	ano	ne

⁷ Viz též praktický příklad v kapitole 5.11 (s. 97) této práce.

⁸ Zde vycházím ze zkušeností s katalogizací elektronických online zdrojů v Národní knihovně ČR v rámci projektu WebArchiv.

Tabulka 3 Vztah mezi typem záznamu (Návěští/06), bibliografickou úrovní (Návěští/07), poli 006, 007 a 008

Z uvedené tabulky vyplývá, že pokud popisovaný dokument spadá do některé z kategorií vymezených pro kód „m“ (počítačový soubor) v návěští, katalogizátor použije pole 008 pro počítačové soubory. Pole 006 pro počítačové soubory/elektronické zdroje tedy není třeba užít. Pole 007 je povinné pro všechny elektronické zdroje. Pokud je však zdroj primárně textové povahy, použije se v návěští pro typ záznamu kód „a“ a příslušná bibliografická úroveň rozhodne, jaké specifikace bude obsahovat pole 008 na pozicích 18–34 – v případě monografií budou na těchto pozicích kódované údaje pro knihy, v případě elektronických časopisů a integračních zdrojů kódované údaje pro pokračující zdroje. Charakteristiky dokumentu nevyjádřené v poli 008 jsou potom zapsány v poli 006.

3.3 Oblasti popisu elektronických online zdrojů

V zásadě se dá říci, že základem pro popis elektronických online zdrojů jsou obecná pravidla stanovená pro popis všech typů dokumentů (tj. AACR2R, kapitola 1). Na druhou stranu však mají elektronické online zdroje řadu svých specifik, která budou blíže popsána v rámci jednotlivých oblastí popisu dle ISBD(ER).

3.3.1 *Prameny popisu*

Hlavním pramenem popisu je u elektronických zdrojů (dle pravidla 9.0B1 AACR2R) zdroj samotný. Informace se přebírají z formálně uvedených údajů (např. z titulní obrazovky/obrazovek, z domovské stránky/stránek, z metadat, která jsou součástí daného dokumentu, apod.). Pokud se informace v těchto pramenech liší ve stupni úplnosti, dává se přednost prameni, který poskytuje nejkomplexnější informace. Pokud požadovaná informace není dostupná ze zdroje samotného, katalogizátor ji může převzít z následujících pramenů (v uvedeném pořadí):

- tištěná nebo online dokumentace nebo jiný doprovodný materiál (např. soubory typu „o nás“ (angl. *about*), webová stránka vydavatele s informacemi o elektronickém zdroji)
- další publikované popisy zdroje
- jiné prameny (např. metadatové záznamy)

Předepsané prameny popisu pro každou oblast popisu elektronických zdrojů jsou uvedeny v tab. 4 (informace převzaté z jiných pramenů by měly být v hranatých závorkách).

Oblast údajů	Předepsané prameny popisu
Údaj o názvu a odpovědnosti	Hlavní pramen popisu, informace vydané nakladatelem, tvůrcem, atd.
Vydání	Hlavní pramen popisu, informace vydané nakladatelem, tvůrcem, atd.
Typ a rozsah zdroje	Jakýkoli pramen
Nakladatelské údaje	Hlavní pramen popisu, informace vydané nakladatelem, tvůrcem, atd.
Fyzický popis	Jakýkoli pramen
Edice	Hlavní pramen popisu, informace vydané nakladatelem, tvůrcem, atd.
Poznámka	Jakýkoli pramen
Standardní číslo a údaje o dostupnosti	Jakýkoli pramen

Tabulka 4 Předepsané prameny popisu

Je třeba připomenout, že zatímco u elektronických seriálů je základem pro popis první sešit nebo část (příp. první dostupný sešit nebo část), u integračních zdrojů je základem pro popis nejnovější aktualizace zdroje. Datum vydání by u integračních zdrojů nicméně mělo být založeno na první a/nebo nejnovější aktualizaci, zatímco poznámky a standardní čísla mohou vycházet ze všech aktualizací a jakéhokoli jiného pramene (pravidlo 12.0B1 AACR2R).

Při popisu integračních zdrojů je důležité mít na paměti, že záznam by měl odrážet aktuální podobu zdroje a předcházející změny by měly být vyjádřeny pomocí poznámek. Z praktického hlediska je však zpravidla nemožné, aby katalogizátoři prováděli pravidelně revizi záznamů těchto zdrojů.

3.3.2 Oblast údajů o názvu a odpovědnosti (pole 245)⁹

Pro zápis těchto údajů platí obecná pravidla. Pravidlo 1.1.B1 AACR2R stanovuje, že slova, která uvádějí název a nejsou přitom jako součást názvu míněna,

⁹ U jednotlivých oblastí popisu dle ISBD(ER) jsou vždy v závorce uvedena odpovídající pole formátu MARC 21.

by neměla být zapisována. Tato situace se typicky vyskytuje u webových stránek, které mívají často na titulní obrazovce uveden název začínající slovy „Vítejte na...“ (angl. „Welcome to...“), případně název začínající „www“. V takovém případě by měl být hlavní název zapsán bez úvodní fráze (příp. bez „www“) a ve variantním názvu by se měl objevit název celý. Pramen hlavního názvu se povinně zapisuje v poznámce (pole 500). Datum zobrazení zdroje (angl. *viewing date*) je obvykle součástí téže poznámky.

```
245 10 $aNárodní knihovna České republiky
246 3# $aVítejte v Národní knihovně České republiky
500 ## $aNázev z titulní obrazovky (verze z 15.9.2005)10
```

Pokud má však elektronický online zdroj přidělené mezinárodní standardní číslo pro seriály (ISSN) a existuje pro něj tudíž záznam v České národní databázi ISSN¹¹, měl by se dle metodiky Národní knihovny ČR hlavní název v bibliografickém záznamu shodovat s názvem uvedeným v bázi ISSN.

```
222 #0 $awww.tuning.cz$b(Praha)
245 00 $awww.tuning.cz
246 30 $aTuning.cz
500 ## $aNázev z titulní obrazovky (verze z 25.10.2006)
```

Národní knihovna ČR v této souvislosti dle nejnovější metodiky (v rámci připravované příručky pro popis elektronických zdrojů v MARC 21) doporučuje u všech online zdrojů, jejichž název začíná zkratkou „www“, považovat úvodní „www“ za součást hlavního názvu a zapisovat je do pole 245\$a¹².

```
245 00 $awww.astronomie.cz
246 30 $aAstronomie.cz
500 ## $aNázev z titulní obrazovky (verze z 31.1.2005)
```

Pokud dojde ke změně hlavního názvu, liší se opět katalogizační praxe u seriálů a integračních zdrojů. V případě integračních zdrojů by měl být hlavní

¹⁰ V české katalogizační praxi se místo znaku „#“ (tzv. *hash*) zapisuje mezera. Tečky na konci polí se nezapisují.

¹¹ <http://arl.stk.cz:8080/issn.html>

¹² Uvedené doporučení navrhla NK ČR teprve v souvislosti s přípravou nové příručky. Ve stávajících záznamech online zdrojů v bázích NK ČR jsou hlavní názvy zapsány dle předchozí metodiky bez „www“. Praktické příklady v této práci se drží nejnovější metodiky a obsahují hlavní názvy s „www“.

název v bibliografickém záznamu změněn a předcházející název by měl být uveden v poli 247 (Předcházející název). V případě seriálů vyžaduje změna názvu tvorbu nového záznamu.

- 245 10 \$aNárodní knihovna České republiky\$h[elektronický zdroj] =\$b
National Library of the Czech Republic
- 246 31 \$aNational Library of the Czech Republic
- 247 11 \$aVítejte v Národní knihovně České republiky\$f1995–2004
- 247 11 \$aWelcome to the National Library of the Czech
Republic\$f1995-2004

Volitelným doplňkem hlavního názvu, v české katalogizační praxi však povinným, je obecné označení druhu dokumentu (245 \$h). Na základě revize katalogizačních standardů se používá výhradně termín „elektronický zdroj“. Termín „smíšený dokument“ (angl. *multimedia*) označující popisnou jednotku obsahující fyzické části náležející k různým druhům dokumentů, z nichž žádná není dominantní, se již nepoužívá.

Další názvová informace se zapisuje v podpoli \$b pole 245, které následuje vždy až po obecném označení druhu dokumentu (245 \$h). Pokud katalogizátor považuje další názvovou informaci za důležitou, může ji zapsat také jako variantní název (246 \$a).

- 245 04 \$aThe body\$h[elektronický zdroj] :\$ban AIDS and HIV
information resource
- 246 30 \$aAIDS and HIV information rsource

Variantní název se v poli 246 zapisuje vždy, pokud je ve zdrojovém kódu odlišný název od názvu na titulní obrazovce. V tomto případě je vhodné uvést upřesnění v podpoli \$i.

- 245 00 \$aAstronomie.cz\$h[elektronický zdroj]
- 246 1# \$iNázev ve zdrojovém kódu:\$aAmatérská prohlídka oblohy

Údaje o odpovědnosti za vytvoření obsahu zdroje (245 \$c) často není možné u elektronických online zdrojů zjistit. Někdy je možné tyto údaje zjistit v záložkách

typu „O nás“ (angl. „About“) či v údajích o redakci, někdy bývá autor uveden v metadatech v hlavičce zdrojového kódu dokumentu. Informace převzaté ze zdrojového kódu dokumentu by měly být ověřeny také ve zdroji samotném. Pokud jsou údaje o autorovi převzaty ze zdrojového kódu, mělo by být, dle doporučení Ingrid Hsieh-Yee [Hsieh-Yee, 2006, s. 221], autorovo jméno použito jako hlavní záhlaví. Nemělo by být ale současně zapsáno v podpoli \$c pole 245. Vhodnější je dle uvedené autorky zapsat původ informace o autorovi do poznámky v poli 500.

Často se však stává, že v metadatech ve zdrojovém kódu je jako autor uvedena osoba, která je ve skutečnosti správcem webu (tzv. *webmasterem*), nikoliv však autorem jeho obsahu. Ingrid Hsieh-Yee uvádí ve své příručce [Hsieh-Yee, 2006, s. 222] následující příklad:

```
<meta name = "Author" content = "Bernard A. Lynch">
```

(údaj o autorovi v hlavičce metadat ve zdrojovém kódu dokumentu)

Informace na webové stránce samotné však ukázala, že uvedený autor je pouze správcem webu, nikoliv tvůrcem obsahu, a jeho jméno bude tedy uvedeno pouze ve vedlejším záhlaví (pole 700) s vysvětlením v poznámce (pole 500).

```
245 00 $aCATCMB Web-page$h[elektronický zdroj]
```

```
246 3# $aWelcome to CATCMB web page
```

```
500 ## $aInformace o správci webu z HTML kódu dokumentu: Bernard  
A. Lynch
```

```
700 00 $aLynch, Bernard A.
```

V praxi přistupují knihovny k otázce, zda zapisovat či nezapisovat správce webu do vedlejších záhlaví, různě. Některé knihovny považují správce webu za editory a zapisují je, jiné je nezapisují vůbec, neboť nepřispívají k intelektuálnímu obsahu díla. V některých případech však může být autor obsahu zároveň správcem webu.

V katalogizační praxi Národní knihovny ČR v rámci projektu WebArchiv¹³ obvykle není informace o správci webu považována za natolik důležitou, aby byla do bibliografického záznamu zapisována. Pokud tedy není jméno autora uvedené ve zdrojovém kódu dokumentu prokazatelně jménem tvůrce obsahu dokumentu (příp.

¹³ <http://www.webarchiv.cz/>

pokud se nejedná o autora a správce webu v jedné osobě), není toto jméno do záznamu vůbec zapisováno.

3.3.3 Oblast údajů o vydání (pole 250)

Pro zápis údajů o vydání platí u elektronických online zdrojů opět v zásadě stejná pravidla jako pro ostatní typy dokumentů. Dle pravidla 9.2B1 AACR2R se zapisuje „údaj vztahující se k vydání elektronického zdroje, které je rozdílné od jiných vydání tohoto zdroje, nebo k reedici zdroje“ [Anglo-americká, 2004]. Pokud je pramen označení vydání odlišný od pramene hlavního názvu, zapíše se tento pramen v poznámce (pole 500).

Pravidlo 9.2B2 AACR2R uvádí, že přítomnost slov jako vydání (angl. *edition, issue*), verze (angl. *version, release*), úroveň (angl. *level*) či aktualizace (angl. *update*) je důkazem, že takový údaj je označení vydání a jako takový by měl být zapsán. Nicméně u elektronických online zdrojů se uvedené termíny vyskytují často a ne vždy označují údaje o vydání. Proto pravidlo 9.2B8 stanovuje, že u dálkově přístupných elektronických zdrojů s častou aktualizací se označení o vydání vynechává a informace o aktualizaci se uvede v poznámce (v poli 500). Tato poznámka může být kombinována s poznámkou o prameni hlavního názvu.

500   ##   \$aNázev z titulní obrazovky, poslední aktualizace 10.7.2003
(verze z 3.4.2004)

Pokud dojde ke změně údajů o vydání a tato změna nevyžaduje tvorbu nového záznamu, zapíše se poznámka, je-li považována za významnou. U integračních zdrojů by měly být údaje změněny vždy tak, aby odrážely aktuální podobu zdroje, předcházející údaje by měly být zapsány v poznámce.

3.3.4 Oblast údajů o typu a rozsahu elektronického zdroje (pole 256)

V rámci aktualizace Anglo-amerických katalogizačních pravidel v roce 2004 byla pravidla stanovená pro tuto oblast popisu u elektronických zdrojů zrušena [Anglo-americká, 2006, pravidlo 9.3]. Před uvedenou aktualizací byly údaje o typu a rozsahu elektronického zdroje povinné pro popis dálkově přístupných

elektronických zdrojů. Pracovní skupina pro elektronické zdroje v Národní knihovně ČR doporučila zápis těchto údajů též u lokálních elektronických zdrojů. Pro zápis údajů v této oblasti byly používány termíny z doporučení ISBD(ER), přílohy C [ISBD(ER), 1998, s. 90–96].

3.3.5 Oblast nakladatelských údajů (pole 260)

Oblast nakladatelských údajů je jednou z nejkomplikovanějších oblastí popisu elektronických online zdrojů, především z důvodu, že údaje potřebné pro popis obvykle v popisovaném zdroji chybí, nebo jsou neúplné a často se velmi obtížně zjišťují.

Role nakladatele je v prostředí Internetu také odlišná od oblasti tradičních typů dokumentů. Jelikož Internet v současnosti umožňuje neomezeně (a v podstatě zdarma) publikovat každému¹⁴, stává se nakladatelem kdokoli, kdo si vytvoří vlastní webové stránky. Této skutečnosti bylo třeba čelit také v katalogizační praxi WebArchivu v Národní knihovně ČR. Do nedávné doby byli totiž nakladatelé (osobní jména či korporace) vždy uváděni do vedlejšího záhlaví (pole 700, příp. 710). Jelikož se do záhlaví stahují autoritní termíny a internetoví nakladatelé v autoritách většinou nebyli, byly vytvářeny návrhy autoritních termínů, což bylo časově náročné a mnohdy se vůbec nepodařilo potřebné údaje (data narození, profese) zjistit. Navíc by tímto způsobem docházelo k zahlcení národních autorit nevýznamnými jmény či korporacemi (v případě Internetu často komerční firmy). Proto bylo od této praxe upuštěno a do vedlejších záhlaví jsou v současnosti zapisováni pouze významní nakladatelé.

Pokud se podaří zjistit jméno nakladatele, bývá často obtížné zjistit místo vydání a datum vydání. Místo vydání je někdy možné zjistit z kontaktních údajů nebo, v případě, že se jedná o instituci, z domovské stránky této instituce. Pokud se nepodaří místo vydání vůbec zjistit, zapíše se v podpoli \$a pole 260 údaj [S.l.] – bez místa vydání. V praxi nastává někdy také případ, že se nepodaří zjistit místo vydání, ani jméno nakladatele. Zápis těchto údajů potom může vypadat takto:

260 ## \$a[S.l. :\$bs.n.]

---

¹⁴ Podle ISBD(ER) jsou všechny elektronické online zdroje považovány za publikované.

Zdrojem popisu pro místo vydání a jméno nakladatele je u i integračních zdrojů nejnovější iterace, zatímco u elektronických časopisů první nebo první dostupný sešit nebo část. Pro datum vydání je zdrojem popisu u integračních zdrojů první a/nebo poslední iterace, u elektronických časopisů první a/nebo poslední sešit nebo část.

Podle pravidel 1.4F8 a 12.4.F1 AACR2R [Anglo-americká, 2004] se v oblasti nakladatelských údajů zapisuje začátek vydávání (počáteční datum) a za ním se doplňuje spojovník pouze v případě, pokud je dostupná první iterace (u elektronických časopisů první číslo nebo část). Datum vydání se obvykle nachází ve spodní části titulní obrazovky nebo v odkazu typu „O nás“ nebo „Historie projektu“.

Pokud je dostupná první nebo poslední iterace a pokud je ve zdroji uveden začátek nebo konec vydávání, zapisují se data do pole 260\$c.

260 ## \$c2000-

260 ## \$c-2003

260 ## \$c1997-2007

Pokud je dostupná první iterace, ale ve zdroji žádné datum uvedeno není, pak se pouze v tomto případě zapisuje v poli 260\$c datum s otazníkem do hranatých závorek.

260 ## \$c[2007?]-

Pravidlo 1.4F8 [Anglo-americká, 2004] dale umožňuje volitelně zapsat do pole 260\$c datum vydání, které lze ze zdroje snadno zjistit, přestože katalogizátor nemá k dispozici první a/nebo poslední číslo, aktualizaci nebo část. Datum vydání bude v tomto případě též v hranatých závorkách.

Pokud ale první a/nebo poslední iterace není dostupná a informaci o začátku a/nebo ukončení vydávání nelze snadno zjistit, pole 260\$c se nevyplňuje. Pravděpodobný začátek vydávání se zapíše formou poznámky do pole 362 (Údaje o číslování) s prvním indikátorem „1“ (Bez pevného číslování). Je-li v poli 260 vynecháno podpole \$c, pole je ukončené tečkou, nikoli čárkou (v české katalogizační praxi bez tečky).

260 ## \$aChicago :\$bUniversity of Chicago Press

362 1# \$aVychází od 1998?

Pokud je známo pouze datum copyrightu, údaj se opět nezapisuje do pole 260, nýbrž do pole 362. Pokud je v dokumentu uvedeno rozmezí dat copyrightu, předpokládá se, že první z uvedených dat by mohlo být počátečním datem vydávání a toto datum je uvedeno opět v poli 362 s prvním indikátorem nesoucím hodnotu „1“.

Copyright © 1999–2004 The Jubilee Academy

362 1# \$aVychází od 1999?

V případě, že se nepodaří počátek vydávání vůbec zjistit, což bývá v praxi poměrně často, zapíše se do pole 362 přibližný počátek vydávání (při odhadování data lze vycházet z informace o poslední aktualizaci nebo z data prohlížení zdroje).

362 1# \$aVychází od 2002 nebo 2003

362 1# \$aZačal vycházet mezi 2002 a 2004

Počátek vydávání je uveden také v kódovaných údajích v poli 008. V případě posledního příkladu bude v poli 008 jako počáteční datum vydávání zapsáno „200u“.

3.3.6 Oblast údajů fyzického popisu (pole 300)

Pravidlo 9.5A1 AACR2 původně stanovovalo, že pro elektronické zdroje s pouze dálkovým přístupem se fyzický popis neuvádí. Nicméně dodatky z roku 2004 [Anglo-americká, 2006] toto pravidlo mění a připouštějí zápis těchto údajů i pro elektronické online zdroje (s využitím pravidel 9.5B3 a 9.5C3). Zápis těchto údajů u elektronických online zdrojů je nicméně volitelný a v praxi pravděpodobně málo využitelný.

3.3.7 Oblast údajů o edici (pole 440)

Údaje o edici se při popisu elektronických online zdrojů příliš často nevyskytují. Pro jejich zápis platí obecné instrukce (kapitola 1.6 AACR2R). U integračních zdrojů by měla být edice zapsána dle aktuální podoby zdroje a případný předchozí název edice by měl být uveden v poznámce (pole 500), pokud

je považován za významný. Předchozí název edice by měl být zapsán rovněž ve vedlejší zhlaví.

440 #0 \$aHuman factor series
500 ## \$aNázev edice 1998–2000: Cognition and human factors series
830 #0 \$aCognition and human factors series

3.3.8 Oblast údajů poznámky (pole 500, 516, 520, 538, aj.)

Vzhledem k řadě specifik, která s sebou elektronické online zdroje nesou, používá se pro jejich popis větší množství poznámek. V dalším textu jsou uvedeny poznámky nejčastěji používané při popisu těchto zdrojů.

Pravidla pro zápis poznámek u elektronických online zdrojů stanovují pravidla 1.7B, 9.7B a 12.7B (v případě pokračujících zdrojů) AACR2R.

Poznámka o prameni popisu hlavního názvu (pole 500)

Tato poznámka se (dle pravidla 9.7B3 AACR2R) zapisuje povinně. U elektronických online zdrojů se v témže poli zapisuje také datum zobrazení zdroje (angl. *viewing date*) a pokud je k dispozici také údaj o poslední aktualizaci, může být zakomponován rovněž do této poznámky.

500 ## \$aNázev z titulní obrazovky (verze z 11.9.2006)

Poznámka k typu počítačového souboru (pole 516)

Pole 516 se využívalo pro zápis poznámek k typu a rozsahu elektronického zdroje. V zahraniční praxi je však v současnosti užívání tohoto pole značně omezeno. Dle doporučujícího materiálu CONSER [Library of Congress, 2004, s. 33] se toto pole používá pouze pro zápis neobvyklých údajů vztahujících se k formátu elektronického zdroje.

516 8# \$aArticles are available in Postscript, TeX, and dvi formats

V katalogizační praxi projektu WebArchiv Národní knihovny ČR se donedávna v poli 516 zapisovaly poznámky k typu elektronického online zdroje.

Terminologie užívaná pro zápis údajů v tomto poli byla však velmi omezená. Pro většinu elektronických online zdrojů byl užíván termín „webová prezentace“ (viz níže uvedený příklad) a pokud se jednalo o seriál, termín „elektronický časopis“. Vzhledem k tomu, že tyto údaje neměly téměř žádnou vypovídající hodnotu, bylo od této praxe upuštěno a v současnosti se pole 516 vůbec nepoužívá.

516   ##   \$aWebová prezentace

Anotace (pole 520)

U každého elektronického zdroje se doporučuje zapsat anotaci, která poskytne uživateli základní informaci o obsahu zdroje.

520 ##   \$aObsahem elektronické knihy jsou studie a medailony
s ukázkami německé lyriky, lyrických črt v próze a jiného
čtení ze Šumavy v originálním veršovém znění a překladech

Poznámky k požadavkům na systém a způsob přístupu (pole 538)

U elektronických online zdrojů se v poznámce k požadavkům na systém zapisuje pouze zvláštní software, zařízení či operační systém potřebný k zobrazení nebo vytištění zdroje. Poznámka by měla být užívána pouze, jedná-li se o *zvláštní* požadavky na systém. Obecně je tato poznámka zapisována spíše u elektronických zdrojů s lokálním přístupem, pro něž je ostatně poznámkou povinnou.

Poznámka specifikující způsob přístupu by však u elektronických online zdrojů měla být zapsána vždy. Zápisu těchto údajů vždy předchází výraz „Způsob přístupu“ (angl. *Mode of access*).

538   ##   \$aZpůsob přístupu: World Wide Web

Pokud bibliografický záznam obsahuje obě uvedené poznámky (požadavky na systém i způsob přístupu), pole 538 se zapíše ve dvou výskytech, přičemž jako první bude uvedena poznámka o požadavcích na systém.

Poznámka o jazyku (pole 546)

Pokud je elektronický online zdroj dostupný ve více jazykových verzích na jedné URL adrese, katalogizátor by měl dostupné jazykové verze uvést v poznámce v poli 546, která by měla odpovídat údajům uvedeným v poli 041 (Kód jazyka). Variantní názvy v jiných jazycích je možné uvést v poli 246.

041 0# \$acze\$aeng

546 ## \$aVerze v češtině a angličtině

3.3.9 Oblast údajů o standardním čísle a dostupnosti (pole 020, 022)

Řada elektronických online zdrojů má již v současnosti přidělené identifikátory tradičně používané pouze v oblasti tištěných dokumentů. Týká se to především elektronických seriálů. Pokud má tedy zdroj přidělený identifikátor ISSN (příp. ISBN), měl by být zapsán v poli 022 (příp. 020).

022 ## \$a1212-5075

3.4 Další specifika popisu elektronických online zdrojů

V následující podkapitole jsou nastíněny další specifické otázky řešené v rámci popisu elektronických online zdrojů a dále jsou charakterizována pole formátu MARC 21 nezahrnutá v předcházející kapitole věnované jednotlivým oblastem popisu těchto zdrojů.

3.4.1 Popis elektronických online zdrojů vydaných současně na jiném nosiči

Jednou z dalších otázek, kterými je třeba se při popisu elektronických online zdrojů zabývat, je otázka, zda pro elektronické online zdroje, které vycházejí také v tištěné (příp. jiné) podobě, vytvářet zvláštní bibliografický záznam (angl. *separate record approach*), nebo obě tyto formy dokumentu vyjádřit prostřednictvím jediného záznamu (angl. *single record approach*). Oba tyto přístupy mají své výhody a nevýhody. Výhodou prvního z uvedených přístupů je, že charakteristiky obou forem dokumentu jsou vyjádřené zvlášť, což je srozumitelnější pro uživatele, který

takto nemůže snadno zaměnit jednu verzi dokumentu za druhou. Nevýhodou je naopak ekonomická stránka věci spojená s náklady a časem potřebným pro tvorbu zvláštního záznamu. Z tohoto důvodu řada knihoven preferuje spíše tvorbu jednoho záznamu integrujícího obě verze dokumentu. OCLC a CONSER zpočátku preferovaly spíše tvorbu dvou záznamů, v současnosti ale akceptují obě varianty.

3.4.1.1 Jeden bibliografický záznam (*angl. single record approach*)

Dle doporučujícího materiálu CONSER [Library of Congress, 2004, s. 14] není třeba vytvářet zvlášť záznam, pokud bibliografický záznam pro originální verzi dokumentu (tištěnou, na CD-ROM, apod.) zajišťuje uspokojivý přístup také k online verzi dokumentu. Pokud jsou však požadované selekční údaje u obou verzí odlišné, doporučuje se použít individuální záznamy.

Tvorba jednoho záznamu vyjadřujícího obě formy dokumentu se doporučuje zejména v těchto případech:

- pokud elektronická online verze dokumentu představuje rovnocenné vyjádření verze originální, tzn. že online verze dokumentu je plnotextovou verzí originálu a nenese žádný přidaný obsah navíc
- pokud elektronická online verze neobsahuje plné texty dokumentu nebo obsahuje jen část plných textů originální verze dokumentu a nemůže být tudíž považována za její adekvátní náhradu; v tomto případě tedy nemá cenu vytvářet pro online verzi dokumentu zvlášť bibliografický záznam a stačí pouze existenci elektronické online verze dokumentu a informaci o jejím umístění zapsat do záznamu pro originální verzi dokumentu

Bibliografický záznam zahrnuje v případě tvorby jednoho záznamu tato specifika:

- V poli 008 jsou na pozicích 008/22 (Forma původní popisné jednotky)¹⁵ a 008/23 (Forma popisné jednotky) zapsány kódy pro originální (většinou tištěnou) verzi dokumentu

---

¹⁵ Uvedený kód se týká pouze pokračujících zdrojů, u monografií je na této pozici kód pro uživatelské určení.

- ```
245 00 $$aRomano hangos =$$bRomský hlas : čtrnáctideník Romů
      v České republice
530 00 $$aDostupné též na World Wide Web
856 41 $$uhttp://www.romanohangos.cz
```

Dva individuální záznamy propojené pomocí příslušných propojovacích polí jsou preferovány, pokud má elektronická online verze dokumentu prokazatelně přidaný obsah oproti verzi originální. Obě verze dokumentu tedy nejsou zcela rovnocenné a rozdíl mezi nimi je třeba, zejména s ohledem na uživatele, zapsat do zvláštního bibliografického záznamu.

- Poznámku o dostupnosti elektronické online verze dokumentu v poli 530
- Vedlejší záhlaví (pole 700–730) v případě, že se název elektronické online verze liší od hlavního záhlaví

- Volitelně propojovací pole 776
- Lokaci elektronického online zdroje pomocí pole 856

Záznam pro **online verzi** dokumentu bude vypadat takto:

- Popsána bude primárně elektronická online verze dokumentu s využitím všech příslušných polí
- Pokud se název online verze dokumentu liší od originálu, bude použito vedlejší záhlaví (pole 700–730)
- Volitelně lze zapsat propojovací pole 776
- Pole 856 bude obsahovat URL adresu popisovaného dokumentu (druhý indikátor bude mít hodnotu „0“)

Záznam pro **tištěnou verzi** dokumentu:

```
245 00 $aSeverské listy
530 ## $aDostupné též na World Wide Web
776 1# $aSeverské listy
```

Záznam pro **online verzi** dokumentu:

```
245 00 $aSeverské listy$h[elektronický zdroj]
530 ## $aDostupné též v tištěné podobě v letech 1998-2008
776 1# $tSeverské listy$x1212-5385
```

Národní knihovna ČR přepracovala v souvislosti s připravovanou příručkou pro elektronické zdroje taktéž metodiku tvorby dvou oddělených bibliografických záznamů dle současné metodiky CONSER. Pokud se použije při popisu elektronických knih nebo seriálů metoda oddělených záznamů, doporučuje se uvést informaci o další fyzické formě popisné jednotky ne do pole 530, ale použít pole 776 08 \$i, které navíc umožňuje propojení na související záznam v bázi. Záznamy pro výše uvedený příklad by do budoucna tedy vypadaly takto¹⁶:

¹⁶ V praktickém příkladu v kapitole 5.5 (s. 75) této práce je použita stávající platná metodika NK ČR při zápisu dvou oddělených bibliografických záznamů.

Záznam pro **tištěnou verzi** dokumentu:

245 00 \$aSeverské listy

776 08 \$iOnline verze:\$tSeverské listy

Záznam pro **online verzi** dokumentu:

245 00 \$aSeverské listy\$h[elektronický zdroj]

776 08 \$iTišťená verze 1998-2008:\$tSeverské listy\$x1212-5385

(poznámka se generuje z propojovacího pole, odkud je umožněno i propojení přes název na související záznam v bázi)

Pokud katalogizátor popisuje elektronický online zdroj, nemusí ověřovat existenci vydání dokumentu na jiném nosiči. Stejně tak, pokud popisuje např. tištěné periodikum, nemá povinnost ověřovat, zda vychází také v elektronické podobě. Dokument bude tedy popisován tak, jako by jiná jeho verze neexistovala. Pokud však katalogizátor ví o existenci vydání dokumentu na jiném nosiči, měl by toto jeho vydání popsat dle výše uvedených pravidel [Weitz, 2000].

3.4.2 Tvorba záznamů nezávislých na agregátorovi (angl. aggregator-neutral record)

Dle doporučujícího materiálu CONSER [Library of Congress, 2004, s. 6] je agregátor „společnost, která poskytuje digitální přístup k obsahu mnoha různých seriálů a jiných zdrojů, často od mnoha různých vydavatelů“. Přístup je zpravidla zajišťován prostřednictvím databáze, v níž je možné vyhledávat. Obecně existují dva typy agregátorů – jedni (např. JSTOR) poskytují přístup k plným vydáním seriálů, zatímco druzí (např. ACM Digital Library) zahrnují pouze texty vybraných článků seriálů.

Protože všeobecně převládá trend zajišťovat přístup k totožným seriálům prostřednictvím různých agregátorů, CONSER nejprve uplatňoval politiku tvorby individuálních záznamů pro každého z nich. Udržování takových záznamů však bylo

velmi problematické a časově náročné, proto zavedl CONSER v červenci 2003 politiku tvorby záznamu nezávislého na agregátorovi (angl. *aggregator-neutral record*). Podstatou tohoto přístupu je, že jeden katalogizační záznam reprezentuje všechny verze elektronického online zdroje zpřístupňovaného současně více různými agregátory. Tento přístup je mnohem praktičtější, protože každý záznam obsahuje informace aplikovatelné na všechny agregátory zajišťující přístup k danému seriálu a navíc se tak podstatně zjednodušuje udržování katalogizačních záznamů.

Záznamy seriálů nezávislé na agregátorovi se mohou určitým způsobem lišit od jiných záznamů elektronických seriálů. Jejich podstatou je, že neobsahují informace specifické pro jednoho konkrétního agregátora, s výjimkou uvedení konkrétní verze seriálu, na jejímž základě byl popis založen. Jména agregátorů nejsou součástí unifikovaných názvů, vedlejších záhlaví a nejsou uváděna ani v poznámce pro vydavatele. Poznámky týkající se omezení přístupu k dokumentu, formátu nebo požadavků na systém, specifické pro konkrétního agregátora, nejsou rovněž zapisovány.

Podrobnější informace o tvorbě záznamů nezávislých na agregátorovi, včetně pravidel pro jejich tvorbu a příkladů záznamů, jsou uvedeny v doporučujícím materiálu CONSER [Library of Congress, 2004, s. 16–19].

3.4.3 Propojovací pole (76X-78X)

Propojovací pole obecně obsahují informace, které identifikují další související bibliografické jednotky. Každé z těchto polí specifikuje jiný typ bibliografického propojení mezi základní jednotkou a související popisnou jednotkou. Při popisu elektronických online zdrojů jsou nejčastěji využívána tato propojovací pole:

- 776 Vydání na jiném nosiči
- 780 Předcházející záhlaví
- 785 Následující záhlaví
- 787 Nespecifikované propojení

Propojovací pole 776 se používá v případě existence vydání dokumentu na jiném nosiči, kdy je uplatňován přístup tvorby dvou individuálních záznamů (tzv.

separate record approach). Toto propojovací pole je zapisováno obvykle v kombinaci s poznámkou v poli 530. Pole 780 a 785 jsou užívána pro zápis předcházejících a následujících názvů.

V praxi Národní knihovny ČR (v rámci projektu WebArchiv) se dříve používalo také propojovací pole 777 (Vydáno s). Toto pole bylo využíváno v případě, kdy byla popisována zvlášť webová stránka jako celek (tj. integrační zdroj) a zvlášť elektronický časopis vycházející v rámci této stránky. Pro ilustraci uvádím následující příklad:

A – záznam pro webovou stránku jako celek:

```
245 00 $aAldebaran$h[elektronický zdroj]
505 20 $tAldebaran bulletin$gelektronický časopis
      $uhttp://www.aldebaran.cz/bulletin
856 40 $uhttp://www.aldebaran.cz$text/html
```

V záznamu pro webovou stránku jako celek je existence elektronického časopisu vycházejícího v jejím rámci zaznamenána pouze pomocí pole 505 – Formalizovaná poznámka k obsahu; pole obsahuje název, doplňující údaje a adresu elektronického zdroje.

B – záznam pro elektronický časopis vycházející v rámci webové stránky:

```
245 00 $aAldebaran bulletin$h[elektronický zdroj] :$b týdeník
      věnovaný aktualitám a novinkám z fyziky a astronomie
580 ## $aVychází v rámci webové stránky Aldebaran
777 18 $tAldebaran
856 40 $uhttp://www.aldebaran.cz/bulletin$text/html
```

Záznam pro elektronický časopis je se záznamem pro celou webovou stránku propojen pomocí pole 777, které obsahuje název webové stránky, a zápis tohoto pole je dále objasněn v rámci textové poznámky v poli 580 – Poznámka k propojovacím polím.

Od tohoto způsobu zápisu však bylo upuštěno. Současná praxe je taková, že pokud katalogizátor považuje za účelné v záznamu uvést informaci o vztahu k jiné

popisné jednotce (např. o seriálu vydávaném v rámci webové stránky), zapíše se tato informace pouze v poznámce v poli 580 (Poznámka k propojovacím polím). V záznamu pro samotný časopis pak propojovací pole odkazující na webovou stránku jako celek vůbec nefigurují.

580 ## \$aV rámci webové stránky vychází elektronický časopis
Aldebaran bulletin (<http://www.aldebaran.cz/bulletin>)

Pokud jsou obsahem dokumentu dílčí samostatné dokumenty a katalogizátor považuje za účelné na jednotlivé dokumenty upozornit, zapíše jejich názvy pouze v poznámce v poli 520 (Anotace). Pokud považuje za důležité umožnit samostatné vyhledávání těchto částí, uvede je v poli 505 (Formalizovaná poznámka k obsahu). V tomto případě však existuje riziko, že se obsah webové stránky časem změní a uživatel pak příslušný dokument pod názvem zapsaným v záznamu a uvedeným v rejstříku již nenajde. URL adresu dílčího dokumentu je možné uvést též v poli 856.

580 ## \$aElektronický časopis pro náboženství, filosofii a umění.
V rámci webových stránek je provozován také blog pro
náboženství, filosofii a umění
856 42 \$3Blog\$a<http://bovepul.blog.cz>

3.4.4 Elektronické umístění a přístup (pole 856)

Pole 856 má v bibliografickém záznamu z hlediska uživatele klíčovou funkci, protože obsahuje informaci o umístění elektronického online zdroje a primárním způsobu přístupu k němu. Mnoho knihovních katalogů využívá tohoto pole jako „hyperlinku“ k přímému propojení k požadovanému elektronickému online zdroji. Kromě propojení na popisovaný elektronický zdroj může být pole 856 použito též pro lokalizaci a zpřístupnění elektronické verze neelektronického dokumentu popsaného v bibliografickém záznamu nebo pro zápis souvisejícího elektronického zdroje. Jedná se o pole opakovatelné. Pokud se tentýž elektronický zdroj vyskytuje na více URL adresách, zapisují se tyto vždy do nového pole 856. Podrobnou instrukci o užívání pole 856 v bibliografických záznamech nabízí dokument „Guidelines for the Use of Field 856“ [Library of Congress, 2003].

V české katalogizační praxi došlo k významnému posunu v zápisu pole 856 v bibliografických záznamech v roce 2008, kdy byla na intranetu Národní knihovny ČR zveřejněna instrukce „Doporučení pro používání indikátorů a podpolí v poli 856“ [Národní knihovna ČR, 2008]. Toto doporučení sladilo používání indikátorů a podpolí se zahraniční praxí. Dokument je závazný pro práci v bázi „NKC“ při sdílené katalogizaci (podílí se Moravská zemská knihovna v Brně a Vědecká knihovna v Olomouci) a dále v bázi „AUT“ v kooperačním systému tvorby autorit. V bázích Národní knihovny jsou nová pravidla aplikována od července 2008.

Pole 856 obsahuje velké množství podpolí, z nichž nejčastěji jsou využívána tato:

\$3 Bližší určení dokumentu

\$u Adresa elektronického zdroje (URL, URN)

\$z Poznámka pro uživatele

V Národní knihovně ČR jsou kromě výše uvedených podpolí zapisována také podpole \$q (Typ elektronického formátu), \$y (Text odkazu) a \$4 (specifikum knihovnického systému Aleph; hodnota „N“ udává, že uživatel může vstoupit přímo na odkazovaný elektronický online zdroj, bez toho, aby se mu zobrazovala obrazovka s informací o copyrightu).

Významnou roli hrají v poli 856 indikátory. První indikátor specifikuje způsob přístupu k elektronickému online zdroji (e-mail, ftp, telnet, http, aj.). Nejčastěji se na této pozici objevuje hodnota „4“ signalizující, že zdroj je přístupný přes protokol http (*Hypertext Transfer Protocol*). Druhý indikátor v poli 856 udává vztah mezi elektronickým zdrojem, jenž je lokalizován v poli 856, a popisnou jednotkou bibliografického záznamu.

Na pozici druhého indikátoru se objevují následující kódy:

- #” (Není uveden) – tento kód by měl být zapisován pokud nejsou známy žádné informace o vztahu elektronického zdroje k bibliografické jednotce popisované v záznamu. V praxi se „prázdná“ hodnota druhého indikátoru používá v případě, kdy v podpolí \$u figuruje URL adresa, která již není platná a záznam obsahuje další pole 856 s platnou URL adresou.

856 4# \$ZURL adresa dokumentu není platná (1.6. 2003)
\$uhttp://www.werbatim.com

856 40 \$ZPlatná URL adresa dokumentu (7.8.2003)
\$uhttp://www.newaddress.com

V katalogizační praxi Národní knihovny ČR byla až do roku 2008 užívána pouze výše uvedená (tj. „prázdná“) hodnota 2. indikátoru. Na základě nové instrukce je však tuto hodnotu 2. indikátoru doporučeno používat pouze u online zdrojů pro situaci, kdy URL adresa elektronického online zdroje není platná a zároveň je uvedena nová (platná) URL adresa v dalším výskytu pole 856 (viz příklad výše).

- „0“ (Původní elektronický zdroj) – tato hodnota udává, že elektronická lokace uvedená v poli 856 je pro stejnou popisnou jednotku, pro níž se záznam vytváří. Jedná se tedy o nejčastěji užívanou hodnotu při popisu elektronických online zdrojů.

856 40 \$uhttp://lcweb.loc.gov/marc/856guide.html

- „1“ (Elektronická verze) – druhý indikátor s hodnotou „1“ je zapisován v případě, že údaje o elektronickém umístění uvedené v poli 856 odpovídají elektronické verzi dokumentu popisovanému v záznamu. Typicky se tato situace vyskytuje v případě tvorby jednoho záznamu pro elektronický zdroj vycházející současně v tištěné podobě (angl. *single record approach*). Kongresová knihovna používá tuto hodnotu druhého indikátoru ve spojení s podpolem \$3 (Bližší určení dokumentu). Generuje se návěští „Elektronická verze“ (v české katalogizační praxi obdobně návěští „Online verze“).

856 41 \$3Online verze\$uhttp://www.romanohangos.cz/

- „2“ (Související zdroj) – druhý indikátor nesoucí tuto hodnotu udává, že informace obsažené v poli 856 odkazují na zdroj s příbuzným vztahem k popisné jednotce. Katalogizátor by měl tento vztah objasnit v podpoli \$3. Generuje se návěští „Související elektronický zdroj“. Užití indikátoru „2“ by však mělo být omezeno na elektronické zdroje se specifickým vztahem k popisné jednotce.

Neměly by se zde objevovat URL adresy odkazující pouze na obsahově příbuzné zdroje.

```
245 10 $aBorrowed heaven$h[zvukový záznam] /$cthe Corrs
856 42 $3Webová stránka hudební skupiny
      $uhttp://www.thecorrswebsite.com/index2.htm
```

Pokud je URL adresa uvedená v poli 856 nefunkční a požadovaný elektronický zdroj již není na webu dostupný, jsou v zahraniční praxi uplatňovány různé přístupy. Kongresová knihovna v takovém případě přemístí neplatné URL do podpole \$z, kde nepodléhá kontrole platnosti URL adres [Library of Congress, 2004, s. 39]. Naproti tomu OCLC a CONSER ponechávají neplatná URL v podpoli \$u a informaci o jeho neplatnosti uvedou do podpole \$z. Druhý indikátor v poli 856 by se měl změnit na hodnotu „#“. V katalogizační praxi Národní knihovny ČR je uplatňován druhý z uvedených přístupů.

```
856 4# $uhttp://www.neuroacta.cz/$qtext/html
      $uURN:NBN:cz-nk20031236$zPožadovaný dokument již není na
      webu dostupný17
856 4# $uhttp://www.linuxbiz.cz$zAdresa nedostupná k 21.8.2007
      $uURN:NBN:cz-nk2006139$4 N
```

Některé knihovny řeší nestálost URL adres využíváním trvalého identifikátoru PURL. Pokud jsou v poli 856 zapsány identifikátory URL i PURL současně, měly by být zapsány v jednom poli 856 v opakovaném výskytu podpole \$u, přičemž identifikátor PURL by měl být uveden jako první.

Pokud jsou elektronické online zdroje dostupné paralelně na více URL adresách (např. v případě jejich zrcadlových verzí na jiných doménách), měly by být tyto adresy uvedeny v opakovaných výskytech pole 856.

---

¹⁷ V závorce by mělo být uvedeno datum vztahující se k neplatnosti URL adresy. O identifikátoru URN zapsaném v druhém výskytu podpole \$u bude pojednáno v následující kapitole.

4. POPIS ELEKTRONICKÝCH ONLINE ZDROJŮ V PRAXI

NÁRODNÍ KNIHOVNY ČR

V Národní knihovně ČR (NK ČR) jsou elektronické online zdroje popisovány od roku 2003, kdy byl popis těchto zdrojů zahájen v Oddělení elektronických online zdrojů (nyní Oddělení archivace webu) řešícím od roku 2000 pilotní projekt s názvem „WebArchiv“. V současnosti se v NK ČR elektronické online zdroje popisují v dalších dvou odděleních v rámci budování oborových informačních bran. V Hudebním oddělení NK ČR jsou vybírány a popisovány zdroje pro oblast hudby a v Knihovnickém institutu NK ČR pro oblast knihovnictví a informační vědy.

4.1 WebArchiv

Vzhledem ke skutečnosti, že elektronické online zdroje mají velmi pomíjivý charakter a že až 90 % z nich existuje pouze v digitální podobě [Brokeš, 2008, s. 1], vznikají po celém světě instituce zabývající se jejich archivací a zpřístupňováním. Protože tato činnost je analogická klasickým knihovnickým činnostem, vytvořila se specializovaná oddělení řešící danou problematikou především v rámci sítě národních knihoven. Mimo národní knihovny jednotlivých zemí je největší organizací zabývající se archivací webu americký Internet Archive¹⁸, který shromažďuje elektronické online zdroje již od roku 1996 a jehož velikost se pohybuje v řádech desítek petabytů¹⁹. Instituce věnující se archivaci elektronických online zdrojů jsou sdruženy v mezinárodním konsorciu IIPC – International Internet Preservation Consortium²⁰, které koordinuje spolupráci mezi jednotlivými členy. Národní knihovna ČR je členskou organizací od počátku roku 2007. Česká republika se tak zařadila mezi nejvyspělejší země světa, které jsou ochotny a schopny problematiku archivace elektronických online zdrojů řešit.

WebArchiv vznikl v rámci programového projektu výzkumu a vývoje „Registrace, ochrana a zpřístupnění domácích elektronických zdrojů v síti Internet“. Projekt je řešen od roku 2000 v Národní knihovně ČR a financován téměř výhradně z grantové podpory. Spoluřešitelem projektu odpovědným za informační technologie

¹⁸ <http://www.archive.org/>

¹⁹ 1 PB (petabyte) = 10¹⁵ (= 1 000 000 000 000 000) bytů

²⁰ <http://netpreserve.org/>

je Moravská zemská knihovna v Brně, externím spolupracovníkem je Ústav výpočetní techniky Masarykovy univerzity v Brně. Na programovém řešení se podílí též tým studentů Fakulty informatiky Masarykovy univerzity v Brně. Hlavním cílem projektu WebArchiv je řešení problematiky archivace „národního“ webu, tj. bohemikálních dokumentů zveřejněných v prostředí sítě Internet. Jedná se o shromažďování elektronických online zdrojů, jejich archivaci, ochranu a zajištění dlouhodobého přístupu k nim. Provádí se jednak kompletní plošná archivace, tj. automatický sběr „celého“ českého webu (domény .cz), souběžně však probíhá i výběrová archivace (elektronické online zdroje vybrané na základě selekčních kritérií) a tematická archivace (množina elektronických online zdrojů zaměřená na určité aktuální téma – např. volby, povodně, apod.).

Archivace webu je velmi komplexní činnost, kterou je možné rozdělit na aspekty technické (rozvoj hardware, software, rozšiřování kapacity paměťových médií, zpřístupnění zdrojů z digitálního archivu), aspekty legislativní (povinný výtisk a autorské právo) a v neposlední řadě aspekty knihovnické (výběr zdrojů, jejich popis a registrace v České národní bibliografii). Technickou stránkou projektu se zabývají spoluřešitelé z Moravské zemské knihovny v Brně a Ústavu výpočetní techniky Masarykovy univerzity v Brně. V Brně jsou umístěny dva servery, probíhá zde sklizení dat, provoz interního systému, vývoj a testování, zároveň udržují hardware, jeho provoz a provádí údržbu a lokalizaci použitého software. Legislativní a knihovnické aspekty jsou řešeny v Oddělení archivace webu NK ČR. Pracovníci v Národní knihovně zajišťují výběr a hodnocení elektronických online zdrojů, jejich katalogizaci a rovněž uzavírání smluv s jejich vydavateli. Dále vytvářejí popisná metadata (Dublin Core), jsou důležitým spojovacím článkem mezi vydavateli a technickou podporou v Brně a vytvářejí podmínky pro prezentaci projektu. V Praze je umístěn také server zpřístupňující archiv a webový portál projektu.

Současný stav projektu „WebArchiv“ je na úrovni funkčního provozu s testováním nových funkcí. K převedení do plně rutinních činností je zapotřebí jednak podstatné navýšení financování projektu, jednak změny stávající legislativy (zejména autorsko-právní) tak, aby umožňovala zpřístupňování archivovaných zdrojů [Brokeš, 2008, s. 1]. Určitý posun ve vývoji projektu byl zaznamenán v loňském roce (2008), kdy byl v Národní knihovně ČR zprovozněn základ digitálního úložiště jako technického zázemí Národní digitální knihovny (NDK).

NDK je tvořena vybraným souborem publikovaných digitálních i digitalizovaných dokumentů klasifikovaných jako základ národního kulturního dědictví určeného k trvalému uchování a zpřístupnění současným i budoucím generacím uživatelů. WebArchiv je jedním ze tří národních projektů, v jejichž rámci jsou digitální dokumenty tvořící jádro národního kulturního dědictví shromažďovány, uchovávány a zpřístupňovány. V NDK jsou dále zahrnuty digitalizované dokumenty projektů Manuscriptorium (digitalizované historické dokumenty) a Kramerius (digitalizované novodobé dokumenty) [Celbová, 2008].

Popis elektronických online zdrojů je v rámci řešení projektu WebArchiv činností poměrně okrajovou, nicméně v praxi je jeho každodenní součástí. Ke zdrojům vybraným na základě stanovených selekčních kritérií je dělán jednak standardní katalogizační záznam ve formátu MARC 21 (v knihovnickém systému Aleph) a jednak metadatový záznam ve formátu Dublin Core. Metadatové záznamy jsou však vytvářeny pouze pro zdroje, na něž byla uzavřena s vydavatelem „Smlouva o poskytování elektronických online zdrojů“²¹. Kvůli nedokonalosti legislativy musí totiž řešitelé projektu žádat vydavatele o souhlas se zpřístupněním archivovaných kopií jím vydávaného elektronického online zdroje na Internetu.

Do konce roku 2005 byly katalogizační záznamy vytvářené v rámci projektu WebArchiv zahrnovány do vlastní báze nesoucí název „WEB – Katalog elektronických online zdrojů“ (viz obr. 2). Od roku 2006 jsou záznamy WebArchivu součástí centrální báze „NKC“ katalogu Národní knihovny ČR, kde jsou integrovány mezi ostatní druhy dokumentů (knihy, časopisy, aj.).

---

²¹ Viz <http://webarchiv.cz/vydavatele/>

WEB - Základní vyhledávání - Firefox

Soubor Úpravy Zobrazení Přejít Zálžky Nástroje nápověda

Aktuální báze: WEB

Konec Čtenář Databáze Dílčí báze Nastavení Otázky Nápověda

Rejstříky Vyhledávání Výsledky dotazu Předchozí dotazy Schránka

Základní vyhledávání | Z různých polí | Z víceází | Vyhledávání CCL

WEB - Katalog elektronických online zdrojů
Základní vyhledávání [Informace o bázi](#)

Kombinace slov z různých polí (spojte pomocí AND, NOT nebo OR)

Autor (osoba, korporace)

Rok vydání

Nakladatel

Slova z názvu

Předmět (klíčová slova)

Blízkost slov? ☐ Ne ☐ Ano

● Cizí ženská příjmení zadávejte v **původní podobě** (bez koncovky "-ová")

Omezit vyhledávání na:

Kód jazyka dokumentu: Rok vydání:

Typ zdroje:

● Pro další informace použijte tabulku [kódů jazyka](#) dokumentu/originálu.

Nápověda k vyhledávání:

● V dotazu nezáleží na tom, zda použijete velká nebo malá písmena. V souladu s ČSN 976030 jsou za samostatná považována písmena č,ř,š,ž, ostatní písmena s diakritikou je možné zapisovat i bez diakritiky (t.j. zápisem capek se vyhledá capek i cápek, ale nikoli čápek).

● Vyplňte jen ta pole, která vyplnit potřebujete. Pokud použijete více polí, vyhledání zúžíte (mezi údaji v různých polích je použit logický operátor AND).

Obrázek 2 Původní báze „WEB“ katalogu Národní knihovny ČR

Na počátku roku 2009 činil celkový počet bibliografických záznamů vytvořených v rámci projektu WebArchiv přibližně 1400²², přičemž jejich meziroční přírůstek se neustále zvyšuje (na konci roku 2005 se jednalo o cca 250 záznamů, v listopadu. 2006 o cca 600 záznamů). Je třeba říci, že počet záznamů v bázi výrazněji vzrostl především v souvislosti s navýšením personálních kapacit projektu a dále s vyřešením části problematických otázek, na něž bylo při popisu elektronických online zdrojů opakovaně naráženo.

V roce 2006 byly katalogizační záznamy elektronických online zdrojů vytvářené v rámci projektu WebArchiv, spolu se záznamy oborové informační brány pro hudbu, poprvé zahrnuty do České národní bibliografie.

Z hlediska typologie elektronických online zdrojů zahrnutých ve WebArchivu se jedná převážně o zdroje textové povahy, minimálně jsou zahrnuty zdroje multimediálního charakteru. WebArchiv obsahuje samozřejmě také elektronické online zdroje, jejichž součástí jsou zvukové, obrazové či audiovizuální soubory, z katalogizačního hlediska však u naprosté většiny

²² Údaj k datu 27. 1. 2009.

těchto zdrojů převažuje textový obsah a z pohledu katalogizace se tedy jedná o zdroje textové (LDR/06 „a“). Z hlediska bibliografické úrovně se jedná převážně o integrační zdroje a méně častěji o seriály. Informace o seriálech, které jsou podrobeny selekčním kritériím a vybrané z nich následně popisovány, jsou získávány na základě spolupráce s agenturou ISSN, přidělující standardní čísla také elektronickým seriálům publikovaným na Internetu. Minimálně jsou zastoupeny elektronické zdroje monografické povahy.

Z hlediska typologie Dublin Core (podrobněji viz dále v textu) se jedná opět z valné většiny o text (příp. doplněný o obraz či zvuk). Zastoupeny jsou také (prozatím ovšem v nepříliš vysoké míře) zdroje interaktivní a zdroje typu služby.

4.2 Oborové informační brány

V rámci Jednotné informační brány (JIB) vyvíjené Národní knihovnou ČR a Ústavem výpočetní techniky Univerzity Karlovy začaly od roku 2004 postupně vznikat jednotlivé oborové informační brány. Oborová informační brána je definována jako „webový nástroj zajišťující přístup ke sbírce kvalitních, odborně vybraných a zhodnocených informačních zdrojů pro podporu výzkumu v určitém oboru“ [Stoklasová, 2003]. Oborové informační brány umožňují systematickou práci s informačními zdroji na základě výběru kvalitních zdrojů, vysoké úrovně jejich popisu podle mezinárodních standardů a prověřování jejich dostupnosti. Celkem je plánováno vytvoření 24 oborových informačních bran odpovídajících předmětové kategorizaci informačních zdrojů dle metody Konspektu (viz obr. 3).

Cílem oborových informačních bran je zahrnout v relativní úplnosti domácí české aktuální zdroje informací oboru zveřejněné na Internetu a zároveň výběrově zahrnout i nejvýznamnější zahraniční informační zdroje. V tomto bodě se politika výběru elektronických online zdrojů liší od praxe projektu WebArchiv, kde je pozornost soustředěna výhradně na zdroje domácí provenience.

Obrázek 3 Tematické členění oborových informačních bran dle metody Konspektu

Každou oborovou bránu spravuje její garant – organizace, která se danému tématu věnuje do hloubky a která je schopna zajistit konzistenci a koherenci své sbírky. V současnosti jsou aktivně vytvářeny čtyři z uvedených 24 oborových informačních bran. Jedná se o tyto oborové informační brány:

1. Oborová brána **Knihovnictví a informační věda (KIV)**²³

- je určena především pro zabezpečení informačních potřeb knihovníků a informačních pracovníků, učitelů a studentů oboru Knihovnictví a informační věda
- garantem je Knihovnický institut Národní knihovny ČR ve spolupráci s Ústavem informačních studií a knihovnictví Univerzity Karlovy

2. Oborová brána **Musica (MUS)**²⁴

- poskytuje jednotný přístup k informačním zdrojům v oblasti hudby a hudební vědy
- garantem je Hudební oddělení Národní knihovny ČR

²³ <http://kiv.jib.cz/>

²⁴ <http://mus.jib.cz/>

3. Oborová brána **Umění a architektura (ART)**²⁵

- informačně zabezpečuje oblast architektury, sochařství, malířství, grafiky, uměleckých řemesel, designu, fotografie, památkové péče i jiných příbuzných oborů
- navazuje na projekt Virtuální umělecké knihovny (VUK) a jejím koordinátorem je Knihovna Uměleckoprůmyslového muzea

4. Oborová brána **Technika (TECH)**²⁶

- informačně zabezpečuje oblast přírodních a aplikovaných věd, techniky a medicíny
- jejím garantem je Státní technická knihovna

V dalším textu je věnována pozornost pouze oborovým branám „KIV“ a „MUS“, pro něž jsou zpracovávány bibliografické záznamy v Národní knihovně ČR.

Bibliografické záznamy oborové informační brány pro oblast hudby jsou, stejně jako záznamy WebArchivu, součástí centrální báze „NKC“ katalogu Národní knihovny ČR. Prozatím bylo v Hudebním oddělení NK ČR zpracováno pro oborovou bránu „MUS“ cca 380 záznamů elektronických online zdrojů²⁷. Bibliografické záznamy oborové informační brány pro oblast knihovnictví a informační vědy jsou součástí „KKL – Databáze knihovnické literatury“, jejíž záznamy nejsou zahrnuty do centrální báze „NKC“. V současnosti je v této bází více než 3 100 katalogizačních záznamů elektronických online zdrojů²⁸.

Na rozdíl od praxe projektu WebArchiv jsou v rámci oborových informačních bran popisovány elektronické online zdroje i na analytické úrovni. Na této úrovni jsou sledovány a popisovány především články významných elektronických časopisů oboru, které nemají ekvivalent v tištěné podobě. V případě oborové informační brány pro hudbu se jedná například o elektronický časopis *Acta musicologica* vydávaný Ústavem hudební vědy Masarykovy univerzity v Brně, v případě oborové informační

---

²⁵ <http://art.jib.cz/>

²⁶ <http://tech.jib.cz/>

²⁷ Údaj k datu 27. 1. 2009.

²⁸ Údaj k datu 27. 1. 2009

brány pro knihovnictví je na analytické úrovni zpracováván například elektronický časopis Ikaros.

Dalo by se říci, že samotný výběr elektronických online zdrojů, které jsou následně v rámci oborových informačních bran popisovány, je zaměřen na detailnější strukturu jednotlivých webů. Zatímco ve WebArchivu převládá snaha popisovat vybraný zdroj jako celek (tj. celý web se svou základní URL adresou) a případně zvlášť popsat elektronický časopis v rámci tohoto celku vycházející, v katalogizační praxi oborových informačních bran jsou vytvářeny záznamy pro části webů, případně jednotlivé dokumenty. Například v dílčí logické bázi „WAR“²⁹ projektu WebArchiv byl jako integrační zdroj popsán web „Shakuhachi.cz“ (<http://www.shakuhachi.cz>), přičemž v bázi „MUS“ Oborové informační brány pro hudbu figuruje monografický záznam pro „Sui-zen“ (<http://www.shakuhachi.cz/suizen.html>) – jeden z odborných textů publikovaných na webu „Shakuhachi.cz“ pod záložkou „Statě, CD“. Žádný z dalších textů zde publikovaných však popsán není.

Protože řada elektronických online zdrojů vybraných pro oborové informační brány odpovídá také kritériím WebArchivu, jsou vybrané zdroje zařazovány také do logické báze „WAR“. V tomto bodě tedy probíhá určitý druh spolupráce. Jelikož WebArchiv sleduje veškeré zdroje domácí provenience bez ohledu na jejich oborové zařazení, může se výběr a následný popis zdrojů překrývat. Tyto duplicity je obtížné odhalit zejména v případě záznamů pro obor knihovnictví a informační věda, které jsou ukládány do oddělené báze.

4.3 Specifika bibliografických záznamů elektronických online zdrojů v Národní knihovně ČR

Bibliografické záznamy elektronických online zdrojů vytvářené v Národní knihovně ČR mají svá specifika vyplývající zejména z úsilí o určitou synchronizaci těchto záznamů se záznamy v metadatovém formátu Dublin Core³⁰ a dále zejména za účelem kooperace oborových informačních bran. Pro tyto potřeby byla využita pole 9XX formátu MARC 21 vyčleněná pro národní použití. Jedná se o tato pole:

929 Typ zdroje (dle typologie Dublin Core)

²⁹ Katalogizační záznamy projektu WebArchiv a Oborové brány „MUS“ je možné v katalogu NK ČR extrahovat definováním dílčích logickýchází „WAR“ a „MUS“ v systému Aleph.

³⁰ Podrobně o metadatovém formátu Dublin Core viz kapitola 6.1.1 (s. 105).

- 930 Práva k popisovanému zdroji
- 931 Úroveň zdroje
- 932 Akronym oborové brány
- 933 Administrativní údaje pro oborové informační brány

V poli 929 je zapisován typ zdroje dle typologie Dublin Core a to pouze v anglickém jazyce. Katalogizátoři mají při zápisu tohoto pole k dispozici nápopědu (přes funkční klávesu v programu Aleph) obsahující typologii dokumentů v anglickém jazyce spolu s vysvětlením a příklady. Pro účely katalogizace je k dispozici těchto devět základních typů dokumentů:

- **Text** (knihy, časopisy, články)
- **Image** (obrazy a fotografie fyzických objektů, grafika, animace a filmy, mapy, hudební notace)³¹
- **Sound** (zdroje určené primárně pro poslech – záznamy řeči nebo zvuků)
- **Software** (počítačový program určený k dlouhodobé instalaci; pro SW určený pouze k vytvoření interaktivního prostředí se používá termín „Interactive resource“)
- **Interactive resource** (zdroj vyžadující k porozumění, provedení nebo výuce interakci uživatele, např. webové formuláře, multimediální výukové programy)
- **Service** (systém poskytující služby, např. bankovní služba, meziknihovnní služby, Z39.50, webové servery)
- **Event** (časově omezená událost, např. konference, výstava, představení, bitva, povodeň)
- **Dataset** (informace zakódovaná v určité struktuře, např. databáze, seznamy, tabulky)
- **Collection** (sbírka sourodých položek, kdy zdroj je popisován jako skupina; její části mohou být popsány samostatně, např. oborová informační brána)

Pole 929 je v případě potřeby užíváno jako pole opakovatelné.

V poli 930 jsou zapisovány údaje o držiteli práv k elektronickému online zdroji. Pokud tyto údaje nejsou ve zdroji uvedeny, pole 930 se nevyplňuje.

---

³¹ Podle typologie Dublin Core je tento typ dokumentu možné dále členit na „Still image“ (čes. „Statický obraz“) a „Moving image“ (čes. „Pohyblivý obraz“).

Pole 931-933 se vyskytují pouze v katalogizačních záznamech oborových informačních bran. V poli 931 (Úroveň zdroje) se zapisují hodnoty „primární“ nebo „sekundární“, přičemž na primární úrovni jsou přímo vyhledatelné zdroje a na sekundární úrovni zdroje odkazující. V poli 932 je zapisován akronym oborové informační brány (v současnosti tedy „MUS“ nebo „KIV“). Pole 933 je vyčleněno pro administrativní údaje.

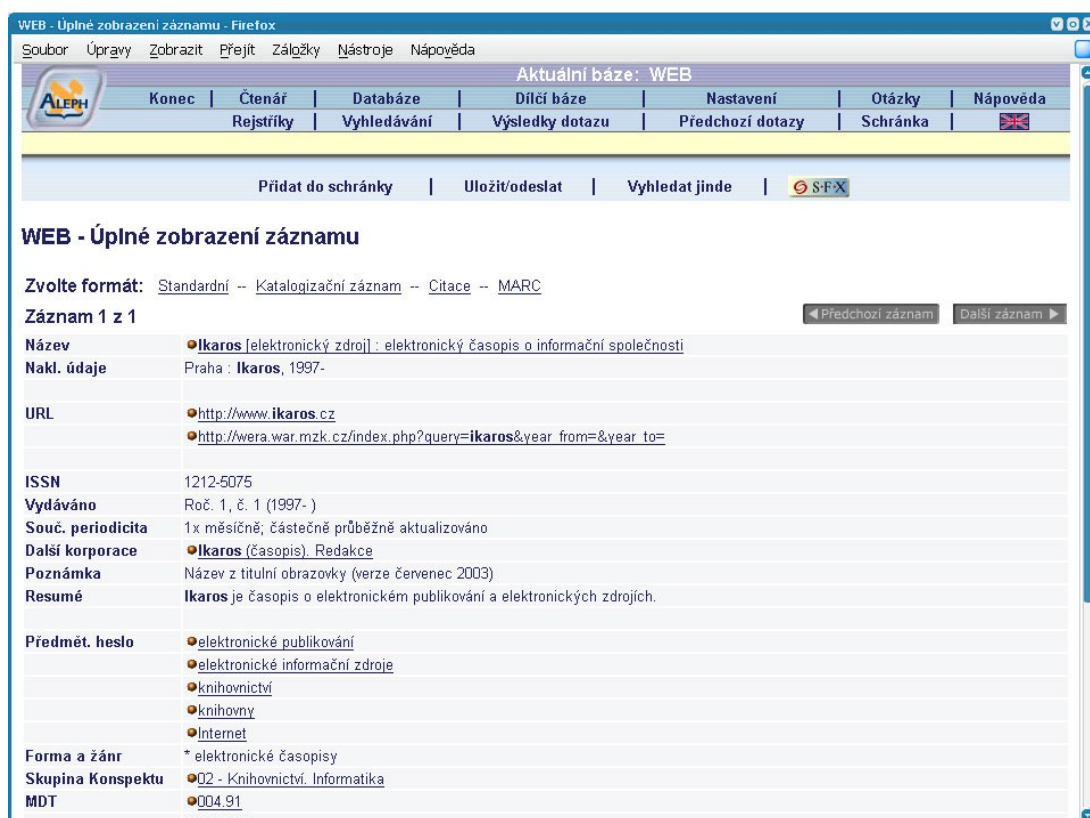
Na tomto místě by měla být věnována pozornost také poli 856, do něhož se kromě URL adresy dokumentu zapisuje v Národní knihovně též jednoznačný identifikátor URN (*Uniform Resource Name*). Identifikátory URN však nejsou přidělovány všem elektronickým online zdrojům popisovaným v Národní knihovně. V současnosti se přidělují pouze zdrojům WebArchivu a to navíc pouze těm, na něž byla uzavřena smlouva s vydavatelem a jejichž archivované kopie je tedy možné zpřístupnit na Internetu. V současnosti se to týká více než 800 elektronických online zdrojů³². Identifikátory URN jsou generovány s využitím generátoru URN, volně dostupného na domovských stránkách projektu WebArchiv³³. Identifikátor URN se zapisuje do opakovaného výskytu podpole \$u pole 856.

856 40 \$uhttp://www.veda.cz\$qttext/html\$uURN:NBN:cz-nk2006161\$4N

Do budoucna se počítá také s přidáním URL adres vedoucích do archivu, především do záznamů nefunkčních, tj. s neplatnými URL, čímž bude naplněn vlastní smysl projektu WebArchiv. V případě, že požadovaný elektronický zdroj již nebude na webu dostupný, uživatel se dostane k jeho jednotlivým archivovaným verzím. URL adresy vedoucí do archivu budou však kvůli ochraně autorských práv přidávány pouze ke zdrojům, jejichž vydavatel dal Národní knihovně souhlas se zveřejněním archivovaných kopií na Internetu. Tyto URL adresy budou zapisovány do zvláštního pole 856, přičemž by bylo vhodné dát uživateli na srozuměnou, že se jedná o archivovanou kopii elektronického online zdroje (např. pomocí podpole \$z Poznámka pro uživatele). Uživateli by se potom záznam v základním formátu zobrazoval jak s URL adresou vedoucí k aktuální podobě zdroje na webu, tak také s URL adresou vedoucí k jeho archivované kopii (viz obr. 4).

³² Údaj k datu 20. 2. 2009.

³³ <http://www.webarchiv.cz/urn-generator/>

Obrázek 4 Ilustrační ukázka katalogizačního záznamu s URL adresou vedoucí k archivované kopii elektronického online zdroje (ukázka je převzatá z báze „WEB“, která již neexistuje)

Jedním z problémů při popisu elektronických online zdrojů je udržování záznamů v katalogu, zejména platnosti URL adres těchto zdrojů. Do konce roku 2005 byla v Národní knihovně kontrola URL adres v katalogizačních záznamech problémem, protože ji bylo možné dělat pouze ručně, což bylo s narůstajícím počtem záznamů poměrně problematické. Nová verze programu Aleph však umožnila automatickou kontrolu platnosti URL adres. Kontrolou je možné odhalit jak drobné chyby při zápisu, tak také URL adresy přesměrované, či skutečně neplatné. Ze zkušenosti víme, že někdy je nefunkčnost URL adres pouze dočasná, způsobená například momentálním výpadkem serveru nebo dočasným nezaplacením domény. Elektronických online zdrojů, které již na webu skutečně nejsou (a k jejichž archivované kopii by se měl uživatel dostat prostřednictvím WebArchivu) je v dílčí logické bázi „WAR“ prozatím minimum³⁴.

³⁴ Poslední kontrola platnosti URL adres v logické bázi „WAR“ ze dne 26. 2. 2009 odhalila 18 neplatných URL adres.

5. PŘÍKLADY POPISU ELEKTRONICKÝCH ONLINE ZDROJŮ

V následující kapitole jsou uvedeny příklady popisu základních typů elektronických online zdrojů, především z hlediska jejich bibliografické úrovně (monografie, seriál, integrační zdroj a část) a na nich ilustrována specifika a problémové otázky popisu těchto zdrojů.

Všechny záznamy jsou převzaté z báze „NKC“ katalogu Národní knihovny ČR a to z dílčích logickýchází „WAR“ (projekt WebArchiv) a „MUS“ (oborová informační brána pro oblast hudby).

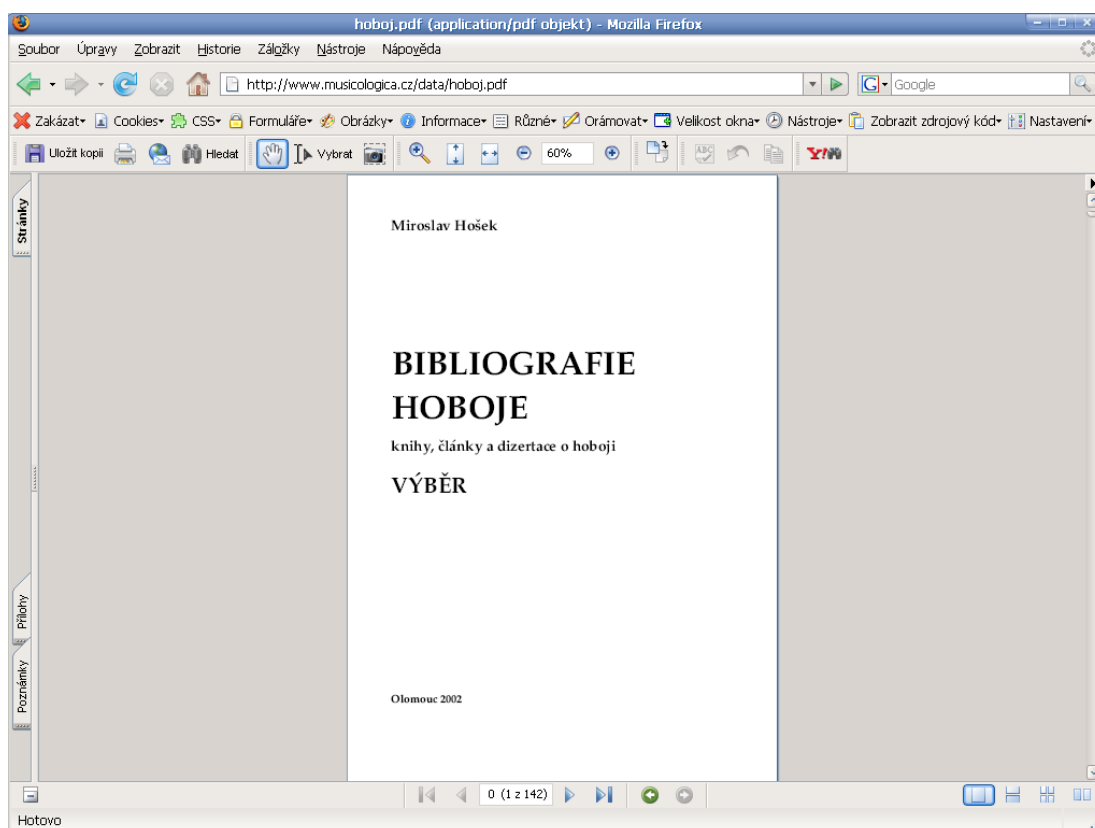
V komentářích k jednotlivým záznamům nejsou podrobně analyzovány všechny údaje bibliografického popisu, ale pouze údaje klíčové, netypické či určitým způsobem sporné. Věcný popis elektronických online zdrojů není (až na drobné výjimky) analyzován záměrně, jelikož se v podstatě neliší od věcného popisu jiných dokumentů. Údaje věcného charakteru jsou přejímány z báze autorit Národní knihovny ČR. V katalogizační praxi Národní knihovny ČR – v rámci projektu WebArchiv a oborových informačních bran – jsou zapisována předmětová hesla (a rovněž Konspekt) jak česky, tak také v anglickém jazyce.

Záznamy přebírané z dílčíchází „WAR“ a „MUS“ byly upraveny tak, aby odrážely aktuální stav katalogizační praxe. Byly tudíž vyjmuty údaje, které se již nezapisují (např. pole 516), přestože v záznamech samotných v katalogu NK ČR tyto údaje stále figurují.

5.1 Elektronická monografie na WWW (dokument ve formátu .pdf)

Elektronické zdroje monografické povahy se na Internetu nevyskytují příliš často. Vyplývá to už z jeho dynamické podstaty, která umožňuje dokumenty zde publikované neustále aktualizovat. Proto jsou jako monografie vyhodnocovány často především dokumenty ve formátu .pdf (příp. ve formátu .doc), které mají povahu statickou. Takovým příkladem je i elektronická monografie „Bibliografie hoboje“, jejíž titulní obrazovka je na obr. 5. Jedná se o výběrovou bibliografii literatury o hoboji vytvořenou s podporou Nadace Český hudební fond.

Obrázek 5 Titulní obrazovka elektronické monografie Bibliografie hoboje

Záznam ve formátu MARC 21

```

LDR      -----cam-a22-----a-4500
001      web20051636879
003      CZ-PrNK
005      20070309170441.0
006      m-----d-----
007      cr-bn-
008      050601s2002----xr-----fsb----000-0dcze--
040      $aABA001$bcze
072 7    $a788$xHudba pro dechové nástroje$2Konspekt$99
072 9    $a788$xWind instruments (aerophones)$2Conspectus$99
072 7    $a01$x Bibliografie. Katalogy$2Konspekt$912
072 9    $a010$xBibliography$2Conspectus$912
080      $a681.818$2MRF
080      $a01$2MRF
080      $a(0.034.2:08)$2MRF
1001     $aHošek, Miroslav$7jk01042419$$4aut
24510    $aBibliografie hoboje$h[elektronický zdroj]:$bknihy, články a dizertace
         o hoboji : výběr/$cMiroslav Hošek
260      $aOlomouc :$bMusicologica.cz,$c2002
500      $aNázev z titulní obrazovky (verze z 1.6.2005)
500      $aVydáno s podporou Nadace Český hudební fond
520      $aAbecedně řazená bibliografie prací o hoboji včetně abecedních seznamů časopisů,
         autorů, vydavatelů a hudebních ústavů
538      $aZpůsob přístupu: World Wide Web
65007    $adechové nástroje$2czenas
65009    $awind instruments$2eczenas

```

655 7 \$abibliografie\$2czenas
 655 7 \$aelektronické knihy\$2czenas
 655 9 \$abibliography\$2eczenas
 655 9 \$aelectronic books\$2eczenas
 7102 \$aNadace Český hudební fond\$7ko20010097259
 85640 \$uhttp://www.musicologica.cz/data/hoboj.pdf\$qapplication/pdf\$4N
 929 \$aText
 931 \$aprimární
 932 \$aMUS

Komentář k příkladu 5.1

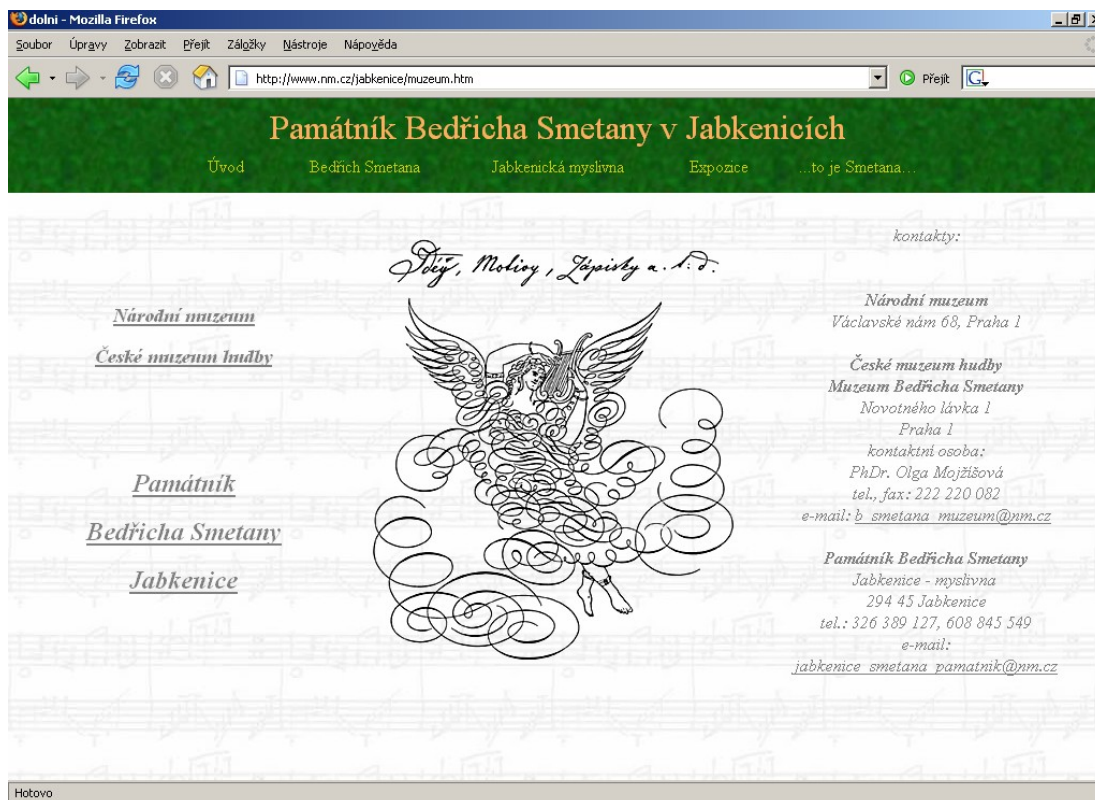
- Protože se jedná o dokument textové povahy, je v návěští pro typ záznamu na pozici LDR/06 použit kód „a“. Z hlediska bibliografické úrovně se jedná o monografii – kód „m“ na pozici LDR/07.
- V poli 007, které je pro všechny elektronické zdroje povinné, figurují kódy: „c“ (elektronický zdroj), „r“ (zdroj přístupný na dálku), „b“ (černobílý dokument), „n“ (rozměry nelze použít) a poslední pozice je prázdná, protože dokument neobsahuje žádný zvuk.
- Na základě hodnot kódovaných údajů v návěští (LDR/06 a LDR/07) obsahuje pole 008 specifikace pro knihy. Datum vydání monografie je převzaté z titulní obrazovky (viz obr. 5). Kód „f“ na pozici 008/22 udává, že publikace je určená pro specialisty, kód „s“ na pozici 008/23 označuje elektronickou podobu popisné jednotky, kód „b“ na pozici 008/24 specifikuje, že se jedná o bibliografii. Další kódy vyjadřují, že se nejedná o vládní publikaci, publikaci z konference, ani jubilejní sborník, dokument neobsahuje rejstřík, nejedná se o beletrii. Kód „d“ stanovuje, že dokument obsahuje biografické informace.
- Jelikož pole 008 obsahuje na pozicích 18–34 specifikace pro knihy, je dle nové metodiky Národní knihovny ČR přidáváno též pole 006 obsahující kódované údaje pro elektronické zdroje. Hodnota „m“ na pozici 006/00 označuje druh dokumentu – počítačový soubor/elektronický zdroj, hodnota „d“ na pozici 006/09 označuje typ počítačového souboru – dokument. Ostatní pozice jsou prázdné. U všech textových elektronických zdrojů má pole 006 víceméně stejnou podobu – viz následující příklady.
- Miroslav Hošek je jako autor publikace uveden v hlavním záhlaví v poli 100.

- Údaje o názvu a odpovědnosti (pole 245) jsou převzaty z titulní obrazovky (viz obr. 5).
- Údaj o místu vydání (260 \$a) a datum vydání (260 \$c) jsou převzaty taktéž z titulní obrazovky. Dle informací na stránkách portálu Musicologica.cz³⁵, je vydavatelem monografie elektronické nakladatelství Musicologica.cz (260 \$b). Protože webová stránka vydavatele patří mezi předepsané prameny popisu pro nakladatelské údaje, není jméno nakladatele v hranatých závorkách.
- V poli 500 je kombinovaná poznámka obsahující pramen hlavního názvu a dále datum vztahující se k popisované verzi dokumentu.
- V další všeobecné poznámce (pole 500) je uvedena nadace, která podpořila vydání díla – Nadace Český hudební fond, její autoritní podoba je zároveň ve vedlejším záhlaví v poli 710.
- V poli 520 je zapsána stručná charakteristika obsahu díla.
- Poznámka o způsobu přístupu (pole 538) je pro všechny elektronické online zdroje povinná.
- Protože se jedná o původní elektronický zdroj, má druhý indikátor pole 856 hodnotu „0“. Údaj o formátu dokumentu je zapsán v podpoli \$q pole 856.
- Z hlediska typologie Dublin Core (pole 929) se jedná o text.

5.2 Elektronická monografie na WWW (statické webové stránky)

Webové stránky Památníku Bedřicha Smetany v Jabkenicích, jejichž titulní obrazovka je na obr. 6, byly vybrány jako demonstrativní ukázka toho, že monografie na Internetu nemusí být vždy pouze dokumentem ve formátu .pdf, či .doc, ale že se může jednat i o statické (tj. neaktualizované) webové stránky.

³⁵ <http://www.musicologica.cz>

Obrázek 6 Titulní obrazovka webových stránek Památníku Bedřicha Smetany v Jabkenicích

Záznam ve formátu MARC 21

```

LDR      -----cam-a22-----a-4500
001      web20061638608
003      CZ-PrNK
005      20070806104257.0
006      m-----d-----
007      cr-cn-
008      060117s2003----xr-----gs-----000-0-cze--
040      $aABA001$bcze
043      $ae-xr---
045      $aw2w8
072 7    $a78.07$xHudebníci, skladatelé a jiná hudební povolání$2Konspekt$99
072 9    $a780.92$xPersons associated with music$2Conspectus$99
080      $a78.071.1$2MRF
080      $a069:78$2MRF
080      $a(0.034.2)004.738.12$2MRF
24500    $aPamátník Bedřicha Smetany v Jabkenicích$h[elektronický zdroj]
260      $a[Praha :$bNárodní muzeum,$c2003]
500      $aNázev z titulní obrazovky (verze z 17.1.2006)
520      $aInternetová prezentace Památníku Bedřicha Smetany v Jabkenicích. Obsahuje
informace o osobnosti Bedřicha Smetany, jeho tvorbě, jabkenické myslivně
a expozici památníku
538      $aZpůsob přístupu: World Wide Web
60017    $aSmetana, Bedřich,$d1824-1884$7jk01120043$2czenas
61027    $aPamátník Bedřicha Smetany (Jabkenice, Česko$7mzk2004217417$2czenas
648 7    $a19. stol.$2czenas

```

65007 \$ahudební skladatelé\$zČesko\$y19. stol.\$2czenas
 65007 \$ahudební muzea\$zČesko\$2czenas
 65009 \$acomposers\$zCzech Republic\$y19th century\$2eczenas
 65009 \$amusic museums\$zCzech Republic\$2eczenas
 655 7 \$awww dokumenty\$2czenas
 655 9 \$awww documents\$2eczenas
 85640 \$uhttp://www.nm.cz/jabkenice/muzeum.htm\$qtext/html\$4N
 929 \$aText
 931 \$aprimární
 932 \$aMUS

Komentář k příkladu 5.2

- V návěští záznamu jsou použity kódy „a“ pro textový dokument a „m“ pro monografickou bibliografickou úroveň. Přestože se webové stránky statické (tj. monografické) povahy vyskytují spíše výjimečně, uvedená prezentace Památníku Bedřicha Smetany v Jabkenicích tuto charakteristiku nese, protože webové stránky nejsou dále doplňovány ani aktualizovány.
- V poli 007 se vyskytují nejčastěji užívané kódy pro toto pole: „c“ (elektronický zdroj), „r“ (zdroj přístupný na dálku), „c“ (vícebarevný dokument), „n“ (rozměry nelze použít) a poslední pozice je prázdná, protože dokument neobsahuje žádný zvuk.
- Pole 008 obsahuje specifikace pro knihy. Datum vydání není v dokumentu nikde uvedeno. Pravděpodobné datum vydání bylo odvozeno z informace, že internetová prezentace památníku byla spuštěna při příležitosti zahájení expozice v roce 2003. Kód „g“ pro uživatelské určení označuje popisnou jednotku zajímavou pro všechny uživatele, kód „s“ označuje elektronickou podobu díla. Další kódy vyjadřují, že se nejedná o vládní publikaci, publikaci z konference, ani jubilejní sborník, dokument neobsahuje rejstřík, nejedná se o beletrii ani o biografii.
- Jelikož pole 008 obsahuje na pozicích 18–34 specifikace pro knihy, je v záznamu použito též pole 006 obsahující kódované údaje pro elektronické zdroje. Hodnoty se neliší od předchozího příkladu.
- Název (pole 245) je převzat z titulní obrazovky (viz obr. 6).

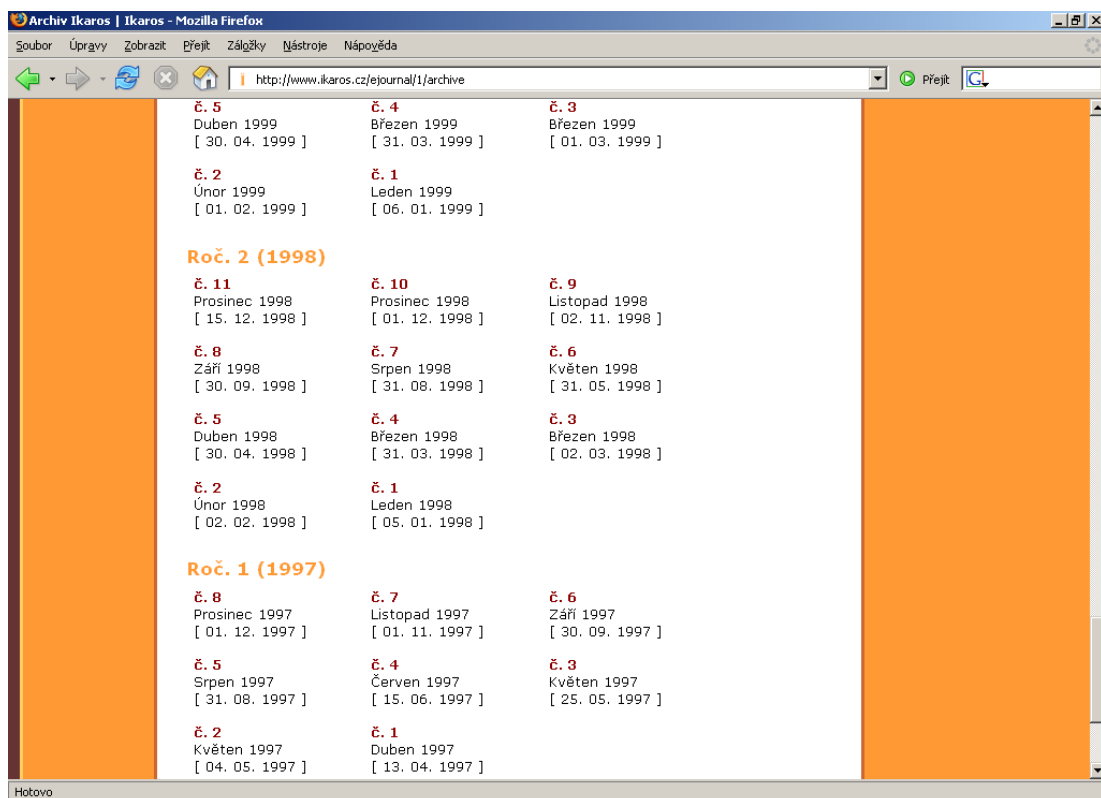
- Nakladatelské údaje nejsou ve zdroji samotném nikde uvedeny, stejně jako rok vydání. Pravděpodobné místo vydání a jméno nakladatele bylo odvozeno ze skutečnosti, že webové stránky spadají pod domovské stránky Národního muzea a je tedy pravděpodobné, že Národní muzeum je rovněž vydavatelem prezentace památníku. Národní muzeum figuruje také v kontaktních údajích na titulní obrazovce. Datum vydání odpovídá údajům v poli 008.
- Pramen hlavního názvu je společně s datem odpovídajícím popisované verzi dokumentu uveden v povinné poznámce v poli 500.
- Následuje anotace v poli 520 a povinná poznámka o způsobu přístupu (pole 538).
- Protože se jedná o původní elektronický zdroj, má druhý indikátor pole 856 hodnotu „0“. Údaj o formátu dokumentu je zapsán v podpoli \$q pole 856.
- Z hlediska typologie Dublin Core se jedná o text (pole 929).

5.3 Elektronický časopis vycházející pouze na WWW

Ikaros byl vybrán jako představitel elektronického časopisu vycházejícího pouze na Internetu, aniž by dříve nebo současně vycházel na jiném nosiči. Zároveň se jedná o ukázkový příklad elektronického časopisu, který je na první pohled možné odlišit od integračního zdroje, protože jednotlivá vydání jsou od sebe oddělena a navíc je dodrženo jejich chronologické číslování – viz obr. 7. Řada časopisů vycházejících na Internetu totiž nedodržuje standardní označování ročníků a čísel (jako je tomu tradičně u tištěných seriálů) a jednotlivá čísla navíc bývá těžké od sebe odlišit. Elektronický časopis Ikaros zajišťuje uživatelům přístup také ke kompletnímu archivu – viz obr. 8.

Obrázek 7 Titulní obrazovka elektronického časopisu Ikaros

Obrázek 8 Archiv elektronického časopisu Ikaros

Záznam ve formátu MARC 21

LDR -----cas-a2-----a-4500
001 web20051636777
003 CZ-PrNK
005 20080619162025.0
006 m-----d-----
007 cr-cn-
008 030715c19979999xr-mr-p-s-----0---b0cze--
022 \$a1212-5075
040 \$aABA001\$bcze
072 7 \$a02\$xKnihovnictví. Informatika\$2Konspekt\$912
072 9 \$a020\$xLibrary and information sciences\$2Conspectus\$912
080 \$a004.91\$2MRF
080 \$a002:004\$2MRF
080 \$a02\$2MRF
080 \$a026/027\$2MRF
080 \$a004.738.5\$2MRF
080 \$a(0.034.2:051)\$2MRF
222 0 \$aIkaros\$b(Praha)
24500 \$aIkaros\$h[elektronický zdroj] :\$belektronický časopis o informační společnosti
260 \$aPraha :\$bIkaros,\$c1997-
310 \$a1x měsíčně; částečně průběžně aktualizováno
3620 \$aRoč. 1, č. 1 (1997)-
500 \$aNázev z titulní obrazovky (verze z 15.7.2003)
520 \$aČasopis o elektronickém publikování a elektronických zdrojích
538 \$aZpůsob přístupu: World Wide Web
65007 \$aelektronické publikování\$2czenas
65007 \$aelektronické zdroje\$2czenas
65007 \$aknihovnictví\$2czenas
65007 \$aknihovny\$2czenas
65007 \$ainternet\$2czenas
65009 \$aelectronic publishing\$2eczenas
65009 \$aelectronic information resources\$2eczenas
65009 \$alibrarianship\$2eczenas
65009 \$alibraries\$2eczenas
65009 \$aInternet\$2eczenas
655 7 \$aelektronické časopisy\$2czenas
655 9 \$aelectronic journals\$2eczenas
85640 \$uhttp://www.ikaros.cz\$text/html\$uURN:NBN:cz-nk20011447\$4N
929 \$aText
930 \$acop. Ikaros

Komentář k příkladu 5.3

- Jelikož se jedná o textový dokument, je v návěští pro typ záznamu (LDR/06) použit kód „a“, bibliografická úroveň (LDR/07) je „s“ (seriál), protože dokument vychází po částech, které jsou číselně a chronologicky označeny a nejedná se tedy o integrační zdroj.

- Pole 007 obsahuje opět nejběžněji užívané kódy pro toto pole: kód „c“ specifikuje kategorii dokumentu „elektronický zdroj“, kód „r“ zdroj přístupný na dálku, kód „c“ vícebarevný dokument, kód „n“ udává, že rozměry nelze použít a poslední pozice je prázdná, protože dokument neobsahuje žádný zvuk.
- Na základě návěští (LDR/06 a LDR/07) obsahuje pole 008 specifikace pro pokračující zdroje. Publikační status je „c“ pro průběžně vydávané dokumenty, počátek vydávání (1997) je patrný z archivu elektronického časopisu (viz obr. 8). Časopis vychází pravidelně každý měsíc – kód „m“ pro měsíční periodicitu a kód „r“ pro pravidelné vydávání. Typ pokračujícího zdroje je „p“ pro periodika, forma popisné jednotky „s“ (elektronická podoba). Nejedná se o dokument z konference („0“). Konvence tvorby záznamu je „0“ (postupně pokračující záznam).
- Protože záznam obsahuje na pozicích 18–34 specifikace pro pokračující zdroje, je použito též pole 006 nesoucí charakteristiky elektronického zdroje (opět s typickými hodnotami pro textový elektronický zdroj).
- V poli 022 je uvedeno ISSN elektronického časopisu.
- Klíčový název zapsaný v poli 222 je převzatý z databáze agentury ISSN³⁶.
- Údaje o názvu (pole 245) jsou převzaty z titulní obrazovky (viz. obr. 7).
- Místo vydání a jméno nakladatele jsou převzaty z údajů o redakci časopisu. Popis je založen na prvním čísle časopisu, počáteční datum vydání je tedy zapsáno v podpoli \$c pole 260.
- Co se týče současné periodicity (pole 310) vychází Ikaros měsíčně, ale zároveň je částečně průběžně aktualizován (krátké zprávy, citáty, apod.).
- Protože máme k dispozici první číslo časopisu a popis je založen na jeho základě, jsou uvedeny údaje o číslování v poli 362 s indikátorem „0“.
- V poznámce v poli 500 je opět uveden pramen hlavního názvu spolu s datem odpovídajícím popisované verzi dokumentu.

---

³⁶ <http://www.issn.cz>

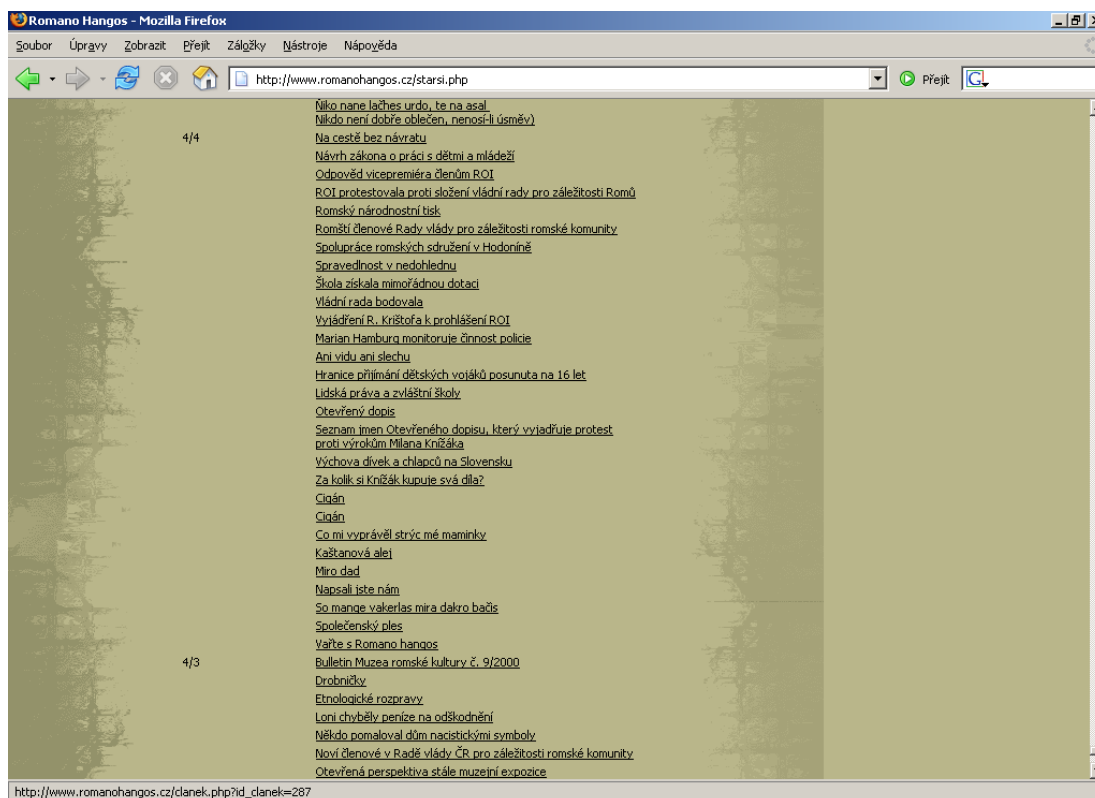
- Jedná se o původní elektronický zdroj, druhý indikátor v poli 856 tudíž nese hodnotu „0“. V opakovaném výskytu podpole \$u jsou zapsány identifikátory URL a URN.
- V poli 929 je zapsán typ dokumentu dle typologie Dublin Core.
- V poli 930 je uveden údaj o držiteli copyrightu.

5.4 Elektronický časopis vycházející tištěně i na WWW (jeden bibliografický záznam, tzv. *single record approach*)

Časopis *Romano hangos*, jehož titulní obrazovka je na obr. 9, vychází primárně v tištěné podobě. V roce 2002 však začal vycházet v plných textech též na Internetu. Obě verze časopisu jsou obsahově shodné, elektronická online verze časopisu nepřináší žádný obsah navíc. V uvedeném případě je tedy nejvhodnější tvorba jednoho záznamu integrujícího obě verze dokumentu (tzv. *single record approach*). V praxi tento přístup obvykle představuje přidání informace o online verzi dokumentu do záznamu pro tištěný dokument. Tento přístup je také podstatně méně časově náročný (informací, které je do záznamu třeba přidat je velmi málo – v záznamu jsou zvýrazněny tučným písmem) a tudíž z ekonomického hlediska efektivnější. Internetová verze elektronického časopisu obsahuje archiv, přičemž prvním dostupným číslem je číslo 4/3 (viz. obr. 10).

Obrázek 9 Titulní obrazovka elektronického časopisu Romane hangos

Obrázek 10 Archiv elektronického časopisu Romane hangos

Záznam ve formátu MARC 21

LDR -----cas-a22-----a-4500
001 cps19990648830
003 CZ-PrNK
005 20080711125943.0
008 990309c19999999xr-er-pe-----0cze--
040 \$aABA001\$bcze
0410 \$acze\$arom
043 \$ae-xr---\$be-xr-mr\$2czenas
072 7 \$a323\$xVnitropolitický vývoj, politický život\$2Konspekt\$915
080 \$a323.1\$2MRF-sel
080 \$a050\$2MRF-sel
080 \$a(0.034.2:051) \$2MRF
24500 \$aRomano hangos =\$bRomský hlas : čtrnáctideník Romů v České republice
24631 \$aRomský hlas
260 \$aBrno :\$bSpolečenství Romů na Moravě,\$c1999-
300 \$a^^^sv. ;\$c46 cm
310 \$a1x za 2 týdny
3620 \$aRoč. 1, č. 1 (5. ún. 1999)-
530 \$aOd roč. 4, č. 3 dostupné též online
65007 \$aRomové\$zČesko\$2czenas
65007 \$aRomové\$xnárodní identita\$zČesko\$2czenas
65007 \$aRomové\$xsociální postavení\$zČesko\$2czenas
655 7 \$aspecializované časopisy\$2czenas
655 7 \$aelektronické časopisy\$2czenas
85641 \$3Online verze\$u<http://www.romanohangos.cekit.cz/index.php>\$qtext/html
\$uURN:NBN:cz-nk2006934\$4N
9101 \$ABA001\$r1999-\$tp

Komentář k příkladu 5.4

- Kódované údaje (pole 008) zůstávají beze změny tak, jak byly zapsány pro tištěný seriál. Nemění se ani kódy pro formu původní popisné jednotky (008/22) a formu popisné jednotky (008/23). Do záznamu by nemělo být přidáváno pole 006 pro elektronické zdroje.
- Časopis Romano hangos nemá přiděleno ISSN (ani pro tištěnou, ani pro elektronickou online verzi). V případě, že by tyto identifikátory přidělené měl, zapsalo by se v poli 022 ISSN pro tištěnou verzi.
- Údaje o názvu (pole 245) zůstávají beze změn, přičemž podpole \$h[elektronický zdroj] není do záznamu přidáváno.
- Protože popisujeme primárně tištěný seriál, jsou v poli 300 uvedeny údaje o fyzickém popisu tištěné verze seriálu.

- Pole 260, 310 a 362 zůstávají beze změn
- Důležité je pole 530 (poznámka o dalších formách díla), v němž je pomocí slovní poznámky vyjádřena existence elektronické online verze časopisu.
- Pole 538 (poznámka k požadavkům na systém a způsob přístupu) není zapisováno.
- Klíčovou roli hraje pole 856, které zajišťuje uživateli přístup k online verzi dokumentu ze záznamu pro tištěnou verzi. Uživatel tak v jednom záznamu přehledně vidí, že dokument existuje jak v tištěné, tak také v elektronické online verzi, k níž se může pomocí URL adresy okamžitě dostat. Důležitý je druhý indikátor v tomto poli, ten nese hodnotu „1“, což znamená, že uvedená URL adresa neodkazuje na zdroj, který je v záznamu primárně popisován, ale pouze na jeho elektronickou verzi. Tato skutečnost je slovně vyjádřena rovněž v podpoli \$3. V opakovaném výskytu podpole \$u figuruje identifikátor URN.

5.5 Elektronický časopis vycházející tištěně i na WWW (dva bibliografické záznamy, tzv. *separate record approach*)

Severské listy (viz obr. 11) jsou dalším příkladem časopisu vycházejícího jak v elektronické, tak i v tištěné podobě. Na rozdíl od časopisu Romano hangos v předchozím příkladu se však obě verze časopisu podstatným způsobem liší. Zatímco elektronická verze vychází nepravidelně s poměrně častou frekvencí, tištěný časopis vychází pouze čtyřikrát ročně a obsahuje jen vybrané články trvalejší hodnoty. V tomto případě je tedy nejvhodnější tvorba individuálního záznamu pro každou z verzí dokumentu (tzv. *separate record approach*), přičemž záznamy jsou spolu propojeny pomocí propojovacích polí.

Na konci roku 2008 bylo ukončeno vydávání tištěné verze časopisu Severské listy a nadále vychází tedy pouze v online podobě. Záznam pro tištěnou verzi byl proto upraven tak, aby reflektoval ukončení jeho vydávání.

Na obr. 12 je vidět archiv elektronického časopisu s jednotlivými čísly a daty vydání.

Obrázek 11 Titulní obrazovka elektronického časopisu Severské listy

Severské listy - Internetové vydání SL - obsah - Mozilla Firefox

http://www.severskelisty.cz/tydenik/index.htm

Ceske centr.	5/2005	24.11.2005	2/2005	15.5.2005
Dobrodruzí	4/2005	11.9.2005	1/2005	1.4.2005
Filmy				
Fotografie			2/2004	3.6.2004
Čtenářů			1/2004	2.2.2004
Jazyky	3/2004	24.10.2004		
Kalendoskop				
Knihy			4/2003	11.5.2003
Krajané	7/2003	2.12.2003	3/2003	27.2.2003
Krásy Severu	6/2003	14.9.2003	2/2003	12.2.2003
Kultura	5/2003	1.6.2003	1/2003	25.1.2003
Severská rada a Evrop. unie				
Osobnosti			8-9/2002	19.5.2002
Počasi	14-15/2002	14.12.2002	6-7/2002	19.4.2002
Příroda	13/2002	22.10.2002	4-5/2002	10.3.2002
Romové	12/2002	9.10.2002	2-3/2002	10.2.2002
Sámové	10-11/2002	25.6.2002	1/2002	7.1.2002
Skand. dům				
Sport	12/2001	17.11.2001	06/2001	7.4.2001
Školství	11/2001	4.10.2001	05/2001	3.4.2001
TV + rozhlas	10/2001	23.9.2001	04/2001	24.3.2001
Tradice, zvyky, kuchyně, historie	09/2001	17.6.2001	03/2001	5.3.2001
Výročí Severu	08/2001	29.5.2001	02/2001	19.2.2001
Zpravodajství	07/2001	8.5.2001	01/2001	19.1.2001
Z redakce	32/2000	21.12.2000	16/2000	12.6.2000
Diskuse	31/2000	3.12.2000	15/2000	6.6.2000
Napište nám	30/2000	20.11.2000	14/2000	21.5.2000
	29/2000	1.11.2000	13/2000	8.5.2000
	28/2000	25.10.2000	12/2000	30.4.2000
	27/2000	20.10.2000	11/2000	16.4.2000
	26/2000	12.10.2000	10/2000	9.4.2000
	25/2000	18.9.2000	9/2000	4.4.2000
	24/2000	11.9.2000	8/2000	26.3.2000
	23/2000	1.9.2000	7/2000	19.3.2000
	22/2000	12.8.2000	6/2000	12.3.2000
	21/2000	7.8.2000	5/2000	7.3.2000
	20/2000	1.8.2000	4/2000	27.2.2000
	19/2000	25.7.2000	3/2000	20.2.2000
	18/2000	20.7.2000	2/2000	17.2.2000
	17/2000	12.7.2000	1/2000	14.2.2000

http://www.severskelisty.cz/tydenik/tyd0001.htm

Obrázek 12 Archiv elektronického časopisu Severské listy

A. Záznam ve formátu MARC 21 – tištěná verze časopisu

LDR -----cas-a22-----a-4500
001 cps19990772013
003 CZ-PrNK
005 20090107103311.0
008 991122d19982008xr-qr-pe-----0cze--
022 \$a1212-5385
040 \$aABA001\$bcze\$dABA001
043 \$ae-xr---\$be-xr-pg\$2czenas
072 7 \$a908\$xStudium oblastí a lokalit obecně\$2Konspekt\$98
080 \$a050\$2MRF-sel
080 \$a908\$2MRF-sel
2100 \$aSev. Listy
222 0 \$aSeverské listy
24500 \$aSeverské listy
2461 \$iPodnázev:\$aZpravodaj Severské společnosti\$f2001-2002
260 \$aPraha :\$bSeverská společnost,\$c[1998]-2008
300 \$a^^^sv. ;\$c26 cm
310 \$a4x ročně
3620 \$a-roč. 11 (18), č. 4 (2008)
500 \$aDále vychází pouze v elektronické formě
500 \$aPopsáno podle: Roč. 9, č. 1 (březen 1999)
530 \$aDostupné též na World Wide Web
550 \$aVydává: Severská společnost ve vydavatelství Michael Stanovský
61027 \$aSeverská společnost\$7ko2004251658\$2czenas
651 7 \$aSkandinávie\$2czenas
655 7 \$ačasopisy zájmových sdružení a spolků\$2czenas
7102 \$aSeverská společnost\$7ko2004251658
7761 \$tSeverské listy
78000 \$tMagazín přátel severu
85641 \$3Online verze\$uhttp://www.severskelisty.cz\$4N
9101 \$aABA001\$r1999-2008\$tp

B. Záznam ve formátu MARC 21 – elektronická online verze časopisu

LDR -----cas-a22-----a-4500
001 web20061697957
003 CZ-PrNK
005 20080212125621.0
006 m-----d-----
007 cr-cn-
008 061115c20009999xr--x-p-s-----0---b0cze—
022 \$y1212-5385
040 \$aABA001\$bcze
043 \$aev-----
072 7 \$a913(4)\$xGeografie Evropy, reálie, cestování\$2Konspekt\$97
072 9 \$a909.09\$xAreas, regions, places in general\$2Conspectus\$98
080 \$a908(48)\$2MRF
080 \$a(0.034.2:051)\$2MRF
080 \$a(051)061\$2MRF
222 0 \$aSeverské listy
24500 \$aSeverské listy\$h[elektronický zdroj]
260 \$aPraha :\$bSeverská společnost,\$c2000-
310 \$aNepřavidelně

3620 \$aRoč. 1, č. 1 (14. ún. 2000)-
 500 \$aNázev z titulní obrazovky (verze z 15.11.2006)
 520 \$aČasopis, který se snaží mapovat severské státy Evropy, to
 jest Dánsko, Finsko, Island, Norsko a Švédsko nejen po stránce geografické,
 poznávací a cestovatelské, ale i po kulturní, společenské a zpravodajské stránce
530 \$aDostupné též v tištěné podobě v letech 1998-2008
 538 \$aZpůsob přístupu: World Wide Web
 61027 \$aSeverská společnost\$7ko2004251658\$2czenas
 651 7 \$aSkandinávie\$xeálie\$2czenas
 651 9 \$aScandinavia\$xhistory and geography\$2eczenas
 655 7 \$aelektronické časopisy\$2czenas
 655 7 \$ačasopisy zájmových sdružení a spolků\$2czenas
 655 9 \$aelectronic journals\$2eczenas
 655 9 \$aperiodicals of associations, societies, etc\$2eczenas
 7102 \$aSeverská společnost\$7ko2004251658
7761 \$tSeverské listy\$x1212-5385
85640 \$uhttp://www.severskelisty.cz\$qttext/html\$uURN:NBN:cz-nk2006174\$4N
 929 \$aText
 930 \$acop. Severské listy

Komentář k příkladu 5.5

A. Záznam pro tištěnou verzi časopisu

- V kódovaných údajích v poli 008 (na pozici 06) figuruje hodnota „d“ označující status pokračujícího zdroje s ukončeným vydáváním a následují data počátku a konce vydávání. Údaje o ukončení vydávání se odráží též v nakladatelských údajích v poli 260, v poli 362 (údaje o číslování) a v poznámce v poli 500 („Dále vychází pouze v elektronické formě“).
- Do záznamu jsou přidána pole 530 (poznámka o dalších formách díla), propojovací pole 776 (vydání na jiném nosiči) zajišťující propojení na záznam popisující elektronickou verzi dokumentu a pole 856 nesoucí URL adresu elektronické verze časopisu (druhý indikátor má hodnotu „1“).
- Protože elektronická verze časopisu nemá přiděleno ISSN, je v poli 776 užito pouze podpole \$t obsahující název (v tomto případě identický s názvem tištěné verze).

B. Záznam pro elektronickou online verzi časopisu

- V návěští jsou použity kódy „a“ (textový dokument) a „s“ pro seriálovou bibliografickou úroveň.

- Na základě uvedených kódů v návěští obsahuje pole 008 specifikace pro pokračující zdroje. V tomto poli je možné si všimnout, že se liší jak počátek vydávání obou verzí dokumentů, tak také jejich periodicitu. Počátek vydávání elektronické verze (r. 2000) je patrný z archivu časopisu; vychází nepravidelně (kód „#“ pro periodicitu a kód „x“ pro pravidelnost).
- Protože záznam obsahuje na pozicích 18–34 specifikace pro pokračující zdroje, je použito též pole 006 nesoucí charakteristiky elektronického zdroje.
- V poli 007 figurují opět nejčastěji užívané kódy – kód „c“ (elektronický zdroj), kód „r“ (zdroj přístupný na dálku), kód „c“ (vícebarevný dokument), kód „n“ (rozměry nelze použít) a jako poslední prázdná pozice (dokument neobsahuje žádný zvuk).
- Elektronické online verzi časopisu nebylo ISSN přiděleno. Vydavatel časopisu nicméně chybně uvádí ISSN přidělené verzi tištěné. Proto je ISSN přidělené tištěné verzi zapsáno v podpoli \$y (nesprávné ISSN).
- Název (pole 245) je převzat z titulní obrazovky (viz obr. 11) a je následován obecným označením druhu dokumentu [elektronický zdroj] v podpoli \$h.
- Údaje o místě vydání, nakladateli a počátečním datu vydání jsou převzaty ze zdroje samotného. Protože počátek vydávání je ve zdroji samotném jasně uveden, může být zapsán v podpoli \$c pole 260.
- Současná periodicitu je uvedena v poli 310 (odpovídá pozici 008/18 v kódovaných údajích).
- V poli 362 s indikátorem „0“ (pevné číslování) jsou uvedeny údaje o číslování.
- V poli 530 je textová poznámka informující uživatele o existenci vydávání dokumentu také na jiném nosiči.
- Ve vedlejším záhlaví v poli 710 figuruje Severská společnost, která je vydavatelem časopisu.
- V propojovacím poli 776 je v podpoli \$t uveden název a v podpoli \$x ISSN tištěné verze časopisu.

- URL adresa elektronického časopisu je spolu s identifikátorem URN uvedena v poli 856 (druhý indikátor zde nese hodnotu „0“, protože daná URL adresa se vztahuje přímo k popisovanému dokumentu).

5.6 Integrovaný zdroj (textový)

Webové stránky „www.astronomie.cz“ (viz obr. 13) byly vybrány jako představitel textového integrovaného zdroje. Stránky provozované občanským sdružením Amatérská prohlídka oblohy představují hodnotný informační zdroj z oblasti astronomie. Z katalogizačního hlediska je tento zdroj zajímavý zejména kvůli názvovým údajům.

Obrázek 13 Titulní obrazovka webových stránek „www.astronomie.cz“

```

Zdrojový kód: http://www.astronomie.cz/index.php - Mozilla Firefox
Soubor Upravit Zobrazit Nápověda

<!DOCTYPE HTML PUBLIC "-//W3C//DTD HTML 4.01 Transitional//EN">
<html>
<head>
<title>Amatérská prohlídka oblohy </title>
<META HTTP-EQUIV="Content-Type" CONTENT="text/html; charset=windows-1250">
<META HTTP-EQUIV="EXPIRES" CONTENT="0">
<META NAME="RESOURCE-TYPE" CONTENT="DOCUMENT">
<META NAME="DISTRIBUTION" CONTENT="GLOBAL">
<META NAME="AUTHOR" CONTENT="Amatérská prohlídka oblohy">
<META NAME="COPYRIGHT" CONTENT="Copyright (c) 2002 by Amatérská prohlídka ob
<META NAME="KEYWORDS" CONTENT="News, news, New, new, Technology, technology,
<META NAME="DESCRIPTION" CONTENT="Váš průvodce hvězdnou oblohou!">
<META NAME="ROBOTS" CONTENT="INDEX, FOLLOW">
<META NAME="REVISIT-AFTER" CONTENT="1 DAYS">
<META NAME="RATING" CONTENT="GENERAL">
<META NAME="GENERATOR" CONTENT="PHP-Nuke 5.5 - http://phpnuke.org">
<LINK REL="StyleSheet" HREF="themes/Happy/style/style.css" TYPE="text/css">

<!-- Kerio Popun Killer - script has been inserted by KPF -->

Řádek 7, sloupec 14

```

Obrázek 14 Zdrojový kód webových stránek „www.astronomie.cz“

Záznam ve formátu MARC 21

```

LDR -----cai-a22-----a-4500
001 web20051636675
003 CZ-PrNK
005 20070817154751.0
006 m-----d-----
007 cr-cn-
008 050131c20029999xr--x-w-s-----0---b2cze--
040 $aABA001$bcze
072 7 $a52$xAstronomie$2Konspekt$96
072 9 $a520$xAstronomy and allied sciences$2Conspectus$96
080 $a52$2MRF
080 $a524.8$2MRF
080 $a520.1$2MRF
080 $a551.5$2MRF
080 $a(0.034.2)004.738.12$2MRF
24500 $awww.astronomie.cz$h[elektronický zdroj]
2461 $iNázev ve zdrojovém kódu:$aAmatérská prohlídka oblohy
24630 $aAstronomie.cz
260 $aBrno :$bAmatérská prohlídka oblohy
310 $aČastá aktualizace
3621 $aVychází od 2002?
500 $aNázev z titulní obrazovky (verze z 31.1.2005)
520 $aWebové stránky zahrnující články z oblasti astronomie, kosmonautiky a astrologie
538 $aZpůsob přístupu: World Wide Web
65007 $aastronomie$2czenas

```

65007 \$avesmír\$2czenas
 65007 \$akosmonautika\$2czenas
 65007 \$ameteorologie\$2czenas
 65009 \$aastronomy\$2eczenas
 65009 \$auniverse\$2eczenas
 65009 \$aastronautics\$2eczenas
 65009 \$ameteorology\$2eczenas
 655 7 \$awww dokumenty\$2czenas
 655 9 \$awww documents\$2eczenas
 7102 \$aAmatérská prohlídka oblohy
 85640 \$uhttp://www.astronomie.cz\$text/html\$4N
 929 \$aText
 929 \$aImage
 930 \$acop. Amatérská prohlídka oblohy

Komentář k příkladu 5.6

- Jedná se o textový dokument (kód „a“ na pozici LDR/06) vycházející po částech, které nezůstávají odděleny, ale jsou integrovány do celku, což signalizuje užití kódu „i“ (integrační zdroj) pro bibliografickou úroveň (LDR/07).
- V poli 007 se vyskytuje šest nejčastěji užívaných kódů (dokument je vícebarevný, bez zvuku).
- Na základě zvolených kódů v návěští obsahuje pole 008 specifikace pro pokračující zdroje. Počáteční datum vydávání je převzato z údajů o copyrightu uvedených jak na titulní obrazovce zdroje (ve tvaru „© APO 2002–2008“), tak i ve zdrojovém kódu dokumentu (viz obr. 14). Webové stránky jsou aktualizovány často (v podstatě denně), tato aktualizace je však nepravidelná, proto je na pozici pro periodicitu prázdný znak (tj. „#“ – neurčitelná periodičita) a na pozici pro pravidelnost kód „x“ (nepravidelně). Z hlediska typu pokračujícího zdroje se jedná o aktualizovanou website („w“ na pozici 008/21), forma popisné jednotky je elektronická („s“ na pozici 008/23). Další kódy signalizují, že se nejedná o vládní publikaci („#“), ani publikaci z konference („0“), dokument je psán rozšířenou latinkou („b“) a jedná se o integrační záznam („2“). Jazykem dokumentu je čeština („cze“).
- Protože záznam obsahuje na pozicích 18–34 specifikace pro pokračující zdroje, je použito též pole 006 nesoucí charakteristiky elektronického zdroje.

- Hlavní název v poli 245 byl převzat z titulní obrazovky. Přestože zde figuruje název s „www“ na začátku (viz obr. 13), dle aktuální instrukce NK ČR je hlavní název zapsán s „www“ („www.astronomie.cz“) a variantní název bez „www“ (Astronomie.cz) uveden v poli 246. Vzhledem k tomu, že ve zdrojovém kódu dokumentu se vyskytuje další – zcela odlišný název (viz obr. 14), byl tento název zapsán rovněž jako variantní v poli 246. Oba variantní názvy jsou selekční, tudíž by měla být zajištěna vyhledatelnost ze strany uživatele.
- Údaje o místě vydání a nakladateli (pole 260) jsou převzaty ze zdroje samotného, konkrétně ze záložky „O nás“. Protože se ve zdroji objevuje pouze datum copyrightu, podpole \$c je vynecháno a pravděpodobný počátek vydávání je uveden v poli 362.
- Webové stránky jsou aktualizovány často, přičemž frekvence aktualizace není známa, v poli 310 se tedy objevuje termín „Častá aktualizace“.
- Protože dokument neobsahuje pouze texty, ale také řadu obrazových materiálů, je pole 929 (typologie Dublin Core) užito opakovaně.

5.7 Integrační zdroj (textový – domovská stránka)

Typickým představitelem integračních zdrojů bývají domovské stránky institucí. Zde byla jako příklad vybrána domovská stránka Národní knihovny ČR, jejíž titulní obrazovka je na obr. 15.

Obrázek 15 Titulní obrazovka domovské stránky Národní knihovny ČR

Záznam ve formátu MARC 21

```

LDR-----cai-a22-----a-4500
001    web20051636789
003    CZ-PrNK
005    20061214134623.0
006    m-----d-----
007    cr-cn-
008    030718c19959999xr--x-w-s-----0---b2cze--
040    $aABA001$bcze
0410   $acze$aeng
043    $ae-xr---
072 7  $a027$xUniverzální knihovny. Veřejné knihovny$2Konspekt$912
072 9  $a027$xGeneral libraries, archives, information centres$2Conspectus$912
080    $a027.54$2MRF
080    $a024.5/.6:004.78$2MRF
080    $a017/019:004.78$2MRF
080    $a659.2:004.78$2MRF
080    $a(437.3)$2MRF
080    $a(0.034.2)004.738.12$2MRF
1102   $aNárodní knihovna České republiky$7kn20010709069
24510  $aNárodní knihovna České republiky$h[elektronický zdroj]=$bNational Library of
        the Czech Republic
24631  $aNational Library of the Czech Republic
24711  $aVítejte v Národní knihovně České republiky$f1995-2004
24711  $aWelcome to the National Library of the Czech Republic$f1995-2004
260    $aPraha :$bNárodní knihovna ČR,$c[1995]-
310    $aČastá aktualizace
  
```

500 \$aNázev z titulní obrazovky (verze z 15.9.2005)
 520 \$aDomovská stránka Národní knihovny ČR. Obsahuje záložky: O knihovně;
 Služby; Jak najít; Katalogy a databáze; Portály; O Klementinu; Pro novináře
 538 \$aZpůsob přístupu: World Wide Web
 547 \$aPředcházející názvy z titulní obrazovky: Vítejte v Národní knihovně České
 republiky, resp. anglický název Welcome to the National Library of the Czech
 Republic (verze z 19.5.2000)
 61027 \$aNárodní knihovna České republiky\$7kn20010709069\$2czenas
 65007 \$anárodní knihovny\$2czenas
 65007 \$aon-line knihovnické služby\$2czenas
 65007 \$aon-line katalogy\$2czenas
 65007 \$aon-line informační služby\$2czenas
 65009 \$anational libraries\$2czenas
 651 7 \$aČesko\$2czenas
 655 7 \$awww dokumenty\$2czenas
 655 9 \$awww documents\$2czenas
 85640 \$uhttp://www.nkp.cz\$text/html\$4N\$uURN:NBN:cz-nk20061007
 929 \$aText
 929 \$aService
 930 \$acop. Národní knihovna České republiky

Komentář k příkladu 5.7

- Obsah domovské stránky Národní knihovny ČR je převážně textové povahy (kód „a“ na pozici LDR/06). Domovská stránka je často aktualizovaná, přičemž jednotlivé aktualizace od sebe nejsou vzájemně odděleny, což signalizuje, že se jedná o integrační zdroj (kód „i“ na pozici LDR/07).
- Údaje v poli 007 odpovídají nejběžněji užívaným kódům v tomto poli (viz předchozí příklady).
- V poli 008 je uvedeno předpokládané počáteční datum vydávání, které odpovídá datu zapsanému v podpoli \$c pole 260. Na stránce samotné se nevyskytuje žádný údaj o tom, jak často je aktualizovaná, proto je v záznamu pozice 008/18 ponechána prázdná (kód # neurčitelná periodičita)³⁷ a na pozici 008/19 pro pravidelnost se objevuje kód „x“ (nepravidelně). Protože se jedná o aktualizovanou website, je pro typ pokračujícího zdroje užít kód „w“. Kód „s“ vyjadřuje elektronickou povahu díla, kód „0“ udává že se nejedná o materiál z konference a kód „2“ indikuje integrační záznam.

³⁷ Pokud je dokument často aktualizován, neměl by být standardně zapisován kód „k“ označující průběžnou aktualizaci. Tento kód by měl být užít pouze v případě, že je dokument aktualizován několikrát denně.

- Protože záznam obsahuje na pozicích 18–34 specifikace pro pokračující zdroje, je použito též pole 006 nesoucí charakteristiky elektronického zdroje.
- Jelikož stránky mají také anglickou verzi, je použito pole 041 pro kódy jazyka s prvním indikátorem „0“ (není/neobsahuje překlad). Jednotlivé jazykové verze jsou zapsány v opakovaném výskytu podpole \$a.
- V případě domovských stránek osob a institucí je obvykle daná osoba či instituce (v tomto případě Národní knihovna ČR) zapsána v hlavním záhlaví (zde v poli 110 – hlavní záhlaví pro korporaci).
- V poli 245 je uveden název převzatý z titulní obrazovky (viz obr. 15). Souběžný název zapsaný v podpoli \$b figuruje také v poli 246 pro variantní názvy (první indikátor „3“ udává, že z tohoto pole bude generováno vedlejší záhlaví, poznámka však nikoliv).
- Předcházející názvy jsou zapsány v opakovaném výskytu pole 247. Časové období v podpoli \$f udává, kdy byly tyto názvy dokumentu v platnosti. Předcházející názvy se objevují ve formě textové poznámky také v poli 547.
- Počáteční datum vydávání je uvedeno v podpoli \$c pole 260, protože je možné jej odvodit z externích zdrojů (např. výročních zpráv Národní knihovny ČR).
- V poli 520 je stručná anotace s přehledem záložek z titulní obrazovky.
- Protože termín „domovské stránky“ není v národních autoritách termínem preferovaným (stejně jako termíny „webové stránky“, „webová sídla“ či „webové dokumenty“), je v poli 655 (pro žánr či formu dokumentu) použit autoritní termín „www dokumenty“.
- V poli 856 jsou zapsány identifikátory URL a URN.
- Pole 929 (typologie Dublin Core) je užito opakovaně, jelikož popisná jednotka vykazuje znaky textového dokumentu a služby zároveň.

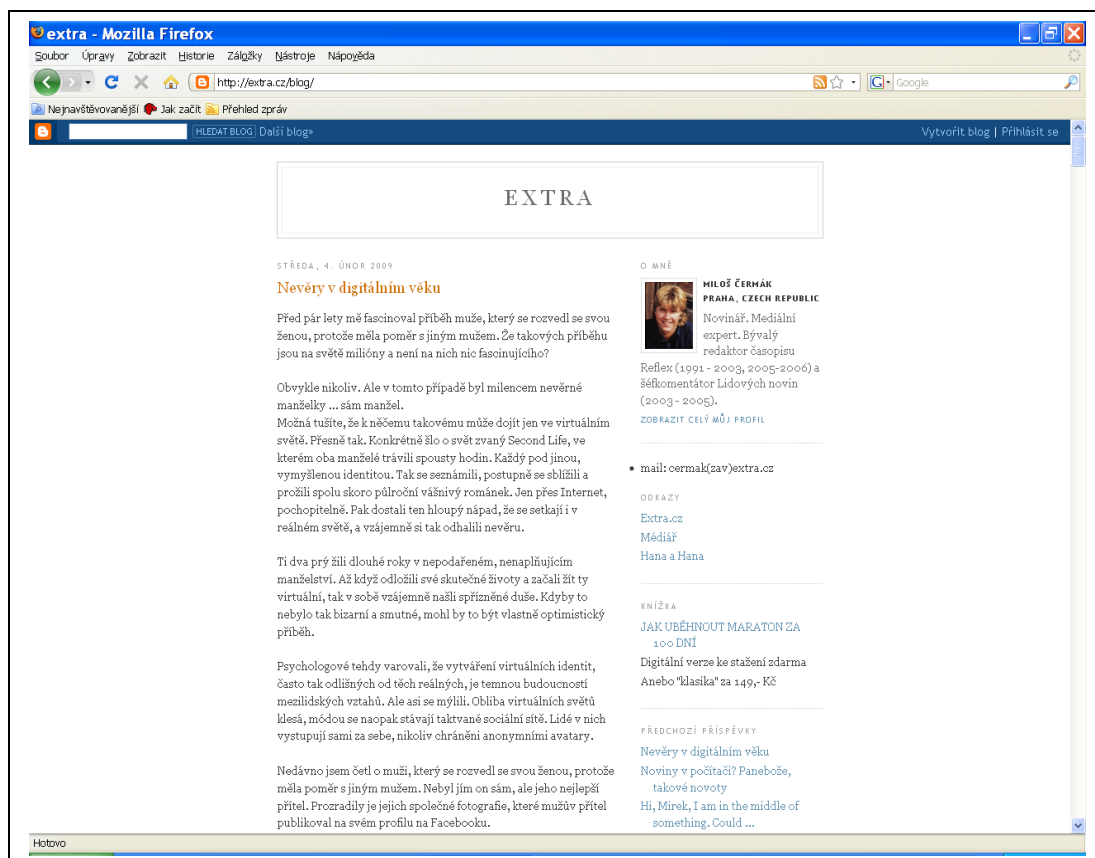
5.8 Integrovaný zdroj (textový – blog)

Blogy (někdy též weblogy) jsou dalším zajímavým příkladem integrovaného zdroje a zároveň určitým fenoménem současného prostředí Internetu. Slovo „blog“ vzniklo stažením a zkrácením anglického „web log“, což v češtině znamená „webový zápisník“. Blogy představují nesmírně široké a diferencované pole, takže pokusy o stručnou vyčerpávající definici nějakými formálními kritérii bývají neúspěšné. Internetová encyklopedie Wikipedie nabízí následující definici blogu: „Blog je webová aplikace obsahující příspěvky jednoho editora na jedné webové stránce. Nejčastěji, nikoli však nezbytně, bývají zobrazovány v obráceném chronologickém pořadí, (tj. nejnovější nahoře)“ [Blog, 2009]. Spektrum blogů je poměrně široké, sahá od osobních „deníčků“ po oficiální zpravodajství firem, sdělovacích prostředků a politických kampaní. Do blogu může přispívat stejně tak jediný autor, malá skupina přátel nebo široká komunita. Mnoho blogů umožňuje přidávat komentáře k jednotlivým příspěvkům, takže kolem nich vzniká čtenářská komunita, jiné jsou neinteraktivní.

Vzhledem k tomu, že internetové blogy vykazují opravdu velmi různorodý obsah a kvalitu, bylo na ně zpočátku v rámci selekčních kritérií WebArchivu nahlíženo poměrně skepticky a nebyly do archivu zařazovány. Postupně se však naráželo na blogy hodnotné kvality, jejichž obsah určitě má smysl archivovat a tento přístup byl tedy změněn. V archivu jich přesto v současnosti zatím není mnoho.

Pro katalogizátory jsou blogy jako popisné jednotky poměrně přívětivé, protože často známe tvůrce obsahu a rovněž počáteční datum vydávání, které je možné odvodit z archivu blogu. Katalogizátor má tudíž k dispozici základní údaje, které je u řady elektronických online zdrojů obtížné zjišťovat.

Na obr. 16 je titulní obrazovka vybraného zástupce internetového blogu. Jedná se o jednoduchý blog publicisty Miloše Čermáka nesoucí název „Extra“.

Obrázek 16 Titulní obrazovka blogu Extra

Záznam ve formátu MARC 21

```

LDR      ----nai-a22-----a-4500
001      web20081818836
003      CZ-PrNK
005      20080910145322.0
006      m-----d-----
007      cr-cna
008      200809c20079999xr--x-w-s-----0---b2cze--
040      $aABA001$bcze
072 7    $a316.7$x Sociologie kultury. Kulturní život$2Konspekt$91
072 9    $a306$xCulture and Institutions$2Conspectus$91
080      $a316.3$2MRF
080      $a33$2MRF
080      $a32$2MRF
080      $a316.7$2MRF
080      $a001.126-029:6$2MRF
080      $a(437.3)$2MRF
080      $a(0.034.2)004.738.12$2MRF
080      $a004.738.12$2MRF
1001     $aČermák, Miloš,$d1968-$7jn19981002583$4aut$4pbl
24510    $aExtra$h[elektronický zdroj] /$cMiloš Čermák
260      $aPraha :$bMiloš Čermák,$c2007-
310      $aČastá aktualizace
500      $aNázev z titulní obrazovky (verze z 10.9.2008)
520      $aPublicistický blog o aktuálním dění ve společnosti, kultuře, ekonomice
a technologiích

```

538	\$aZpůsob přístupu: World Wide Web
65007	\$aspolečnost\$2czenas
65007	\$aekonomie\$2czenas
65007	\$apolitika\$2czenas
65007	\$akultura\$2czenas
65007	\$atechnologie\$2 czenas
65009	\$asociety\$2eczenas
65009	\$aeconomics\$2eczenas
65009	\$apolitics\$2eczenas
65009	\$aculture\$2eczenas
65009	\$atechnology\$2eczenas
651 7	\$aČesko\$2czenas
655 7	\$awww dokumenty\$2czenas
655 7	\$ablogy\$2czenas
655 9	\$awww documents\$2eczenas
655 9	\$ablogs\$2eczenas
85640	\$uhttp://extra.cz/blog/\$qtext/html\$4N
929	\$aText

Komentář k příkladu 5.8

- Dominantní obsahovou složkou blogu Extra je text, přestože obsahuje i videa, tomu odpovídá kód „a“ v návěští na pozici LDR/06. Co se týče bibliografické úrovně, odpovídají blogy většinou charakteristice integračních zdrojů (kód „i“ na pozici LDR/07).
- V poli 007 se vyskytují opět nejčastěji užívané kódy pro toto pole. Hodnota „a“ na poslední pozici udává, že dokument obsahuje zvuk.
- Pole 008 obsahuje specifikace pro pokračující zdroje. Počáteční datum vydávání vychází z archivu blogu (září 2007). Blog vychází nepravidelně, čemuž odpovídají kódy „#“ (neurčitelná periodičita) a „x“ (nepravidelně). Z hlediska typu pokračujícího zdroje se jedná o aktualizovanou website (kód „w“ na pozici 008/21). Popisná jednotka má elektronickou podobu (kód „s“ na pozici 008/23). Následují opět nejčastěji používané kódy specifikované v předchozích příkladech.
- Protože kódované údaje na pozicích 18–34 pole 008 odpovídají pokračujícím zdrojům, obsahuje záznam pole 006 nesoucí charakteristiky elektronického zdroje.

- V hlavním záhlaví v poli 100 je uveden Miloš Čermák, který je autorem a zároveň vydavatelem blogu.
- Hlavní název a údaje o odpovědnosti (pole 245) jsou převzaty z titulní obrazovky (viz obr. 16).
- Místo vydání bylo převzato z uživatelského profilu autora/vydavatele. Počáteční datum vydávání je patrné z archivu blogu, a proto je zapsáno v podpoli \$c pole 260.
- Blog Extra je často aktualizován, čemuž odpovídá údaj o periodicitě v poli 310.
- Jelikož se jedná o původní elektronický zdroj, druhý indikátor v poli 856 nese hodnotu „0“.
- Z hlediska typologie Dublin Core se jedná o text (pole 929).

5.9 Integrační zdroj (textový) na pomezí s elektronickým časopisem

Poslední příklad textového integračního zdroje byl vybrán jako typ zdroje na pomezí integračního zdroje a elektronického časopisu. Tento elektronický online zdroj má totiž jednak přidělené mezinárodní standardní číslo pro seriály a jednak nese v podnázvu na titulní obrazovce označení „časopis“ (viz obr. 17), což by mohlo být při jeho popisu matoucí.

Obrázek 17 Titulní obrazovka serveru Cestovatel.cz

Záznam ve formátu MARC 21

```

LDR      -----nai-a22-----a-4500
001      web20061690742
003      CZ-PrNK
005      20070119142417.0
006      m-----d-----
007      cr-cn-
008      060926c19989999xr--x-w-s-----0---b2cze--
022      $a1213-3337
040      $aABA001$bcze
072 7    $a91$xGeografie jako věda. Výzkum. Cestování$2Konspekt$9 7
072 9    $a910$xGeography and travel$2Conspectus$|9 7
080      $a910.4$2MRF
080      $a82-992$2MRF
080      $a(0.034.2)004.738.12$2MRF
222 0    $aCestovatel.cz$b(Ústí nad Orlicí)
24500    $aCestovatel.cz$h[elektronický zdroj] :$bčasopis o cestování nejen pro cestovatele
260      $a[S.l.] :$bCestovatel, $c1998-
310      $aČastá aktualizace
500      $aNázev z titulní obrazovky (verze z 26.9.2006)
520      $aInformační server o cestování a pro cestovatele
538      $aZpůsob přístupu: World Wide Web
550      $aPředcházející vydavatel: Milan Kylar-Millennium Media
65007    $acestování$2czenas
65007    $acestopisy$2czenas
65009    $atravelling$2eczenas

```

65009 \$abook on travels\$2eczenas
 655 7 \$awww dokumenty\$2czenas
 655 9 \$awww documents\$2eczenas
 85640 \$uhttp://www.cestovatel.cz\$text/html\$4N
 929 \$aText
 930 \$acop. Cestovatel

Komentář k příkladu 5.9

- Cestovatel.cz je dokumentem textové povahy, čemuž odpovídá kód „a“ v návěští na pozici LDR/06. Přestože má přiděleno mezinárodní standardní číslo seriálu a v podnázvu označení „časopis“, není možné jednotlivá vydání od sebe odlišit a jedná se tedy o integrační zdroj – kód „i“ na pozici LDR/07.
- V poli 007 se vyskytují opět nejčastěji užívané kódy pro toto pole, jedná se o dokument vícebarevný („c“), bez zvuku (poslední pozice prázdná).
- Pole 008 obsahuje specifikace pro pokračující zdroje. Počáteční datum vydávání bylo převzato z údajů o serveru pod záložkou „Možnosti reklamy na cestovatel“. Co se týče periodicity, vychází články obvykle dvakrát týdně, ale drobné zprávy o cestování vychází průběžně. Cestovatel.cz je tedy často aktualizován, ne však pravidelně, čemuž odpovídají kódy „#“ (neurčitelná periodičita) a „x“ (nepravidelně). Z hledisky typu pokračujícího zdroje se jedná o aktualizovanou website (kód „w“ na pozici 008/21). Popisná jednotka má elektronickou podobu (kód „s“ na pozici 008/23). Kódy na dalších pozicích pole 008 zcela odpovídají předchozímu záznamu.
- Protože záznam obsahuje na pozicích 18-34 specifikace pro pokračující zdroje, je použito též pole 006 nesoucí charakteristiky elektronického zdroje.
- V poli 022 je uvedeno mezinárodní standardní číslo seriálu.
- V poli 222 figuruje klíčový název převzatý z databáze agentury ISSN.
- Hlavní název a podnázev (pole 245) jsou převzaty z titulní obrazovky (viz obr. 17).
- Dle údajů ze záložky „Kontakty“ je vydavatelem serveru občanské sdružení Cestovatel, o.s. Místo vydání není ve zdroji nikde uvedeno. Počáteční datum

vydávání je ve zdroji samotném jasně stanoveno, a proto je zapsáno v podpoli \$c pole 260.

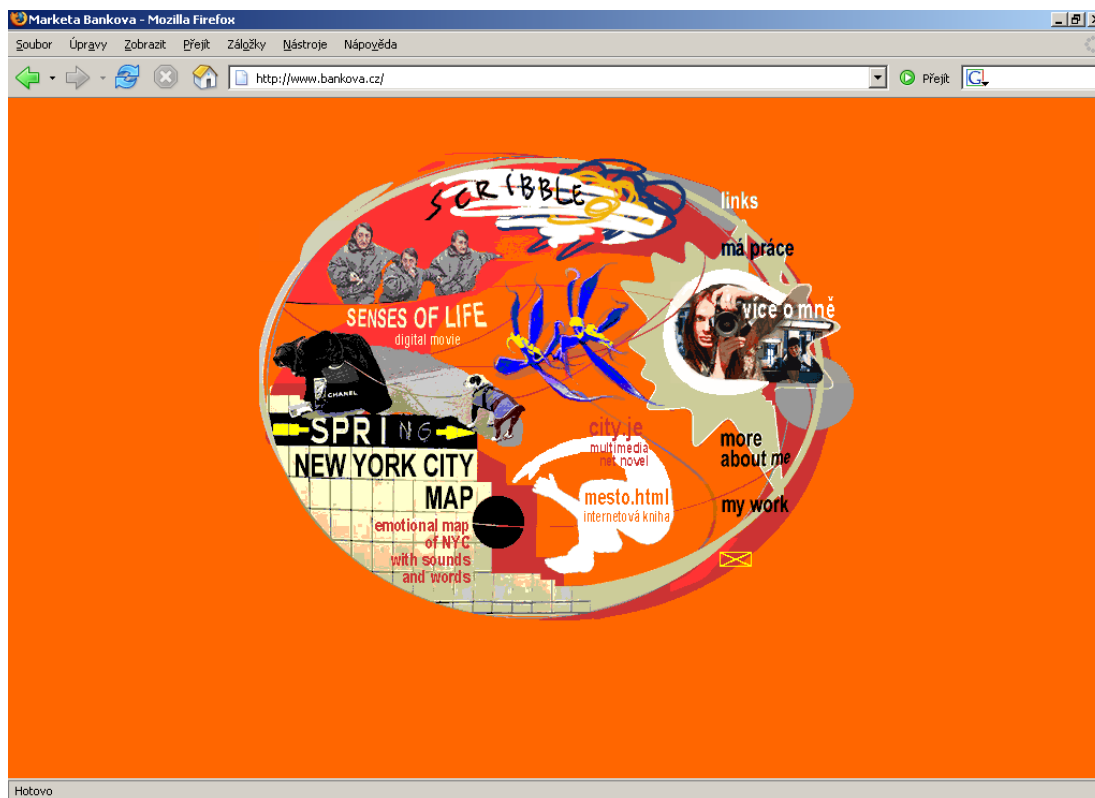
- Cestovatel.cz je často aktualizován, čemuž odpovídá údaj o periodicitě v poli 310.
- V poli 550 je ve formě poznámky uveden předcházející vydavatel. Údaj o předchozím vydavateli byl převzat z databáze ISSN, kde je tento vydavatel stále vedený jako současný³⁸.
- Z hlediska typologie Dublin Core se jedná o text (pole 929).
- Cestovatel, o.s. je na webových stránkách uveden rovněž jako držitel copyrightu (pole 930).

5.10 Integrovaný zdroj (multimedium)

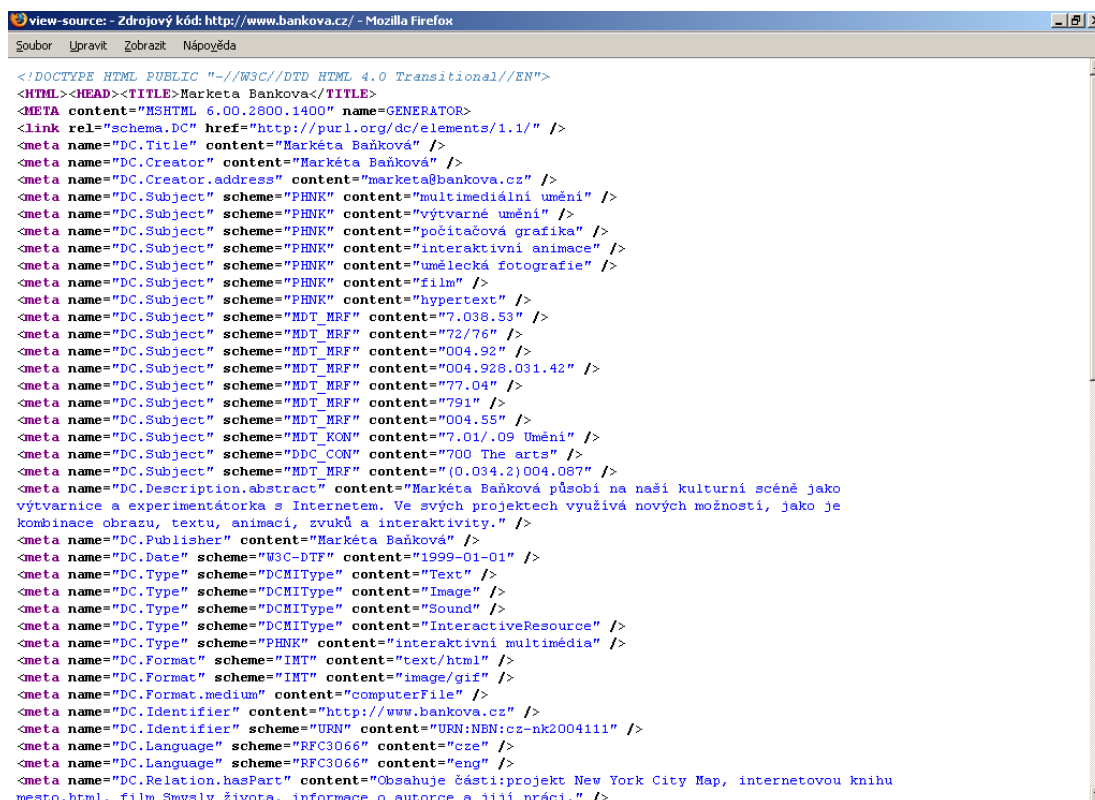
Jako představitel multimediální prezentace na Internetu byly vybrány domovské stránky Markéty Baňkové (titulní obrazovka – viz obr. 18), jedné z nejvýznamnějších představitelk českého net.artu, neboli internetového umění. Stránky obsahují jednak informace o autorce samotné, ale především jsou multimediální prezentací jejích prací (interaktivní román, interaktivní mapa New Yorku, apod.).

---

³⁸ Údaje o předchozím a současném vydavateli byly ověřeny rovněž v rámci e-mailové komunikace s redakcí serveru.

Obrázek 18 Titulní obrazovka domovské stránky Markéty Baňkové

Obrázek 19 Zdrojový kód domovské stránky Markéty Baňkové

Záznam ve formátu MARC 21

LDR -----cni-a22-----a-4500
 001 web20051636739
 003 CZ-PrNK
 005 20080429100415.0
 006 s-x-w-s-----0---b2
 007 cr-cna
 008 030827c19999999xr-----g---i-----cze--
 040 \$aABA001\$bcze
 0410 \$acze\$aeng
 043 \$an-us-ny
 072 7 \$a7.01/.09\$xUmění\$2Konspekt\$921
 072 9 \$a700\$xArts\$2Conspectus\$921
 080 \$a7.038.53\$2MRF
 080 \$a72/76\$2MRF
 080 \$a004.92\$2MRF
 080 \$a004.928.031.42\$2MRF
 080 \$a77.04\$2MRF
 080 \$a791\$2MRF
 080 \$a004.55\$2MRF
 080 \$a(734.7)\$2MRF
 080 \$a(0.034.2)004.087\$2MRF
 1001 \$aBaňková, Markéta,\$d1969-\$7mzk2002148271\$4aut\$4pbl
 24510 \$aMarkéta Baňková\$h[elektronický zdroj]
 260 \$aPraž :\$bMarkéta Baňková
 310 \$aAktualizováno nepravidelně
 3621 \$aVychází od 1999?
 500 \$aNázev ze zdrojového kódu (verze z 27.8.2003)
 50520 \$tNew York City Map\$g(emoční mapa) --\$tSenses of life\$g(video) --
 \$tMesto.html\$g(internetová kniha)
 520 \$aMarkéta Baňková působí na naší kulturní scéně jako výtvarnice
 a experimentátorka s Internetem. Ve svých projektech využívá nových možností,
 jako je kombinace obrazu, textu, animací, zvuků a interaktivity
 538 \$aZpůsob přístupu: World Wide Web
 60007 \$aMarkéta Baňková\$d1969-\$7mzk2002148271\$2czenas
 65007 \$amultimediální umění\$2czenas
 65007 \$avýtvarné umění\$2czenas
 65007 \$apočítačová grafika\$2czenas
 65007 \$ainteraktivní animace\$2czenas
 65007 \$aumělecká fotografie\$2czenas
 65007 \$afilm\$2czenas
 65007 \$ahypertext\$2czenas
 65009 \$amultimedia\$2eczenas
 65009 \$aarts\$2eczenas
 65009 \$acomputer graphics\$2eczenas
 65009 \$ainteractive animations\$2eczenas
 65009 \$aphotographs\$2eczenas
 65009 \$afilm\$2eczenas
 65009 \$ahypertext\$2eczenas
 651 7 \$aNew York (New York)\$2czenas
 651 9 \$aNew York\$2eczenas
 655 7 \$ainteraktivní multimédia\$2czenas
 655 9 \$ainteractive digital media\$2eczenas
 85640 \$uhttp://www.bankova.cz\$qttext/html\$uURN:NBN:cz-nk20031289\$4N

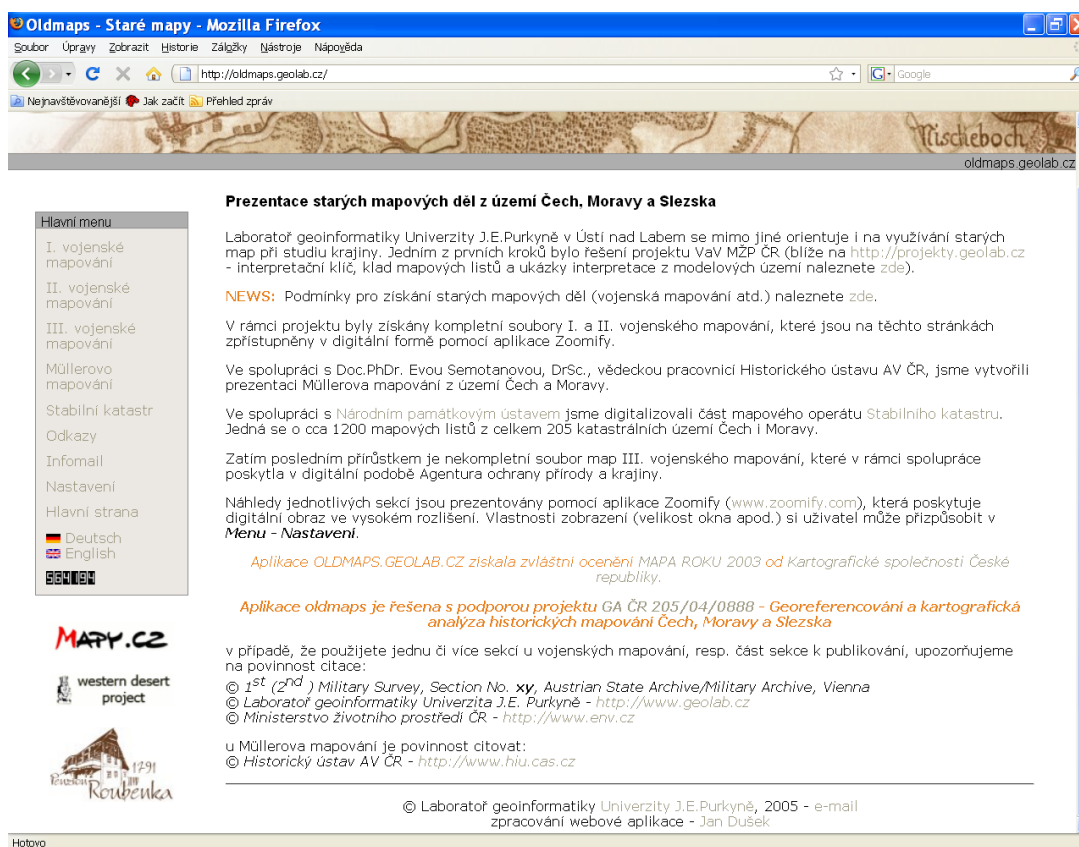
Komentář k příkladu 5.10

- Protože popisnou jednotkou je počítačově orientované multimédium, je v návěští pro typ záznamu (LDR/06) zvolen kód „m“ pro počítačový soubor/elektronický zdroj. Z hlediska bibliografické úrovně je domovská stránka Markéty Baňkové integračním zdrojem (kód „i“ na pozici LDR/07), protože stránka je průběžně aktualizovaná, doplňovaná o autorčiny nové práce a tyto její aktualizace jsou integrovány do jejího celku.
- Kódy užití v poli 007 se liší od předchozích příkladů pouze na poslední pozici, kde je uveden kód „a“ signalizující, že dokument obsahuje zvuk.
- Na základě typu záznamu v návěští (LDR/06) obsahuje pole 008 specifikace pro elektronické zdroje. Počáteční datum vydávání je převzaté ze zdrojového kódu dokumentu obsahujícího metadatový záznam ve formátu Dublin Core. Toto datum však není ve zdroji samotném jasně stanoveno, proto počáteční datum vydávání nefiguruje dále v podpoli \$c pole 260, nýbrž v poli 362. Kód „g“ na pozici 008/26 pro uživatelské určení označuje popisnou jednotku zajímavou pro všechny uživatele. Kód „i“ na pozici 008/26 pro typ počítačového souboru udává, že se jedná o interaktivní multimédium.
- Jelikož kódované údaje na pozicích 18–34 v poli 008 odpovídají počítačovému souboru/elektronickému zdroji, je třeba zapsat také pole 006 vyjadřující charakteristiky pokračujícího zdroje. Kód „s“ na pozici 006/00 označuje druh dokumentu seriál/integrační zdroj, následují kódy pro periodicitu („#“ – neurčitelná periodičita), pravidelnost („x“ – nepravidelně). Kód „w“ označuje typ pokračujícího zdroje – aktualizovaná website, kód „s“ elektronickou formu popisné jednotky, „0“ – nejedná se o materiál z konference, „b“ – původní abecedou nebo písmem názvu je rozšířená latinka, „2“ na poslední pozici označuje integrační záznam.
- Protože stránky obsahují texty v češtině i angličtině, jsou kódy pro oba tyto jazyky uvedeny v poli 041.

- Markéta Baňková je jako autorka (a zároveň vydavatelka) dokumentu zapsána v hlavním záhlaví v poli 100.
- V poli 245 figuruje hlavní název převzatý ze zdrojového kódu dokumentu (viz obr. 19), protože titulní obrazovka žádný souhrnný název nenabízí.
- Údaje o frekvenci aktualizace stránek nejsou z popisné jednotky patrné, proto je v poli 310 zapsáno „Aktualizováno nepravidelně“.
- V poli 505 se objevuje formalizovaná poznámka k obsahu zahrnující výčet jednotlivých částí webových stránek.
- Dle typologie Dublin Core se jedná o interaktivní zdroj (pole 929).

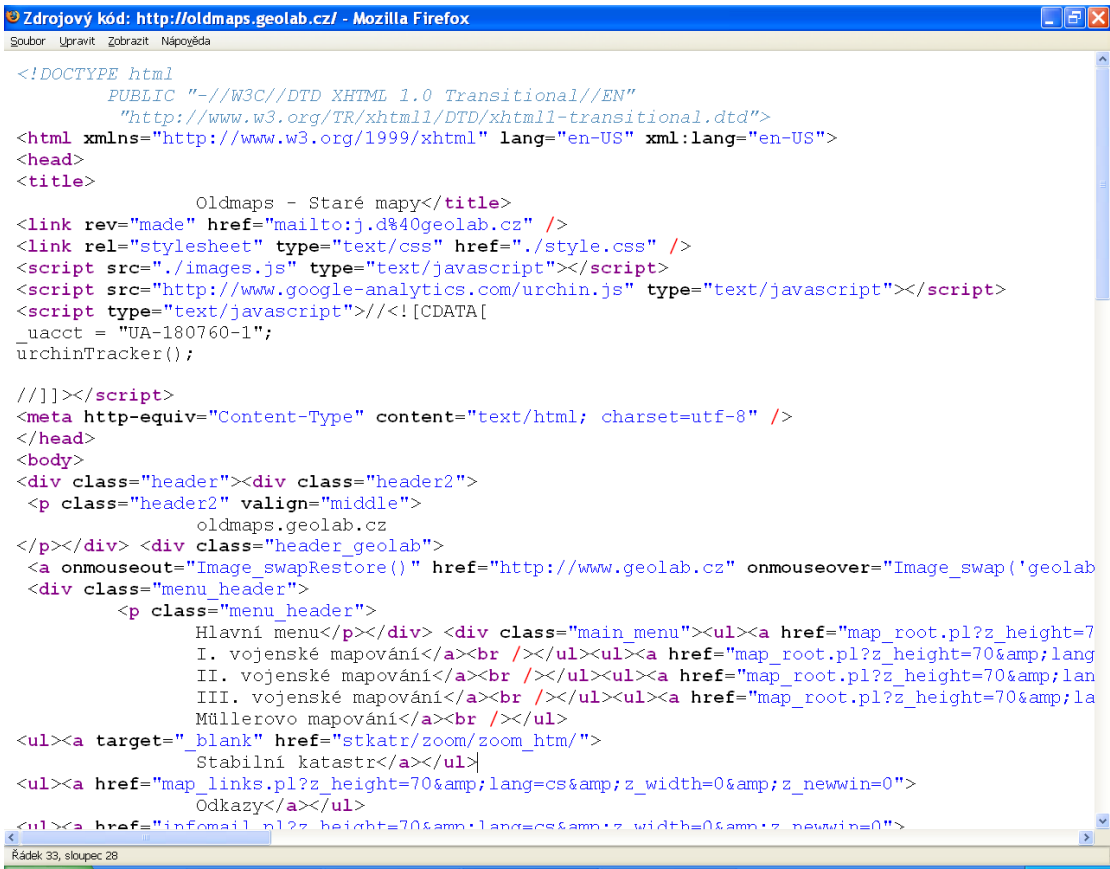
5.11 Integrační zdroj (kartografický dokument)

Prezentace starých mapových děl z území Čech, Moravy a Slezska (titulní obrazovka – viz obr. 20) byla zvolena jako zástupce elektronického online zdroje, u něhož hlavní obsahovou složku tvoří mapy a zároveň se jedná o pokračující zdroj.

Obrázek 20 Titulní obrazovka Prezentace starých mapových děl z území Čech,

Moravy a Slezska

Obrázek 21 Zdrojový kód Presentace starých mapových děl z území Čech, Moravy a Slezska

Záznam ve formátu MARC 21

LDR	-----cei-a22-----a-4500
001	web20071718605
003	CZ-PrNK
005	20081029145024.0
006	m-----c-----
006	s-x-w-s-----0---b2
007	cr-cn-
008	070504c20059999xr-----s-----cze--
0340	\$aa
040	\$aaABA001\$bcze
0410	\$acze\$aeng\$ager
043	\$ae-xr---
072 7	\$a528\$xGeodezie. Kartografie\$2Konspekt\$97
072 9	\$a526.1\$xGeodesy\$2Conspectus\$97
080	\$a528.9:94\$2MRF
080	\$a912.43:004\$2MRF
080	\$a(437.3)\$2MRF
080	\$a(0.034.2)004.738.12\$2MRF
24500	\$aPrezentace starých mapových děl z území Čech, Moravy a Slezska\$h[elektronický zdroj]

2461 \$iNázev ve zdrojovém kódu:\$aOldmaps – Staré mapy
 2463 \$aStaré mapy
 2463 \$aOldmaps.geolab.cz
 255 \$aMěřítko různá
 260 \$aÚstí nad Labem :\$bUniverzita J.E. Purkyně
 310 \$aAktualizováno nepravidelně
 3621 \$aVychází od 2005?
 500 \$aNázev z titulní obrazovky (verze z 4.5.2007)
 520 \$aLaboratoř geoinformatiky UJEP se orientuje i na využívání starých map při studiu krajiny. V rámci řešeného projektu byly získány kompletní soubory I. a II. vojenského mapování, které jsou na těchto stránkách zpřístupněny v digitální formě pomocí aplikace Zoomify. Dále je prezentováno Müllerovo mapování z území Čech a Moravy. Ve spolupráci s Národním památkovým ústavem byla digitalizována část mapového operátu Stablního katastru, jedná se o cca 1200 mapových listů z celkem 205 katastrálních území Čech i Moravy. Součástí je i neúplné III. vojenské mapování
 538 \$aZpůsob přístupu: World Wide Web
 546 \$aVerze v češtině, angličtině a němčině
 65007 \$ahistorická kartografie\$2czenas
 65007 \$adigitalizace map\$2czenas
 65009 \$ahistorical cartography\$2eczenas
 65009 \$adigitization of maps\$2eczenas
 651 7 \$aČesko\$2czenas
 651 9 \$aCzech Republic\$2eczenas
 655 7 \$amapy\$2czenas
 655 7 \$awww dokumenty\$2czenas
 655 9 \$amaps\$2eczenas
 655 9 \$awww documents\$2eczenas
 7102 \$aUniverzita J.E. Purkyně v Ústí nad Labem.\$bLaboratoř geoinformatiky\$7kn20070504011
 85640 \$uhttp://oldmaps.geolab.cz\$qttext/html\$4N
 929 \$aImage
 930 \$acop. Laboratoř geoinformatiky Univerzity J.E. Purkyně

Komentář k příkladu 5.11

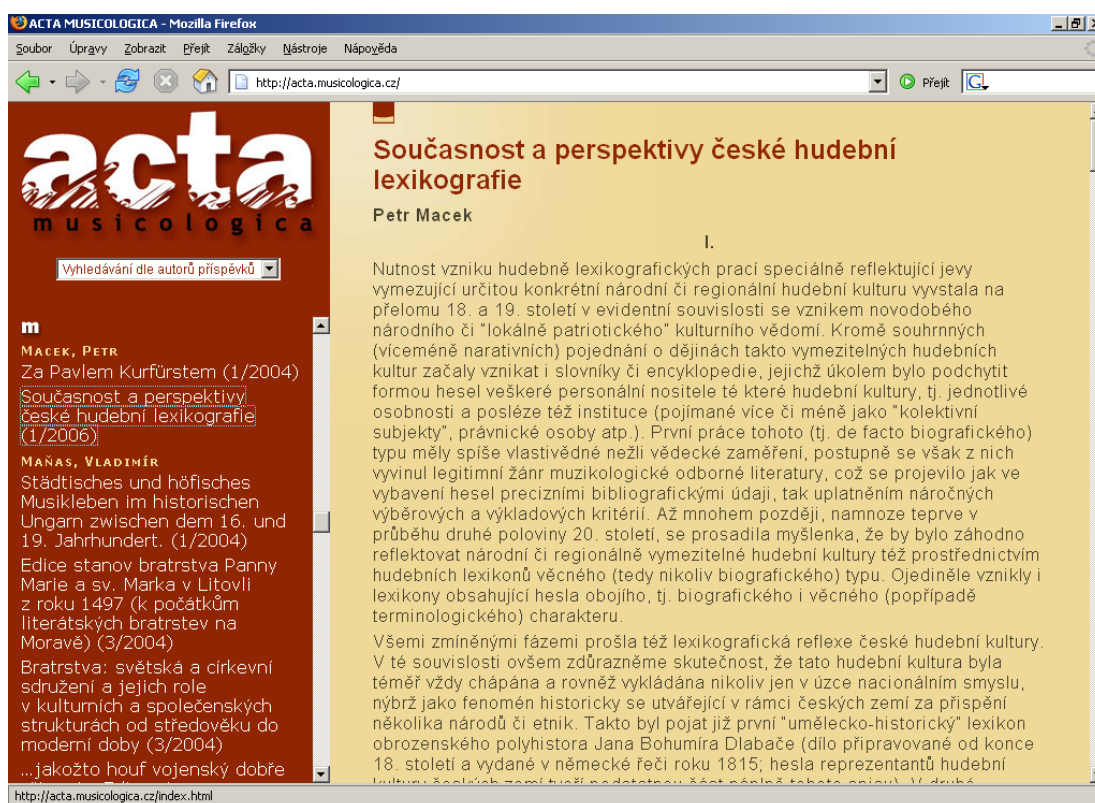
- Popisnou jednotkou je v tomto případě elektronický online zdroj, jehož hlavní obsahovou složku tvoří kartografické dokumenty, čemuž odpovídá kód „e“ v návěští (LDR/06). Z hlediska bibliografické úrovně se jedná o integrační zdroj (kód „i“ na pozici LDR/07).
- V poli 007 se objevují opět nejčastěji užívané kódy – dokument je vícebarevný (007/04 „c“) a neobsahuje zvuk (007/06 „#“).
- Na základě typu záznamu v návěští (LDR/06) obsahuje pole 008 specifikace pro kartografické dokumenty. Z pozic 18-34 obsahující specifikace pro mapy je obsazena pouze pozice 008/29 „s“ – elektronická forma popisné jednotky.

- Jelikož kódované údaje na pozicích 18–34 v poli 008 odpovídají specifikacím pro kartografické dokumenty, je třeba zapsat také pole 006 a to v tomto případě ve dvojím výskytu – pole 006 vyjadřující charakteristiky elektronického zdroje a pole 006 vyjadřující charakteristiky pokračujícího zdroje. V poli 006 pro elektronické zdroje označuje hodnota „m“ na pozici 006/00 druh dokumentu – počítačový soubor/elektronický zdroj, hodnota „c“ na pozici 006/09 označuje typ počítačového souboru – reprezentativní. V poli 006 pro pokračující zdroje označuje kód „s“ na pozici 006/00 druh dokumentu – seriál/integrační zdroj, následují kódy pro periodicitu („#“ – neurčitelná periodičita), pravidelnost („x“ – nepravidelně). Kód „w“ označuje typ pokračujícího zdroje – aktualizovaná website, kód „s“ elektronickou formu popisné jednotky, „0“ – nejedná se o materiál z konference, „b“ – původní abecedou nebo písmem názvu je rozšířená latinka, „2“ na poslední pozici označuje integrační záznam.
- V kódovaných údajích v poli 034 jsou informace o měřítku (v tomto případě měřítka různá), stejná informace se odráží též ve specifických údajích v poli 255.
- Elektronický zdroj obsahuje paralelní jazykovou verzi v češtině, angličtině a němčině, což je vyjádřené v kódovaných údajích v poli 041 a následně slovně v poznámce v poli 546.
- Údaje o autorech nejsou známy, proto je jako hlavní záhlaví zvoleno záhlaví názvové (245 00). Názvové údaje jsou v tomto zdroji velmi pestré. Hlavní název byl převzat z titulní obrazovky (viz obr. 20). V zdrojovém kódu se však vyskytuje zcela odlišný název (Oldmaps – Staré mapy – viz obr. 21), který byl jako selekční zapsán v poli 246 s příslušnými indikátory. Část tohoto názvu (Staré mapy) a další název vyskytující se ve zdroji (Oldmaps.geolab.cz) jsou kvůli vyhledatelnosti zapsány jako další variantní názvy.
- Údaje o místě vydání a nakladateli byly převzaty ze zdroje samotného. Jelikož ve zdroji figuruje pouze datum copyrightu, bylo toto zapsáno do pole 362.
- V poli 710 je vedlejší záhlaví pro laboratoř UJEP zajišťující digitalizaci a zpřístupnění starých map.

- V poli 856 je URL adresa zdroje (2. indikátor „0“ signalizuje původní elektronický zdroj).
- Dle typologie Dublin Core se jedná o obrazová data (pole 929).

5.12 Část (článek z elektronického časopisu)

Článek na obr. 22 byl zvolen jako příklad analytického popisu. Jedná se o článek z elektronického časopisu Acta musicologica, který vydává Ústav hudební vědy Masarykovy univerzity. Časopis vychází čtvrtletně. Jednotlivé články tohoto časopisu jsou zpracovávány hudebním oddělením Národní knihovny ČR v rámci oborové informační brány pro hudbu.

Obrázek 22 Článek z elektronického časopisu Acta musicologica

Záznam ve formátu MARC 21

```
LDR      -----naa-a22-----a-4500
001      web20061085004
003      CZ-PrNK
005      20071128174528.0
006      m-----d-----
007      cr-cn-
```

008 060920s2006----xr-----fs-----000-0-cze--
 040 \$aABA001\$bcze
 043 \$ae-xr---
 072 7 \$a78.01\$xMuzikologie. Dějiny hudby\$2Konspekt\$99
 072 9 \$a780.72\$xMusicology\$2Conspectus\$99
 080 \$a78.01\$2MRF
 080 \$a81'374\$2MRF
 080 \$a(046)\$2MRF
 1001 \$aMacek, Petr,\$d1967-\$7ola2002144937\$4aut
 24510 \$aSoučasnost a perspektivy české hudební lexikografie\$h[elektronický zdroj]/\$cPetr
 Macek
 500 \$aNázev z titulní obrazovky (verze z 20.9.2006)
 520 \$aČlánek podává historický přehled lexikografických reflexí české hudební kultury
 s důrazem na biografický Československý hudební slovník osob a institucí. Část
 textu je věnována podrobnému popisu a problematice projektu aktualizované
 reedice tohoto slovníku (Český hudební slovník osob a institucí), který realizuje
 brněnské Centrum hudební lexikografie. V závěru je uveden přehled dalších
 lexikografických projektů této instituce
 538 \$aZpůsob přístupu: World Wide Web
 65007 \$alexikografie\$zČesko\$y 20. stol.\$2czenas
 65007 \$amuzikologie\$zČesko\$y20. stol.\$2czenas
 65009 \$amusicology\$zCzech Republic\$y20th century\$2eczenas
 65009 \$allexicography\$zCzech republic\$y20th century\$2eczenas
 655 7 \$ačlánky\$2czenas
 655 9 \$ajournal articles\$2eczenas
 695 \$hudba
 7730 \$tActa musicologica\$online\$gRoč. 2006, č. 1\$x1214-5955\$92006
 85640 \$uhttp://acta.musicologica.cz/06-01/0601k02.html\$qttext/html\$yPlný text\$4N
 929 \$aText
 931 \$aprimární
 932 \$aMUS

Komentář k příkladu 5.12

- Protože se jedná o textový dokument, je návěští na pozici LDR/06 uveden kód „a“. Z hlediska bibliografické úrovně se jedná o analytickou část (monografickou) – kód „a“ na pozici LDR/07, protože popisnou jednotkou je článek v určitém svazku periodika a nikoliv pravidelná část periodika.
- V poli 007 se vyskytují opět nejběžněji užívané kódy.
- Pole 008 obsahuje specifikace pro knihy. Popisovaný článek je z č. 1/2006, datum vydání je tedy zřejmé. Dokument je určen pro specialisty (kód „f“ na pozici 008/22) a má elektronickou podobu (kód „s“ na pozici 008/23). Další kódy vyjadřují, že se nejedná o vládní publikaci, publikaci z konference, ani jubilejní sborník, dokument neobsahuje rejstřík, nejedná se o beletrii, ani o biografii.

- Jelikož pole 008 obsahuje na pozicích 18–34 specifikace pro knihy, obsahuje záznam také pole 006 nesoucí charakteristiky elektronického zdroje.
- V hlavním záhlaví v poli 100 je zapsán autor článku.
- V poli 245 je uveden název článku a údaje o odpovědnosti.
- V propojovacím poli 773 figurují údaje o zdrojovém dokumentu – název časopisu, konkrétní ročník, číslo a mezinárodní standardní číslo seriálu.
- V poli 856 je zapsána celá URL adresa vedoucí přímo k popisovanému článku. V podpoli \$y je zástupný text s upřesněním („Plný text“), který se uživateli katalogu zobrazí místo URL adresy a navede ho k plnému textu článku.
- Dle typologie Dublin Core se jedná o text (pole 929).

6. METADATA JAKO ALTERNATIVA KATALOGIZACE ELEKTRONICKÝCH ONLINE ZDROJŮ, BUDOUCÍ PERSPEKTIVY

V předchozích kapitolách bylo demonstrováno, jak na teoretické úrovni, tak také na praktických příkladech, že katalogizace elektronických online zdrojů není jednoduchou záležitostí a že aplikace tradičních katalogizačních standardů na dynamické webové zdroje s sebou nese určitá úskalí. Problematika je navíc neustále ve vývoji s cílem nalezení co nejoptimálnějších řešení. V následující kapitole bude pojednáno o metadatech jako alternativě popisu elektronických online zdrojů, zejména o nejrozšířenějším metadatovém formátu Dublin Core. Zároveň budou nastíněny současné trendy v oblasti katalogizace a stručně představena nově připravovaná katalogizační pravidla RDA, která by měla lépe odpovídat povaze a obsahu digitálních dokumentů.

6.1 Metadata jako alternativa katalogizace elektronických online zdrojů

Přestože katalogizace elektronických online zdrojů je nyní každodenní realitou v mnoha knihovnách, problém bibliografické kontroly těchto zdrojů zůstává nadále otevřený. „Klasická“ katalogizace elektronických online zdrojů jako jeden z možných způsobů jejich uchopení je poměrně složitý proces vyžadující značné znalosti a zkušenosti katalogizátora, který musí být schopen orientovat se v řadě instrukcí a pravidel a být schopen tato pravidla správně aplikovat. Jedná se tedy o činnost značně nákladnou, která se v poměru k množství dokumentů přístupných na Internetu může jevit jako neefektivní. Na druhou stranu katalogizační záznam vytvořený odborníkem přináší uživateli díky standardizovanému popisu a selekčním údajům vybíraným z řízených slovníků nesrovnatelně vyšší informační hodnotu než mu může být v současnosti schopen nabídnout jakýkoli vyhledávač na Internetu.

Na jedné straně tedy stojí tradiční katalogizace, která nabízí velmi uspokojivé výsledky vyhledávání, ale zároveň se jedná o činnost nákladnou a vzhledem k objemu dokumentů publikovaných na Internetu poměrně neuchopitelnou. Na druhé straně stojí internetové vyhledávače typu Google, oblíbené a často vyhledávané uživateli, které naopak nabízí výsledky neuspokojivé. Odborníci se tudíž logicky začali zabývat otázkou, zda neexistuje nějaká třetí cesta, která by využila

propracovaných katalogizačních pravidel, ale zároveň by nebyla tak složitá pro tvůrce–neknihovníky a nebyla tak nákladná. Řešení nabídly metadatové formáty.

Metadata obecně jsou definována jako „strukturovaná data, která nesou informace o primárních datech. Pojem metadata je používán především v souvislosti s elektronickými zdroji a vztahuje se k datům v nejširším smyslu slova (datové soubory, textové informace, obrazové informace, hudba aj.)“ [Celbová, 2003c]. Existují různé typy metadat sloužící rozličným funkcím – metadata popisná (popisují zdroj pro účely jeho vyhledání a identifikace), strukturální (definují vnitřní organizaci digitálního objektu), administrativní (používaná pro řízení a správu informačních zdrojů) či metadata archivační (vztahují se k procesům souvisejícím s dlouhodobou archivací informačních zdrojů). Někteří odborníci řadí mezi metadata také bibliografický formát MARC 21 [Hiseh-Yee, 2006; aj.], jiní tento přístup odmítají [Bratková, 1999; aj.].

Z hlediska bibliografické kontroly elektronických online zdrojů nás zajímají především metadata popisná, z nichž si největší pozornost ze strany odborníků získal Dublin Core, který je svou strukturou velmi podobný formátům typu MARC.

6.1.1 Dublin Core

Dublin Core (DC)³⁹ je soubor metadatových prvků, jehož záměrem je usnadnit vyhledávání elektronických zdrojů. Původně byl vytvořen jako popis zdrojů na WWW sestavený přímo autorem, postupně ale zaujal instituce zabývající se formálním zpracováním zdrojů, jako jsou muzea, knihovny, vládní agentury a komerční organizace [Masarykova univerzita, 2006].

Základy formátu Dublin Core byly položeny na semináři, který v roce 1995 pořádala v Dublinu v Ohio americká knihovnická síť OCLC spolu s Národním střediskem pro počítačové aplikace (*National Centre for Supercomputing Applications*, NCSA). Cílem semináře bylo pokusit se shodnout na minimálním univerzálním popisu informačního zdroje, který by mohl posloužit všem skupinám uživatelů v oblastech vytváření, vyhledávání a získávání elektronických zdrojů. Tento popis měl být dostatečně jednoduchý, aby na jedné straně umožnil i nezaškoleným autorům a „nakladatelům“ na Internetu vytvářet své vlastní

---

³⁹ <http://dublincore.org>

metadatové záznamy pro širokou škálu různých typů elektronických informačních zdrojů, na straně druhé aby poskytl – díky své jednoduchosti – základnu pro sémantickou interoperabilitu mezi jinými složitějšími formáty. Navržený standard měl též poskytnout základ pro takový typ popisu, který je vnořen do informačního zdroje (např. s využitím značky META u webových dokumentů v jazyce HTML) [Bartošek, 1999]. Na základě jednání na semináři vznikl soubor 13 prvků, které dnes známe pod označením Soubor metadatových prvků Dublin Core (*Dublin Core Metadata Element Set*), později byl tento soubor rozšířen na 15 základních prvků.

Mezi výhody metadatového formátu Dublin Core se řadí tyto charakteristiky [Žabička, 2000b]:

- Jednoduchost – jednoduchá syntaxe i sémantika jej zpřístupňuje i laikům.
- Rozšiřitelnost – každý z 15 prvků Dublin Core má zcela jasnou definici. V případě potřeby lze ale každý prvek modifikovat libovolným kvalifikátorem, zpřesňujícím význam základního elementu, čímž lze základní strukturu snadno zjemnit při zachování kompatibility na nejvyšší úrovni. Pokud tento postup pro konkrétní aplikaci nestačí, je možné dodefinovat si i další prvky – je ale třeba mít na paměti, že tyto prvky nebudou rozeznávány jinými aplikacemi Dublin Core.
- Opakovatelnost – počet opakování kteréhokoli prvku není omezen.
- Volitelnost – žádný z prvků Dublin Core není při popisu objektu povinný.
- Sémantická interoperabilita a rozšiřitelnost – Dublin Core definuje základní množinu deskriptorů, která umožňuje vyhledávání napříč vědními obory. Navíc umožňuje v případě potřeby volit i komplikovanější sémantiku.
- Syntaktická flexibilita – Dublin Core není vázán na jediný značkovací jazyk, jsou mimo jiné vytvořena doporučení jak jej zapisovat přímo do HTML, jak pomocí RDF, nebo přímo v XML.
- Interdisciplinarita – díky svým vlastnostem je Dublin Core použitelný pro popis různorodých objektů a lze jej při zachování interoperability přizpůsobit potřebám mnoha oborů lidské činnosti.

- Globální využití – Dublin Core je podporován i mimo anglofonní svět, stále se rozšiřuje počet jazyků, do kterých je přeložen a mezi něž se díky Ústavu výpočetní techniky Masarykovy Univerzity v Brně řadí i čeština⁴⁰.

Dublin Core je zaštiťován Iniciativou pro metadatový formát Dublin Core (*The Dublin Core Metadata Initiative*, DCMI), která představuje virtuální komunitu odborníků podporovanou knihovnickou sítí OCLC, Britskou kancelář pro knihovnictví a informační síť (*UK Office of Library and Information Networking*, UKOLN), americkou Národní vědeckou nadací (*National Science Foundation*, NSF) a dalšími významnými institucemi. Iniciativa DCMI je zodpovědná za vývoj, standardizaci, fungování a provoz souboru prvků Dublin Core. V rámci DCMI existuje také řada pracovních skupin řešících aktuální specifické problémy, pravidelně jsou pořádány také odborné konference [Synková, 2007].

Americký národní úřad pro normalizaci (*American National Standards Institute*, ANSI) schválil v září 2001 soubor metadatových prvků Dublin Core pro popis webových dokumentů jako standard Z39.85-2001 pro metadata sloužící k vyhledávání zdrojů v mnohooborovém informačním prostředí [Celbová, 2002a]. V roce 2003 se Dublin Core stal také ISO standardem 15836 [Hsieh-Yee, 2006, s. 352].

6.1.1.1 Metadatové prvky Dublin Core

V současnosti má metadatový standard Dublin Core 15 základních prvků, které je možné logicky rozčlenit do tří skupin [Bartošek, 1999; Masarykova univerzita, 2004]:

1. Obsah zdroje:

- Název (*Title*) – jméno dané zdroji
- Předmět (*Subject*) – téma obsahu zdroje
- Popis (*Description*) – vysvětlení obsahu zdroje
- Typ (*Type*) – povaha nebo žánr (druh) obsahu zdroje

---

⁴⁰ Základní informace o DC v češtině jsou k dispozici na webu Dublin Core Czech [Masarykova univerzita, 2006].

- Zdroj (*Source*) – odkaz na zdroj, ze kterého je popisovaný zdroj odvozen
- Vztah (*Relation*) – odkaz na příbuzný zdroj
- Pokrytí (*Coverage*) – rozsah nebo záběr obsahu zdroje

2. Intelektuální vlastnictví:

- Tvůrce (*Creator*) – entita primárně odpovědná za vytvoření obsahu zdroje
- Vydavatel (*Publisher*) – entita zodpovědná za zpřístupnění zdroje
- Příspěvatel (*Contributor*) – entita, která přispěla k obsahu zdroje
- Správa autorských práv (*Rights*) – informace o právech vztahujících se k popisovanému zdroji

3. Instance zdroje (angl. *instantiation*)⁴¹:

- Datum (*Date*) – datum události, která se vyskytla během existence zdroje
- Formát (*Format*) – fyzické nebo digitální provedení zdroje
- Identifikátor (*Identifier*) – jednoznačný odkaz na zdroj v rámci daného kontextu
- Jazyk (*Language*) – jazyk intelektuálního obsahu zdroje

Těchto patnáct prvků, pokud se používají bez dalších zpřesňujících kvalifikátorů, tvoří tzv. jednoduchý Dublin Core, v opačném případě mluvíme o kvalifikovaném Dublin Core. Kvalifikátory lze rozdělit do dvou základních skupin – první z nich zahrnuje ukazatele na schémata, která napomáhají k interpretaci hodnoty prvku. Těmito schémata mohou být různé řízené slovníky a formální notace, například Mezinárodní desetinné třídění (MDT) nebo formát zápisu data. Druhou skupinu pak tvoří kvalifikátory, které zpřesňují význam jednotlivých prvků, aniž by je rozšiřovaly. Příkladem mohou být například kvalifikátory Vytvořeno (*Created*)

---

⁴¹ V českých překladech se objevuje termín „instance“ [Bartošek, 1999] nebo též „instanciace“ [Žabička, 2000a]. Někdy bývá tato skupina metadatových prvků DC označována též jako „identifikační údaje“ [Jelínková, 2005].

nebo Změněno (*Modified*) vztahující se k prvku Datum (*Date*) [Žabička, 2000b]. Na obr. 23 je ukázka kvalifikovaného Dublin Core v HTML kódu.

```
<meta name="DC.Title" content="WebArchiv" />
<meta name="DC.Creator.corporateName" content="Národní knihovna České republiky" />
<meta name="DC.Subject" scheme="PHNK" content="internetové zdroje" />
<meta name="DC.Subject" scheme="PHNK" content="zpracování dokumentů" />
<meta name="DC.Subject" scheme="PHNK" content="digitální archiv" />
<meta name="DC.Subject" scheme="MDT_MRF" content="002.1:004.738.5" />
<meta name="DC.Subject" scheme="MDT_MRF" content="025.3/.4" />
<meta name="DC.Subject" scheme="MDT_MRF" content="930.25:004.08" />
<meta name="DC.Subject" scheme="MDT_MRF" content="(0.034.2)004.738.12" />
<meta name="DC.Subject" scheme="MDT_KON" content="02 knihovnictví. Informatika" />
<meta name="DC.Subject" scheme="DDC_CON" content="020 Library and information sciences" />
<meta name="DC.Description.abstract" content="WebArchiv je projekt Národní knihovny České republiky, který má za cíl registrovat, zpracovávat, archivovat a následně zpřístupňovat domácí elektronické online zdroje." />
<meta name="DC.Publisher" content="Národní knihovna České republiky" />
<meta name="DC.Publisher.address" content="webarchiv@nkp.cz" />
<meta name="DC.Date.created" scheme="W3C-DTF" content="2001-01-01" />
<meta name="DC.Date.modified" scheme="W3C-DTF" content="2004-02-19" />
<meta name="DC.Type" scheme="DCMIType" content="Text" />
<meta name="DC.Type" scheme="PHNK" content="www dokumenty" />
<meta name="DC.Format" scheme="IMT" content="text/html" />
<meta name="DC.Format.medium" content="computerFile" />
<meta name="DC.Identifier" scheme="URL" content="http://www.webarchiv.cz" />
<meta name="DC.Identifier" scheme="URN" content="URN:NBN:cz-nk20011173" />
<meta name="DC.Language" scheme="RFC3066" content="cze" />
<meta name="DC.Language" scheme="RFC3066" content="eng" />
<meta name="DC.Coverage.spatial" scheme="DCMIPoint" content="Česká republika" />
```

Obrázek 23 Ukázka metadatového záznamu kvalifikovaného Dublin Core v HTML kódu

Dublin Core je v současnosti implementován v řadě projektů a digitálních knihoven po celém světě⁴². Z geografického hlediska má nejvýraznější podporu v Austrálii, ve Spojených státech a v západní Evropě, z hlediska oborového je často využíván pro popis webových stránek, sbírek digitálních knihoven, muzejních sbírek a v některých zemích je využíván pro popis vládních dokumentů. Existuje také mnoho nástrojů, které usnadňují tvorbu i manipulaci s metadaty⁴³. Produktem

⁴² <http://dublincore.org/projects/>

⁴³ <http://dublincore.org/tools/>

mezinárodních projektů „Desire“ a „The Nordic Metadata Project“, zaměřených mimo jiné na katalogizaci webových stránek je sada volně dostupných nástrojů, které mohou fungovat jak nezávisle, tak i v různém stupni vzájemné integrace [Žabička, 2000b].

V českém prostředí je jedním z největších propagátorů metadatového standardu Dublin Core Národní knihovna ČR se svým projektem WebArchiv. V rámci projektu WebArchiv jsou vytvářena metadata v Dublin Core pro všechny elektronické online zdroje, na jejichž archivaci a zpřístupnění se podaří uzavřít smlouvu s vydavatelem. Vydavatelé se zároveň zavazují k vložení metadat vytvořených Národní knihovnou do hlavičky dokumentu, čímž si zajistí lepší vyhledatelnost daného zdroje v prostředí Internetu⁴⁴.

6.1.1.2 Dublin Core a MARC

Metadatový formát Dublin Core se uplatnil v řadě knihovnických projektů a digitálních knihoven a logicky tedy vyplynula potřeba konverze mezi Dublin Core a knihovnickým formátem MARC. Pokud by se navíc naplnila původní myšlenka, že metadata v Dublin Core budou vytvářet především sami autoři a vydavatelé elektronických online zdrojů, kovertor záznamů z Dublin Core do MARC formátů by knihovníkům značně usnadnil práci.

Významnou úlohu na poli konverze Dublin Core–MARC sehrál již zmíněný kooperativní projekt severských knihoven „The Nordic Metadata Project“⁴⁵. Tento projekt měl dvě fáze, první – „The Nordic Metadata I“ – byla ukončena v květnu 1998 a následně navázala druhá fáze – projekt „The Nordic Metadata II“. Tyto projekty se zaměřily především na vývoj softwarových nástrojů podporujících tvorbu a využívání formátu Dublin Core. Jedním z těchto nástrojů byl také konvertor umožňující převod záznamů z Dublin Core do formátů typu MARC [Hakala, 1999].

Dílčími cíli projektu „The Nordic Metadata I“ v souvislosti s kovertorem Dublin Core–MARC byly tyto:

---

⁴⁴ Viz kapitola 4.1 WebArchiv (s. 50-54).

⁴⁵ <http://www.lib.helsinki.fi/meta/>

- vytvořit konvertor z Dublin Core do MARC podporující všechny severské MARC formáty (FINMARC, SWEMARC, NORMARC, danMARC a islandskou verzi UKMARC)
- učinit tento konvertor všeobecně použitelný a tabulkově řízený
- vyvinout (pokud to bude možné) konvertor z MARC do Dublin Core
- rozšířit konvertor prostřednictvím veřejné domény

Závěrečná zpráva projektu “The Nordic metadata project I” [Hakala, 1998] však ukázala, že se ve skutečnosti nejedná o snadnou záležitost. V rámci projektu “The Nordic metadata project I” byl vytvořen první konvertor z Dublin Core do MARC, který byl zpřístupněn veřejnosti. Přestože vyvinutá aplikace byla plně funkční, snaží se řešitelé projektu “The Nordic metadata project II” o její vylepšení, především o to, aby byl konvertor tabulkově řízený, což by mělo usnadnit podporu softwaru. Součástí vytyčeného cíle je definování standardních koverzních tabulek, které by bylo možné využít ve všech projektech zabývajících se konverzí z Dublin Core do MARC formátů. Dalším cílem by mělo být vytvoření konvertoru z MARC do Dublin Core. Zkušební konvertor z formátu NORMARC do Dublin Core potvrdila, že je možné vytvořit funkční aplikaci tohoto typu [Hakala, 2003].

Kongresová knihovna ve Washingtonu se též zabývá mapováním mezi formáty Dublin Core a MARC. Na svých stránkách zpřístupňuje jak podrobnou analýzu přechodu mezi Dublin Core (jednoduchým i kvalifikovaným) a MARC formátem [Library of Congress, 2008a], tak také zpětně mezi MARC a Dublin Core [Library of Congress, 2008b].

Následující tabulka (tab. 5) ukazuje zjednodušený přehled vztahů mezi prvky metadatového formátu Dublin Core a poli (příp. podpoli) formátu MARC. Uvedená tabulka vychází z mapování Dublin Core–MARC Kongresové knihovny [Library of Congress, 2008a]. Je třeba připomenout, že mapování mezi formáty Dublin Core a MARC není vzhledem k odlišné granularitě možné v poměru 1:1. Navíc v případě kvalifikovaného Dublin Core by byl výčet polí MARC bohatší.

Dublin Core	MARC
Název (<i>Title</i>)	245 \$a
Tvůrce (<i>Creator</i>)	100, 110, 700, 710
Předmět (<i>Subject</i>)	653
Popis (<i>Description</i>)	520
Vydavatel (<i>Publisher</i>)	260 \$b
Příspěvatel (<i>Contributor</i>)	700, 710
Datum (<i>Date</i>)	260 \$c
Typ (<i>Type</i>)	655
Formát (<i>Format</i>)	856 \$q
Identifikátor (<i>Identifier</i>)	856 \$u
Zdroj (<i>Source</i>)	786
Jazyk (<i>Language</i>)	546
Vztah (<i>Relation</i>)	787
Pokrytí (<i>Coverage</i>)	500
Správa autorských práv (<i>Rights</i>)	540

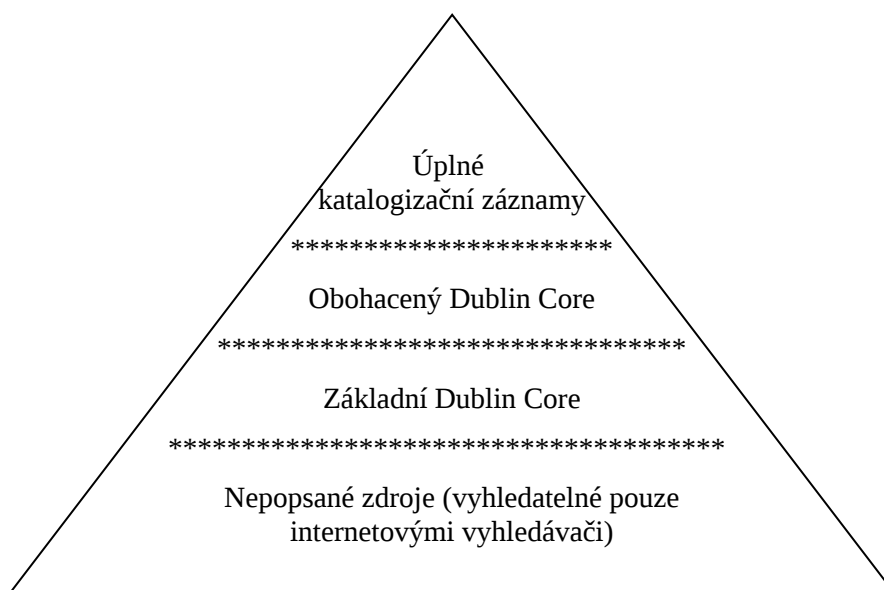
Tabulka 5 Přehled základních prvků Dublin Core a jim odpovídajících polí (příp. podpolí) formátu MARC

Tabulka je opravdu zjednodušená, protože například při převodu nekvalifikovaného Dublin Core do MARC nelze při automatické konverzi u prvků Tvůrce (*Creator*) či Příspěvatel (*Contributor*) určit, zda se jedná o osobu nebo korporaci, v takovém případě by mělo být použito vedlejší záhlaví v poli 720 (nekontrolovaná podoba jména) [Library of Congress, 2008a].

6.1.2 Gormanův model bibliografické kontroly elektronických online zdrojů

V souvislosti s metadatovým formátem Dublin Core jako alternativou ke „klasické“ katalogizaci elektronických online zdrojů se jeví jako zajímavý model bibliografické kontroly elektronických online zdrojů navržený Michaellem Gormanem – viz obr. 24 [Byrum, 2002, s. 264].

Obrázek 24 Gormanův praktický model bibliografické kontroly

elektronických online zdrojů

Gormanův model vychází z předpokladu čtyřúrovňového přístupu k elektronickým online zdrojům dle kvality jejich obsahu a dlouhodobé hodnoty. Na pohled se model jeví jako pyramida s poměrně malým počtem úplných katalogizačních záznamů na vrcholu. Počet elektronických online zdrojů, které by měly být posány úplnými katalogizačními záznamy odhaduje Gorman přibližně na pouhých 1–2 % [Gorman, 1999, s. 12]. Pod nejvyšší úrovní je vrstva s větším množstvím obohacených záznamů Dublin Core. Jak uvedl M. Gorman a další, záznamy metadat by získaly na hodnotě, kdyby alespoň některé datové prvky byly zapsány podle standardů a obsahovaly řízené informace podle standardů. Nejjasnějším kandidátem jsou základní pole pro identifikaci (např. název)

a vyhledávání (např. autorská a předmětová záhlaví). Tyto datové prvky jsou neefektivnější, pokud jsou zadány odbornými knihovníky. I když takto obohacené záznamy metadat by nepochybně byly nákladnější než záznamy metadat na základní úrovni, určité by byly levnější než tradiční záznamy podle standardů [Byrum, 2002, s. 264]. Na třetí úrovni se nachází vrstva obsahující ještě větší počet základních záznamů metadat a nakonec spodní vrstva představující elektronické zdroje, které nejsou považovány za významné pro bibliografickou kontrolu, a proto jsou vyhledatelné především pomocí klíčových slov prostřednictvím internetových vyhledávačů. Úlohou národních knihoven by mělo být stanovení elektronických online zdrojů vhodných pro každou z bibliografických úrovní a vyvinutí finančně efektivních postupů pro jejich zpracování. Dle J. Byruma [2002, s. 265] tento model realisticky odráží povahu webu, a to jak pokud jde o množství zdrojů, tak i o jejich relativní hodnotu.

6.2 Budoucí perspektivy katalogizace

V předchozí kapitole byly analyzovány alternativní přístupy v otázce bibliografické kontroly elektronických online zdrojů. V této souvislosti je třeba pojednat o současných trendech, které budou mít přímý vliv na katalogizační zpracování (nejen) elektronických zdrojů do budoucna, a nastínit možné budoucí směřování katalogizace a katalogizační profese. Významnou roli v této oblasti hraje příprava nového katalogizačního standardu RDA.

6.2.1 *Nástín budoucího vývoje katalogizace*

Budoucnost katalogizace je samozřejmě úzce spjata s budoucností knihoven samotných, které čelí stále náročnějším požadavkům ze strany uživatelů. Uživatelé současné digitální doby jsou zvyklí dostávat informace okamžitě, s vynaložením minimálního úsilí a pokud možno z pohodlí domova. Vyhledávání v katalogu knihovny či v odborných licencovaných zdrojích se jim zdá zbytečně složité a zdlouhavé v situaci, kdy můžou zadat jednoduchý rešeršní dotaz pomocí populárního vyhledávače Google. Četné studie ukazují, že internetové vyhledávače (zejména Google) jsou pro uživatele velmi často výchozím bodem v rámci vyhledávání informací a řada z nich je dokonce s výsledky spokojena, přestože se mnohdy jedná o zdroje nekvalitní, často doprovázené inzercí a reklamou [Hsieh-Yee,

2006, s. 344]. Nemalý význam pro knihovny mají též snahy o masovou digitalizaci tištěné produkce s následným zpřístupněním na Internetu. Nejznámější aktivitou v této oblasti je projekt „Google Book Search“ (též známý jako „Google Books“)⁴⁶ společnosti Google, který v listopadu 2008 dosáhl počtu sedm milionů knih neskenovaných touto společností spolu s vysokým počtem spolupracujících partnerů, mezi nimiž figuruje řada významných amerických univerzit [Google Book Search, 2009]. Tyto skutečnosti nutí odborníky k zamyšlení se nad funkcí knihoven a knihovních katalogů do budoucna.

6.2.1.1 Současné trendy ovlivňující katalogizaci

Mezi hlavní trendy, které v současnosti ovlivňují katalogizační praxi knihoven, patří [Majerová, 2007]:

- mohutný nárůst vydavatelské produkce – ve fyzické i digitální podobě
- digitální publikování (digitalizace tištěných publikací/originální digitální publikace)
  - formální digitální publikování – elektronické časopisy, atd.
  - neformální digitální publikování – webové stránky, blogy, wikipedie, atd.
- knihovny shromažďují nové formáty – archivace webu
- vývoj knihovnických služeb, které by měly odpovídat požadavkům širokého spektra uživatelů v měnícím se (tj. převážně elektronickém) prostředí
- snižující se ekonomická podpora pro knihovny a rozpočty na nákup fondů
- přetrvávající význam online katalogu v rámci distribuovaného síťového prostředí

Tradiční koncepce nahlížení na knihovní fondy se mění z čistě fyzického chápání celé sbírky na sbírku integrující konkrétní fyzické jednotky, licencované elektronické zdroje a volně dostupné elektronické online zdroje. Fyzická jednotka je z pohledu katalogizačního záznamu stabilní entitou, zatímco elektronický zdroj může

---

⁴⁶ <http://books.google.com/>

být dynamický, a vyžaduje tudíž daleko větší pozornost ze strany katalogizátora na jeho aktualizaci, správu a údržbu.

Vzhledem k snižující se ekonomické podpoře budou katalogizační pracoviště nucena hledat způsoby vykonávání tradičních činností s nižšími zdroji (finančními i lidskými) a zároveň hledat cesty širšího využití „neMARCových“ metadatových formátů. Důležitou otázkou je též vytváření nových modelů organizace a zpřístupňování obsahu uloženého na všech typech nosičů.

Knihovní katalog zůstává i nadále důležitou a základní součástí knihovnických procesů a služeb. Největší vliv na budoucnost knihovních katalogů bude mít narůstající potřeba interoperability mezi knihovními a ostatními systémy. Katalog by měl být uzpůsoben tak, aby odpovídal požadavkům uživatelů na integrovaný průzkum a vyhledávání (v katalogu, jiných databázích a na webu současně) [Majerová, 2007].

6.2.1.2 Katalogizační zpracování

Co se týče samotného procesu katalogizace, významným trendem bude jeho zjednodušování a neustálé zefektivňování. Přebírání údajů z vnějších zdrojů (outsourcing) při tvorbě MARC záznamů pro publikované materiály bude nejdůležitějším prvkem katalogizačního procesu, protože umožní minimalizování úsilí a času věnovaného originální katalogizaci. Katalogizace kopírováním s minimálními úpravami záznamů před jejich uložením do lokálních bází se stane pevnou součástí budování databází a katalogů. Katalogizátoři se budou zabývat převážně identifikací metadat, která vzniknou při tvorbě dokumentů a ta budou využívat ve formě popisných a selekčních prvků. Zvýšená technologická podpora katalogizačních procesů bude pomáhat katalogizátorům při ostraňování redundancí mezi institucemi i v rámci nich, což vytvoří prostor pro řešení náročnějších odborných úkolů.

V blízké budoucnosti by se měl změnit také rozsah informací zaznamenaných do katalogu. Katalogizační záznamy budou obsahovat nové nebo o mnoho širší informace týkající se obsahu, poznámek, či dokonce informace dodané samotnými

uživateli. Katalogizační politika se tudíž bude vyvíjet s ohledem na uspokojování potřeb uživatelů.

Výraznou změnou a aktualizací projdou také katalogizační pravidla. Nově připravovaná pravidla RDA (**R**esource **D**escription and **A**ccess)⁴⁷ umožní, že katalogizátoři nebudou zatěžováni kladením důrazu na rigidní formátování údajů (např. používání interpunkce ISBD), ale větší důraz bude kladen na užitečnost a využitelnost zaznamenaných údajů ve prospěch uživatelů.

6.2.1.3 Katalogizátoři budoucnosti

Změny v katalogizačním zpracování budou mít samozřejmě také přímý dopad na profesi katalogizátora. Katalogizátoři budoucnosti budou pracovat v dynamickém prostředí vydavatelů, vědecké komunikace a informačních technologií v rozšiřujících se rolích. Schopnosti, zkušenosti a profesionální vědomí umožní katalogizátorům navrhnout a restrukturalizovat bibliografické nástroje jako odpověď na požadavky měnícího se informačního prostředí [Byrd, 2006].

V souvislosti s vývojem technologií by nemusela být věnovaná tak velká pozornost popisné katalogizaci jako dosud a profesionální katalogizátoři by se mohli orientovat na jiné činnosti. D. Marcum [2004, s. 11] k tomuto poznamenává: „Pokud by bylo možné úkoly spojené s tvorbou popisných údajů přesunout na technický personál, nová generace katalogizátorů by mohla věnovat více času práci s autoritami, obsahové analýze, identifikaci a hodnocení zdrojů a spolupráci s odděleními informačních technologií v oblasti automatizovaných aplikací a digitalizačních projektů“.

Velký důraz bude i nadále kladen na vzdělávání katalogizátorů, kteří neodmyslitelně patří do skupiny profesionálů vyžadujících celoživotní vzdělávání. Katalogizátoři by měli být schopni pracovat s cizími jazyky, vytvářet kvalitní obsahovou analýzu a pracovat se standardy. Měli by být schopni též držet krok s vývojem v souvisejících oblastech – od softwaru a hardwaru technologické infrastruktury, která představuje podporu pro jejich práci, až po klasifikaci a teroii indexování [Majerová, 2007].

---

⁴⁷ Podrobně o nově připravovaných pravidlech viz samostatná kapitola 6.2.2 RDA (Resource Descripton and Access) na s. 118.

Do budoucna bude třeba, aby se katalogizátoři vzdělávali v oblasti nových standardů pro popis a získávání zdrojů, ať už se jedná o standardy vytvořené uvnitř či vně knihovnické komunity. Katalogizátoři by měli být zběhlí v oblasti metadatových schémat, jejich vztahu ke knihovnické zpracovatelské činnosti, jejich případného výběru a implementace [Hsieh-Yee, 2006].

Profesionální katalogizátoři by se měli stát především manažery. Rutinní procesy spojené s tvorbou metadat by měli vykonávat i neprofesionální katalogizátoři, zatímco manažerské funkce jako kontrola, školení, vedení projektů a komunikace by měly být úkolem profesionálních katalogizátorů a měly by být nápomocné úspěšné organizaci sbírky bibliografických jednotek .

Katalogizátoři by měli spolupracovat s jinými profesionály na rozvoji a identifikaci vhodných standardů a metod organizace informací a to jak v oboru knihovnictví, tak také s profesionály z jiných oborů. Katalogizátoři mohou díky svým zkušenostem zaujmout roli konzultantů zejména v oblasti metadatových schémat a řízených slovníků [Byrd, 2006].

Znalosti a zkušenosti katalogizátorů v oblasti organizace informací by se tedy měly uplatnit v knihovnách i v budoucnu. Záleží jen na katalogizátorech jak se dokáží přizpůsobit měnícím se podmínkám a rolím a jak dokáží ve spolupráci s dalšími knihovnickými profesionály reagovat na potřeby uživatelů v dynamicky se rozvíjejícím digitálním prostředí.

6.2.2 RDA (*Resource Description and Access*)

Stávající Anglo-americká katalogizační pravidla (AACR2R) obsahují základní text z roku 1978, revizi z roku 1988 a aktualizace do roku 2005. Tato pravidla již bohužel nevyhovují novému katalogizačnímu prostředí, které je charakterizováno rozšířením nových informačních nosičů a současně potřebou většího a hlubšího záběru z hlediska obsahu dokumentu a dále velkým množstvím nových metadatových formátů a osob, které tato metadata vytvářejí. [Lichtenbergová, 2007]. Nově vzniklou potřebu by měla vyřešit právě připravovaná pravidla RDA (*Resource Description and Access*), česky překládáno jako „Popis a zpřístupnění zdrojů“. Tato pravidla pravděpodobně

v budoucnu v mezinárodním měřítku silně ovlivní katalogizační politiku i praxi, hovoří se o nich jako o katalogizačním standardu pro 21. století.

6.2.2.1 Vývoj pravidel RDA

Původním záměrem jak ošetřit nedostatky stávajících katalogizačních pravidel byla jejich opětovná revize, kterou měla na starosti Spojená řídící komise pro revizi pravidel AACR (*Joint Steering Committee for the Revision of AACR*, JSC). V dubnu 2005, kdy JSC obdržela komentáře ke znovu revidované kapitole 1 AACR3, bylo rozhodnuto, že je třeba změnit přístup a vytvořit zcela nový standard pro popis a zpřístupnění zdrojů navržený pro digitální prostředí [Joint Steering Committee, 2009b]. Pravidla získala nový název – Resource Description and Access a řídící komise byla přejmenována na Spojenou řídící komisi pro přípravu pravidel RDA (*Joint Steering Committee for Development of RDA*, JSC). Řídící komise JSC se skládá ze zástupců šesti hlavních anglo-amerických knihovnických institucí úzce provázaných s oblastí katalogizace – Americké knihovnické asociace (*American Library Association*, ALA), Australského výboru pro katalogizaci (*Australian Committee on Cataloguing*, ACOC), Britské knihovny (*British Library*, BL), Kanadského výboru pro katalogizaci (*Canadian Committee on Cataloguing*, CCC), Odborného institutu knihovnických a informačních profesionálů (*Chartered Institute of Library and Information Professionals*, CILIP) a samozřejmě Kongresové knihovny (*Library of Congress*, LC).

Návrh první části nově připravovaných pravidel byl zveřejněn pro připomínkování v prosinci 2005, další části následovaly. V listopadu 2008 byl zpřístupněn pro připomínkování kompletní návrh pravidel⁴⁸. Finální vydání RDA je plánováno na třetí kvartál roku 2009 [Joint Steering Committee, 2009a]. O implementaci pravidel RDA v národních katalogizačních politikách budou rozhodovat národní knihovny jednotlivých zemí [Lichtenbergová, 2007].

6.2.2.2 Základní charakteristika pravidel RDA

---

⁴⁸ <http://www.rdaonline.org/constituencyreview/>

Katalogizační pravidla RDA jsou založena na dvou koncepčních modelech vyvíjených mezinárodní knihovnickou asociací IFLA (*International Federation of Library Associations and Institutions*). Jedná se o modely FRBR – Funkční požadavky na bibliografické záznamy (*Functional Requirements for Bibliographic Records*) [Mezinárodní federace knihovnických asociací, 1998]⁴⁹ a FRAD – Funkční požadavky na autoritní záznamy (*Functional Requirements for Authority Data*) [Mezinárodní federace knihovnických asociací, 2007].

Studie FRBR má dva primární cíle. Prvním je poskytnout jasně definovaný, strukturovaný rámec, uvádějící do souvislosti údaje zaznamenané v bibliografických záznamech a vyhovující potřebám uživatelů těchto záznamů. Druhým cílem je doporučit základní úroveň funkčnosti pro záznamy vytvořené národními bibliografickými agenturami [Mezinárodní federace knihovnických asociací, 2002, s. 6]. Studie FRBR představuje koncepční model, který identifikuje entity v bibliografickém univerzu (díla, jednotky, osoby, aj.), atributy těchto entit a jejich vzájemné vztahy. Funkční požadavky na bibliografické záznamy jsou definovány ve vztahu ke čtyřem obecným potřebám uživatele při vyhledávání a využívání národních bibliografií a katalogů: najít entitu, identifikovat ji, vybrat, získat přístup k posané entitě. Jedním ze základních rysů modelu FRBR je tedy změna perspektivy vnímání katalogizace z pohledu katalogizátora orientovaného na izolovaný záznam na pohled uživatele hledajícího potřebné informace v kontextu rozsáhlé databáze nebo katalogu [Oliver, 2007, s. 250].

Druhý zmíněný koncepční model – Funkční požadavky na autoritní záznamy (FRAD) stanovuje pravidla pro práci s autoritami.

Struktura pravidel RDA, stejně jako použitá terminologie, zcela odpovídá modelu FRBR. Původní části A a B pravidel AACR2R byly nahrazeny deseti základními částmi, které jsou zaměřeny nejprve na zaznamenání atributů entit dle FRBR (části 1–4) a dále na zaznamenání vztahů mezi těmito entitami (části 5–10). Každá část obsahuje obecná pravidla a dále kapitoly věnované jednotlivým entitám. Kapitoly jsou zároveň provázány se čtyřmi základními uživatelskými potřebami – najít, identifikovat, vybrat a získat přístup. Deset základních částí je následováno dodatky a příklady záznamů [Joint Steering Committee, 2009b].

---

⁴⁹ Český překlad studie FRBR vydala v roce 2002 Národní knihovna ČR [Mezinárodní federace knihovnických asociací, 2002].

Změně se nevyhne ani ustálená terminologie používaná v AACR2R. Termíny typu „záhlaví“, vycházející z praxe lístkových katalogů, byly nahrazeny termíny novými – namísto „záhlaví“ se v RDA používá termín „selekční údaj“, „hlavní a vedlejší záhlaví“ nahradily „primární a sekundární selekční údaje“, „autoritní záhlaví“ nahradily „preferované selekční údaje“, apod. Odklon od zaměření na lístkové katalogy se projeví i vtom, že RDA bude standardem zaměřeným na obsah, nikoli na zobrazení záznamu (přestože údaje umožní vytvoření zobrazení ISBD) [Lichtenbergová, 2007]. Zaměření na obsah spíše než na zobrazení otevírá možnosti pro využití pravidel RDA v různých metadatových schématech. RDA nevznikají v závislosti na komunikačním formátu, většinu údajů je však možné zapsat do MARC 21. Stejně tak mohou být využita metadatová schémata Dublin Core či MODS (Metadata Object Description Standard).

6.2.2.3 Výhody pravidel RDA

Mezi výhody používání pravidel RDA, z nichž některé již byly zmíněny v předchozím textu, patří [Joint Steering Committee, 2009c]:

- zajišťují knihovnám lepší integraci v současném digitálním prostředí zavedením pravidel umožňujících popis nových typů digitálních zdrojů; současně však pokrývají popis dokumentů tradičně zpracovávaných knihovnami
- jsou postavena na silných základech AACR2R⁵⁰, jsou s nimi kompatibilní (ve většině případů by katalogizátoři neměli být nuceni upravovat staré záznamy), zároveň je však v mnoha ohledech překračují
- jsou zaměřena na potřebu uživatelů snadno nalézt, identifikovat, vybrat a získat potřebná data
- orientují se na informace potřebné pro popis zdrojů, nikoliv na informace potřebné pro jejich zobrazení

---

⁵⁰ Někteří odborníci považují tento fakt spíše za negativum a navrhuji radikálnější změnu přístupu v otázce popisu zdrojů v novém digitálním prostředí než nabízejí pravidla RDA – viz např. K. Coyle a D. Hillmann [Coyle, 2007].

- jsou aplikovatelná v různých schématech (např. MODS – Metadata Object Description Standard, MARC 21 či Dublin Core)
- jedná se o pravidla adaptabilní a flexibilní, což umožňuje jejich využití i jinými komunitami než jsou knihovny
- koncepční modely FRBR a FRAD, na nichž je standard RDA založen, pomáhají uživatelům katalogu snáze nalézt, identifikovat, vybrat a získat potřebné informace (užití entit FRBR umožňuje navrhnout lepší zobrazení v katalogích seskupováním informací o tomtéž titulu – např. překlady, výtahy, odlišné fyzické formáty)
- jsou více flexibilní při popisu vícenásobných charakteristik díla (souvisí s aplikací FRBR) a obsahují prvky nezahruté v AACR2R, které jsou tradičně používané při popisu digitálních zdrojů
- lépe korespondují s technologiemi databází, což umožňuje institucím efektivnější využití v oblasti získávání dat a jejich vyhledávání
- měla by být dostupná na Internetu jako webový nástroj, který katalogizátorům usnadní práci a zefektivní celý katalogizační proces (katalogizátor zde najde potřebnou informaci rychle a navíc v aktuálně platné podobě)

Na základě výše zmíněných základních charakteristik a výhod nově připravovaných pravidel RDA lze očekávat, že budou odstraněny základní nedostatky, které u stávajících pravidel AACR2R komplikují práci s novými typy informačních zdrojů. Jedním z hlavních problémů stávajících pravidel je především určité křížení přístupů nosič versus obsah, které nutí katalogizátora pracovat s více kapitolami pravidel současně. Nová pravidla by měla ve všech ohledech lépe vyhovovat digitálnímu prostředí, měla by být jednodušší, široce aplikovatelná a především výrazně orientovaná na uživatele a jejich potřeby, což by mohlo zlepšit konkurenceschopnost knihoven a jejich katalogů v současném digitálně orientovaném prostředí.

7. ZÁVĚR

Internet je v současnosti informačním zdrojem číslo jedna pro miliony uživatelů na celém světě. Protože v prostředí Internetu může publikovat kdokoli, cokoliv a v podstatě zdarma, je objem nárůstu informací na Internetu publikovaných obrovský, přičemž jejich kvalita je velmi různorodá. Na druhou stranu však, právě díky možnostem, které Internet nabízí, vychází celá řada hodnotných informačních zdrojů pouze v online podobě. Knihovny jsou si této skutečnosti dobře vědomy a snaží se proto hledat co nejvhodnější způsob, jak integrovat internetové zdroje do svých fondů a služeb.

Protože internetové vyhledávače (jako např. Google) nenabízely a stále nenabízejí, zcela uspokojivé výsledky při pokusu o organizaci internetových zdrojů, byla jako nejvhodnější metoda pro jejich uchopení zvolena „klasická“ katalogizace založená na katalogizačních standardech a řízených slovnících. Mezi odborníky z oboru knihovnictví je však celá řada odpůrců, kteří se domnívají, že katalogizace není vhodnou metodou k popisu tak dynamických a nestabilních informačních zdrojů, jakými elektronické online zdroje bezesporu jsou. Jedním z hlavních argumentů stavěných proti katalogizaci elektronických online zdrojů je časová náročnost popisu těchto zdrojů a s tím spojené vysoké finanční náklady. Proto se odborníci snaží vyvíjet softwarové nástroje, jejichž podstatou je práce s metadaty, s cílem usnadnění a současně tedy zefektivnění popisu těchto zdrojů. Jako perspektivní se jeví především katalogizační nástroj CORC vyvinutý americkým knihovnickým centrem OCLC, které sehrálo ve vývoji celé problematiky významnou roli. Tento katalogizační nástroj je nyní součástí komplexní katalogizační služby OCLC s názvem „Connexion“. Dva klíčové výzkumné projekty, které OCLC řešilo v průběhu 90. let, nejen ověřily vhodnost užívání katalogizačních standardů typu MARC a AACR2R pro popis elektronických online zdrojů, ale především pomohly vyřešit řadu klíčových problémů a zároveň uvedly popis těchto zdrojů do katalogizační praxe knihoven.

Popis elektronických online zdrojů se liší od popisu tradičních dokumentů ve dvou základních oblastech – v popisu měnících se vlastností těchto zdrojů a v poskytnutí informace o přístupu k nim. Základním problémem při popisu těchto zdrojů je nedostatek údajů nezbytných pro popis, a proto je používáno více

poznámek, než v případě tradičních druhů dokumentů. Jedním z dalších problémů je také udržování záznamů elektronických online zdrojů a to nejen jejich měnících se vlastností (typicky u integračních zdrojů), ale také platnosti URL adres. Řada zahraničních knihoven řeší problematiku vlastností identifikátoru URL (zejména jeho závislosti na lokaci) používáním trvalých identifikátorů PURL.

Vzhledem k tomu, že elektronické online zdroje obvykle vykazují více charakteristik současně (např. elektronický časopis nese charakteristiky elektronického zdroje a seriálu zároveň), využívá se při jejich popisu více příslušných kapitol Anglo-amerických katalogizačních pravidel. Vícenásobné charakteristiky těchto zdrojů se při popisu ve formátu MARC 21 odráží zejména v kódovaných údajích, kde je potřeba znát vzájemnou provázanost daných polí a vazby na klíčové pozice v návěští bibliografického záznamu.

V rámci jednotlivých oblastí popisu elektronických online zdrojů dle ISBD(ER) byla ukázána specifika popisu těchto zdrojů a problematiku otázky, na něž katalogizátor může při popisu těchto zdrojů narážet. Jako neproblematictější oblast se jeví na základě praktických zkušeností oblast nakladatelských údajů. Snahou bylo také nastínit případné odlišnosti české a zahraniční katalogizační praxe při popisu elektronických online zdrojů.

V Národní knihovně ČR se elektronické online zdroje popisují od roku 2003, kdy byl popis těchto zdrojů zahájen v Oddělení elektronických online zdrojů řešícím od roku 2000 projekt WebArchiv usilující o dlouhodobé uchování a zpřístupnění „domácích“ elektronických zdrojů publikovaných v síti Internet. V rámci tohoto projektu jsou tedy vybírány a popisovány pouze české webové zdroje, avšak ze všech oborů lidské činnosti. V současnosti jsou elektronické online zdroje popisovány v dalších dvou odděleních Národní knihovny (Hudební oddělení NK ČR a Knihovnický institut NK ČR), která jsou garanty prvních dvou z celkem 24 zamýšlených oborových informačních bran. Pro oborové informační brány jsou vybírány a popisovány nejen webové zdroje české, ale také zahraniční. V určitých oblastech se tedy zájmy WebArchivu a oborových informačních bran překrývají. Bibliografické záznamy vytvářené v Národní knihovně ČR mají svá specifika vycházející především z úsilí o harmonizaci s metadatovým formátem Dublin Core a dále za účelem kooperace oborových informačních bran.

Klíčovou součástí rigorózní práce byla praktická analýza bibliografických záznamů jednotlivých typů elektronických online zdrojů ve formátu MARC 21. Pro tuto analýzu byly vybrány existující záznamy z báze „NKC“ katalogu Národní knihovny ČR reprezentující vždy určitý typ elektronického online zdroje (především z hlediska bibliografické úrovně) nebo specifický problém řešený při popisu těchto zdrojů. V rámci této analýzy byly odhaleny, zejména díky možnosti konzultace s odborníky z oboru, dílčí nedostatky či sporné otázky řešené při popisu elektronických online zdrojů, jejichž odstranění pomohlo přispět ke zvýšení kvality bibliografických záznamů vytvářených v Národní knihovně ČR pro tyto zdroje.

Zpracovatelská praxe nám ukázala, že elektronické online zdroje katalogizovat lze a děje se tak denně v mnoha knihovnách po celém světě. Vzhledem k náročnosti tohoto procesu a objemu dokumentů na Internetu publikovaných se však přirozeně objevily také tendence směřující k využívání jednoduššího a tudíž levnějšího popisného formátu. Tuto alternativu nabídl metadata a to především metadatový formát Dublin Core, který je využíván v řadě knihovnických projektů a digitálních knihoven. Dublin Core je svojí strukturou velmi podobný MARC formátům, k dispozici jsou podrobná mapování mezi těmito dvěma formáty a existují též snahy o konverzi Dublin Core–MARC a naopak.

Knihovny v současnosti čelí trendům, které ovlivňují katalogizační zpracování (nejen) elektronických zdrojů a budou ho ovlivňovat zejména do budoucna. Knihovny by se měly v reakci na tyto trendy zaměřit ještě více na uživatele a uspokojení jejich potřeb a zároveň se více otevřít „neknihovnickému“ prostředí pracujícím s různými metadatovými formáty. Jsou připravována také nová katalogizační pravidla RDA, která by měla být jednodušší, lépe aplikovatelná na popis digitálních zdrojů a především by měla být taktéž silně orientovaná na uživatele.

Otázkou zůstává zda jsou knihovny schopné obstát se svými tradičními přístupy ve snaze o bibliografickou kontrolu tak obrovského a neustále se měnícího prostoru jaký představuje současný Internet. Samozřejmě že nelze zkatalogizovat celý Internet, je třeba aplikovat vhodná selekční kritéria, i přesto se však jedná o velmi náročný úkol a nabízí se otázka, zda je knihovní katalog opravdu tím nejlepším prostředkem k získávání a využívání elektronických online zdrojů. Internetové vyhledávače sice zatím stále nenabízejí zcela uspokojivé možnosti

vyhledávání, neustále se však vyvíjejí a mezi uživateli jsou velmi oblíbené. Uvidíme zda knihovní katalogy obstojí v jejich konkurenci a zda katalogizátoři s pomocí nových přístupů a nových katalogizačních pravidel dokážou adekvátně reagovat na zvyšující se potřeby uživatelů nové generace.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- *Anglo-americká katalogizační pravidla : druhé vydání, revize 1988*. 1. čes. vyd. Praha : Národní knihovna ČR, 1994. ISBN 80-7050-187-1.
- *Anglo-americká katalogizační pravidla : druhé vydání, revize 1998 : dodatky 1999*. 1. čes. vyd. Praha : Národní knihovna ČR, 2001. ISBN 80-7050-187-1.
- *Anglo-americká katalogizační pravidla : druhé vydání, revize 1998 : dodatky 2002*. 1. čes. vyd. Praha : Národní knihovna ČR, 2004. ISBN 80-7050-187-1.
- *Anglo-americká katalogizační pravidla : druhé vydání, revize 1998 : dodatky 2004*. 1. čes. vyd. Praha : Národní knihovna ČR, 2006. ISBN 80-7050-187-1.
- BALÍKOVÁ, Marie; KUBALOVÁ, Hana; SVOBODOVÁ, Jaroslava. 2004. *Katalogizace ve formátu MARC 21 : stručná instrukce a příklady pro knihy a některé typy pokračujících zdrojů*. 1. vyd. Praha : Národní knihovna ČR, 2004. 157 s. ISBN 80-7050-438-2.
- BANERJEE, Kyle. 1997. Describing Remote Electronic Documents in the Online Catalog : Current Issues. *Cataloging and Classification Quarterly*. 1997, vol. 25, no. 1, s. 5-20. ISSN 0163-9374.
- BARTOŠEK, Miroslav. 1999. Vyhledávání v Internetu a Dublin Core. *Zpravodaj ÚVT MU*. 1999, roč. 9, č. 4, s. 1-4. Dostupný také z WWW: <<http://www.ics.muni.cz/zpravodaj/articles/153.html>>. ISSN 1212-0901.
- BARTOŠEK, Miroslav. 2004. Digitální knihovny – teorie a praxe. *Národní knihovna*. 2004, roč. 15, č. 4, s. 233-254. Dostupný také z WWW: <<http://knihovna.nkp.cz/NKKR0404/0404233.html>>. ISSN 0862-7487.
- BAYARD, Laura. 2002. MARCIt Magic : Abracadabra! From a Web Site to a MARC Record. In *Cataloging the Web : Metadata, AACR, and MARC 21*. Lanham : Scarecrow Press, 2002, s. 81-86. ISBN 0-8108-4143-6.
- BEACOM, Matthew. 2002. O, Brave Old World : Using AACR to Catalog Web Resources. In *Cataloging the Web : Metadata, AACR, and MARC 21*. Lanham : Scarecrow Press, 2002, s. 21-25. ISBN 0-8108-4143-6.

- Blog. 2009. In *Wikipedie : otevřená encyklopedie* [online]. Datum poslední revize 3.2. 2009 [cit. 2009-02-04]. Dostupný z WWW: <<http://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Blog&oldid=3581241>>.

- BRATKOVÁ, Eva. 1998. K otázkám pojmu, třídění a typologie internetových a webovských informačních zdrojů. *Národní knihovna*. 1998, roč. 9, č. 5, s. 262-275. Aktualiz. a doplň. postprint z dubna 2005 k dispozici z archivu E-LIS: <<http://eprints.rclis.org/archive/00003558/>>. ISSN 0862-7487.

- BRATKOVÁ, Eva. 1999. Metadata jako nový nástroj pro komunikaci webovských informačních zdrojů. *Národní knihovna*. 1999, roč. 10, č. 4, s.178-195. Dostupný také z WWW: <<http://full.nkp.cz/nkkr/Nkkr9904/9904178.html>>. ISSN 0862-7487.

- BROKEŠ, Adam. 2008. Projekt WebArchiv - archiv českého webu. *Zpravodaj ÚVT MU*. 2008, roč. 18, č. 4, s. 10-13. Dostupný také z WWW: <<http://www.ics.muni.cz/zpravodaj/articles/578.html>>. ISSN 1212-0901.

- BYRD, Jackie et al. 2006. *A White Paper on the Future of Cataloging at Indiana University* [online]. Bloomington : Indiana University, January 15, 2006 [cit. 2009-02-28]. Dostupný z WWW: <http://www.iub.edu/~libtserv/pub/Future_of_Cataloging_White_Paper.doc>.

- BYRUM, John D., Jr. 2002. Úloha národních bibliografií při poskytování bibliografického přístupu ke vzdáleným elektronickým zdrojům : problémy a řešení – přehled. *Národní knihovna*. 2002, roč. 13, č. 4, s. 262-267. Dostupný také z WWW: <<http://full.nkp.cz/nkkr/NKKR0204/0204262.html>>. ISSN 0862-7487.

- *Cataloging Internet Resources : a Manual and Practical Guide*. Nancy B. Olson, editor. 2nd ed. Dublin : OCLC, 1997. viii, 55 s. Revidované elektronické vydání ze srpna 2002 dříve dostupné z WWW: <<http://www.oclc.org/support/documentation/worldcat/cataloging/internetguide/>>. ISBN 1-55653-236-9.

- CELBOVÁ, Ludmila. 1998. *Elektronické zdroje : aktuální změny a doplňky ve standardech pro zpracování*. Praha : Národní knihovna ČR, 1998. Standardizace ; č.15. ISBN 80-7050-317-3. ISSN 1211-7366.

- CELBOVÁ, Ludmila. 1999. Problémy týkající se doporučení ISBD(ER). *Ikaros* [online]. 1999, roč. 3, č. 8 [cit. 2009-03-09]. Dostupný z WWW: <<http://www.ikaros.cz/node/413>>. ISSN 1212-5075.

- CELBOVÁ, Ludmila. 2000a. Elektronické zdroje publikované v síti Internet jako součást České národní bibliografie. *Ikaros* [online]. 2000, roč. 4, č. 6 [cit. 2009-03-09]. Dostupný z WWW: <<http://www.ikaros.cz/node/602>>. ISSN 1212-5075.

- CELBOVÁ, Ludmila. 2000b. *Katalogizace elektronických zdrojů : příručka pro katalogizátora*. 1. vyd. Praha : Národní knihovna ČR, 2000. 39 s. ISBN 80-7050-366-1.

- CELBOVÁ, Ludmila. 2001a. Katalogizace elektronických zdrojů na Internetu : proč, co, jak? *Ikaros* [online]. 2001, roč. 5, č. 2 [cit. 2009-03-09]. Dostupný z WWW: <<http://www.ikaros.cz/node/700>>. ISSN 1212-5075.

- CELBOVÁ, Ludmila. 2001b. Politika výběru elektronických dokumentů publikovaných v prostředí Internetu pro účely ČNB. *Ikaros* [online]. 2001, roč. 5, č. 8 [cit. 2009-03-09]. Dostupný z WWW: <<http://www.ikaros.cz/node/799>>. ISSN 1212-5075.

- CELBOVÁ, Ludmila. 2002a. Soubor metadatových prvků Dublin Core schválen jako standard. *Ikaros* [online]. 2002, roč. 6, č. 5 [cit. 2009-02-27]. Dostupný z WWW: <<http://www.ikaros.cz/node/942>>. ISSN 1212-5075.

- CELBOVÁ, Ludmila. 2002b. *Standardy pro popis elektronických zdrojů* [online]. Praha : Národní knihovna ČR, 2002 [cit. 2009-03-09]. Dostupný z WWW: <http://webarchiv.cz/files/dokumenty/seminar/IPVZ_13-11-02.ppt>.

- CELBOVÁ, Ludmila. 2002c. *Zpracování elektronických zdrojů s dálkovým přístupem* [online]. Praha : Národní knihovna ČR, 2002 [cit. 2009-03-09]. Dostupný z WWW: <http://www.webarchiv.cz/files/dokumenty/seminar/El_zdroje-online_nk_lc.ppt>.

- CELBOVÁ, Ludmila. 2003a. Baze WEB Národní knihovny ČR zpřístupněna. *Ikaros* [online]. 2003, roč. 7, č. 10 [cit. 2009-03-09]. Dostupný z WWW: <<http://www.ikaros.cz/node/1490>>. ISSN 1212-5075.

- CELBOVÁ, Ludmila. 2003b. Český překlad studie Functional Requirements for Bibliographic Records (FRBR). *Ikaros* [online]. 2003, roč. 7, č. 1 [cit. 2009-03-02]. Dostupný z WWW: <<http://www.ikaros.cz/node/1267>>. ISSN 1212-5075.

- CELBOVÁ, Ludmila. 2003c. Metadata. In *KTD : Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha : Národní

knihovna ČR, 2003- [cit. 2009-02-27]. Dostupný z WWW:
<<http://sigma.nkp.cz/cze/ktld>>.

- CELBOVÁ, Ludmila. 2005. *Instrukce pro oborové informační brány v ČR : Pracovní listy pro popis webových informačních zdrojů* [online]. Praha : Národní knihovna ČR, 2005 [cit. 2009-03-09]. Dostupný z WWW:
<http://jib-info.cuni.cz/tematbrany/Instrukce_pro_OIB_VI05.pdf>.
- CELBOVÁ, Ludmila et al. 2008. *Archivace webu*. 1. vyd. Praha : Národní knihovna ČR, 2008. 45 s. ISBN 978-80-7050-562-5.
- COLEMAN, Anita S. 2005. From Cataloging to Metadata : Dublin Core Records for the Library Catalog. *Cataloging and Classification Quarterly*. 2005, vol. 40, no. 3/4, s. 153-181. ISSN 0163-9374.
- COYLE, Karen; HILLMANN, Diane. 2007. Resource Description and Access (RDA) : Cataloging Rules for the 20th Century. *D-Lib Magazine* [online]. 2007, vol. 13, no. 1/2 [cit. 2009-03-04]. Dostupný z WWW:
<<http://www.dlib.org/dlib/january07/coyle/01coyle.html>>. ISSN 1082-9873.
- Český statistický úřad. 2008. *Internet a jeho používání jednotlivci; 2. čtvrtletí 2008* [online]. Praha : Český statistický úřad, aktualizováno dne 10.10. 2008 [cit. 2009-03-09]. Dostupný z WWW:
<http://www.czso.cz/csu/tz.nsf/i/internet_a_jeho_pouzivani_jednotlivci_2_ctvrtleti_2008>.
- DCMI. 1995. *Dublin Core Metadata Initiative* [online]. DCMI, c1995-2009, last updated 10 February 2009 [cit. 2009-02-20]. Dostupný z WWW:
<<http://dublincore.org/>>.
- DCMI. 2008. *Dublin Core Metadata Element Set, Version 1.1* [online]. DCMI, 2008-01-14 [cit. 2009-02-24]. Dostupný z WWW:
<<http://dublincore.org/documents/dces/>>.
- DILLON, Martin et al. 1993. Assessing Information on the Internet : Toward Providing Library-Services for Computer-Mediated Communication : Results of an OCLC Research Project. *Internet Research : Electronic Networking Applications and Policy*. 1993, vol. 3, no. 1, s. 54-69. ISSN 1066-2243.
- DILLON, Martin; JUL, Erik. 1996. Cataloging Internet Resources : The Convergence of Libraries and Internet Resources. *Cataloging and Classification Quarterly*. 1996, vol. 22, no. 3/4, s. 197-238. ISSN 0163-9374.

- *Dotazy ke katalogizaci* [online]. Praha : Národní knihovna ČR, c2000 [cit. 2009-03-09]. Dostupný z WWW: <<http://katdotaz.nkp.cz>>.

- DROBÍKOVÁ, Barbora. 2002. Vývoj, směřování a trendy katalogizace za poslední čtyři roky : od FRBR až po revizi AACR2R v roce 2002. *Národní knihovna*. 2002, roč. 13, č. 3, s. 153-167. Dostupný také z WWW: <<http://full.nkp.cz/nkkr/Nkkr0203/0203153.html>>. ISSN 0862-7487.

- FERRIS, A. M. 2002. Cataloging Internet resources using MARC 21 and AACR : online training for working catalogers. *Cataloging and Classification Quarterly*. 2002, vol. 34, no. 3, s. 339-353. ISSN 0163-9374.

- Google Book Search. 2009. In *Wikipedia : the free encyclopedia* [online]. Last modified on 5 March 2009 [cit. 2009-03-07]. Dostupný z WWW: <http://en.wikipedia.org/wiki/Google_Book_Search>.

- GORMAN, Michael. 1999. Metadata or Cataloguing? A False Choice. *Journal of Internet Cataloging*. 1999, vol. 2, no. 1, s. 5-22. ISSN 1091-1367.

- GORMAN, Michael. 2001. Bibliographic control or chaos : an agenda for national bibliographic services in the 21st century. *IFLA Journal* [online]. 2001, vol. 27, no. 5/6, s. 307-313 [cit. 2009-02-13]. Dostupný z WWW: <<http://www.ifla.org/V/iflaj/art2705.pdf>>.

- GRADMANN, Stefan. 1998. Cataloguing vs. Metadata : old wine in new bottles? In *64th IFLA General Conference, Amsterdam, Netherlands, August 16 - August 21, 1998* [online]. 1998 [cit. 2009-02-22]. Dostupný z WWW: <<http://www.ifla.org/IV/ifla64/007-126e.htm>>.

- HAKALA, Juha. 1998. *The Nordic metadata project : Final report* [online]. Helsinky : Helsinky University Library, July 1998 [cit. 2009-02-26]. Dostupný z WWW: <<http://www.lib.helsinki.fi/meta/nmfinal.htm>>. ISBN 951-45-8248-9.

- HAKALA, Juha. 1999. *The Nordic metadata projects* [online]. Helsinky : Helsinky University Library, 1999-03-05, last updated 21 February 2000 [cit. 2009-02-26]. Dostupný z WWW: <<http://www.lib.helsinki.fi/meta/>>.

- HAKALA, Juha. 2003. *To NORDINFO The Nordic Metadata II project : cataloguing, indexing and retrieval of network documents* [online]. Změněno 18. září 2003 [cit. 2009-02-27]. Dostupný z WWW: <<http://www.lib.helsinki.fi/meta/nm2plan.html>>.

- HANSEN, J.; STRUNCK, K. 2002. Cataloguing Internet resources. *Journal of Internet Cataloging*. 2002, vol. 5, no. 1, s. 43-51. ISSN 1091-1367.

- HINTON, M. J. 2002. On cataloging Internet resources : voices from the field. *Journal of Internet Cataloging*. 2002, vol. 5, no. 1, s. 53-67. ISSN 1091-1367.

- HIRONS, Jean; GRAHAM, Crystal. 1998. Issues related to seriality. In *The principles and future of AACR : proceedings of the International Conference on the Principles and Future Development of AACR : Totoronto, Ontario, Canada, October 23-25, 1997*. Ottawa : Canadian Library Association ; London : Library Association Publishing ; Chicago : American Library Association, 1998. Dostupný také z WWW: <http://epe.lac-bac.gc.ca/100/200/300/jsc_aacr/issues/r-serial.pdf>. ISBN 0-88802-287-5.

- HOWARTH, Lynne C. 2005. Metadata and Bibliogrtaphic Control : Soul-Mates or Two Solitudes? *Cataloging & Classification Quarterly*. 2005, vol. 40, no. 3/4, s. 37-56. ISSN 0163-9374.

- HSIEH-YEE, Ingrid. 2006. *Organizing Audiovisual and Electronic Resources for Access*. 2nd ed. Westport : Libraries Unlimited, 2006. 376 s. ISBN 1-59158-051-X.

- HUNT, Start. 2001a. *From INTERCAT to CORC: Cooperation in the selection and cataloguing of Web resources* [online]. 2001 [cit. 2009-03-09]. Dostupný z WWW: <http://eprints.rclis.org/184/1/hunt_eng.pdf>.

- HUNT, Stuart. 2001b. The Cataloguing of Internet Resources. *Catalogue & Index*. 2001, vol. 36, no. 141, s. 1-5. ISSN 0008-7629.

- *ISBD(ER): mezinárodní standardní bibliografický popis pro elektronické zdroje*. 2. rev. vyd. Praha : Národní knihovna ČR, 1998. 114 s. ISBN 80-7050-325-4.

- JELÍNKOVÁ, Lenka. 2005. Popis elektronických online zdrojů v rámci projektu WebArchiv. In *Zpřístupnění digitálního archivu : informační setkání, 6.12. 2005, NK ČR* [online]. Praha : Národní knihovna ČR, 2005 [cit. 2009-03-05]. Dostupný z WWW: <http://www.webarchiv.cz/files/dokumenty/seminar/Infoden_061205.ppt>.

- JELÍNKOVÁ, Lenka. 2006. *Bibliografický popis elektronických online zdrojů v zahraniční a domácí katalogizační praxi*. Praha, 2006. 93 s. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Ústav informačních studií a knihovnictví 2006. Vedoucí diplomové práce PhDr. Eva Bratková.

- JOHNS, Cecily. 1997. Cataloging Internet Resources : an Administrative View. *Journal of Internet Cataloging*. 1997, vol. 1, no. 1, s. 17-23. ISSN 1091-1367.

- Joint Steering Committee for development of RDA. 2008. *RDA : Resource Description and Access : the cataloguing standard for the 21st century* [online]. JSC for development of RDA, [2008] [cit. 2009-03-04]. Dostupný z WWW: <<http://www.collectionscanada.gc.ca/jsc/docs/rdabrochure-eng.pdf>>.

- Joint Steering Committee for development of RDA. 2009a. *RDA : Resource Description and Access* [online]. JSC for development of RDA, last updated 25 February 2009 [cit. 2009-03-04]. Dostupný z WWW: <<http://www.collectionscanada.gc.ca/jsc/rda.html>>.

- Joint Steering Committee for development of RDA. 2009b. *RDA : Resource Description and Access : Frequently Asked Questions* [online]. JSC for development of RDA, last updated 3 February 2009 [cit. 2009-03-04]. Dostupný z WWW: <<http://www.collectionscanada.gc.ca/jsc/rdafaq.html>>.

- JONES, Steve; MADDEN, Mary. 2002. *The Internet Goes to College : How Students are Living in the Future with Today's Technology* [online]. Washington : Pew Internet & American Life Project, 2002 [cit. 2009-03-09]. Dostupný z WWW: <http://www.pewinternet.org/pdfs/PIP_College_Report.pdf>.

- *Journal of Internet Cataloging : the International Quarterly of Digital Organization, Classification and Access*. New York : Haworth Press, 1997- . ISSN 1091-1367.

- JUL, Erik. 1996. Why Catalog Internet Resources? *Computers in Libraries*. 1996, vol. 16, no. 1, s. 8-10. ISSN 1041-7915.

- JUL, Erik. 1997. Cataloging Internet Resources : Survey and Prospectus. *Bulletin of the American Society for Information Science and Technology*. 1997, vol. 24, no. 1, s. 6-9. Dostupný také z WWW: <<http://www.asis.org/Bulletin/Oct-97/jul.htm>>. ISSN 0095-4403.

- KRČMAŘOVÁ, Gabriela. 2004. Otec webu získal cenu tisíciletí. *Ikaros* [online]. 2004, roč. 8, č. 9 [cit. 2009-03-09]. Dostupný z WWW: <<http://www.ikaros.cz/node/1764>>. ISSN 1212-5075.

- KRESTA, Jaroslav. Metadatový standard Dublin Core : charakteristika a průzkum jeho využívání u vybraných web stránek v ČR. *Inflow : information journal* [online]. 2008, roč. 1, č. 8 [cit. 2009-02-23]. Dostupný z WWW:

<<http://www.inflow.cz/metadatovy-standard-dublin-core-charakteristika-pruzkum-jeho-vyuzivani-u-vybranych-web-stranek-v-cr>>. ISSN 1802-9736.

- LAM, Vinh-The. 2000. *Cataloging Internet Resources : Why, What, How*. Cataloging & Classification Quarterly. 2000, vol. 29, no. 3, s. 49-61. ISSN 0163-9374.
- Library of Congress. Cataloging Policy and Support Office. 1998. *Draft Interim Guidelines for Cataloging Electronic Resources* [online]. Washington : Library of Congress, Updated 01/05/98 [cit. 2009-03-09]. Dostupný z WWW: <http://www.loc.gov/catdir/cpso/dcmb19_4.html>.
- Library of Congress. Network Development and MARC Standards Office. 2003. *Guidelines for the Use of Field 856* [online]. Washington : Library of Congress, Revised March 2003 [cit. 2009-03-09]. Dostupný z WWW: <<http://www.loc.gov/marc/856guide.html>>.
- Library of Congress. 2004. *CONSER Cataloging Manual : Module 31 : Remote Access Electronic Serials (Online Serials)* [online]. Washington : Library of Congress, 2004 [cit. 2009-03-09]. Revidované vydání z roku 2006 dostupné z WWW: <<http://www.loc.gov/acq/conser/Module31.pdf>>.
- Library of Congress. Network Development and MARC Standards Office. 2007. *Guidelines for Coding Electronic Resources in Leader/06* [online]. Washington : Library of Congress, Revised December 2007 [cit. 2009-03-09]. Dostupný z WWW: <<http://www.loc.gov/marc/ldr06guide.html>>.
- Library of Congress. Network Development and MARC Standards Office. 2008a. *Dublin Core to MARC Crosswalk* [online]. Washington : Library of Congress, 2008-04-23 [cit. 2009-02-27]. Dostupný z WWW: <<http://www.loc.gov/marc/dccross.html>>.
- Library of Congress. Network Development and MARC Standards Office. 2008b. *MARC to Dublin Core Crosswalk* [online]. Washington : Library of Congress, 2008-04-24 [cit. 2009-02-27]. Dostupný z WWW: <<http://www.loc.gov/marc/marc2dc.html>>.
- LICHTENBERGOVÁ, Edita. 2007. *Konference Cataloguing 2007 : Back to Basics - and Flying into the Future*. *Ikaros* [online]. 2007, roč. 11, č. 3 [cit. 2009-02-13]. Dostupný z WWW: <<http://www.ikaros.cz/node/3956>>. ISSN 1212-5075.

- MADDEN, Marry. 2006. *Internet Penetration and Impact* [online]. Washington : Pew Internet & American Life Project, 2006 [cit. 2009-03-09]. Dostupný z WWW: <http://www.pewinternet.org/pdfs/PIP_Internet_Impact.pdf>.

- MAJEROVÁ, Jarmila. 2007. Budúcnosť katalogizácie v ére sprístupňovania elektronického obsahu. *ITlib : informačné technológie a knižnice* [online]. 2007, roč. 11, č. 2 [cit. 2009-02-13]. Dostupný z WWW: <<http://www.cvtisr.sk/itlib/itlib072/majerova.htm>>. ISSN 1336-0779.

- MAJEROVÁ, Jarmila; PEŤOVÁ, Anna. 2006. Katalogizácia elektronických zdrojov. *ITlib : informačné technológie a knižnice* [online]. 2006, roč. 10, č. 3 [cit. 2009-02-28]. Dostupný z WWW: <http://www.cvtisr.sk/itlib/itlib063/majerova_petova.htm>. ISSN 1336-0779.

- MARC 21. *Bibliografický formát*. 1. české vyd. Praha : Národní knihovna ČR, 2003. 2 sv. ISBN 7050-427-7.

- MARCIt, Inc. [online]. c1998 [cit. 2009-03-09]. Dříve dostupný z WWW: <<http://www.marcit.com>>. V současnosti dostupný pouze prostřednictvím Internet Archivu z WWW: <http://web.archive.org/web/*/http://marcit.com>.

- MARCUM, Denna B. 2004. *The Future of Cataloging* [online]. Boston, January 16, 2004 [cit. 2009-03-01]. Address to the Ebsco Leadership Seminar. Dostupný z WWW: <<http://www.guild2910.org/marcum.htm>>.

- Masarykova univerzita. 2004. *Dublin Core Czech : Soubor metadatových prvků Dublin Core, verze 1.1 : Referenční popis* [online]. Brno : Masarykova univerzita, 2004-12-20, poslední aktualizace 20. listopad 2006 [cit. 2009-02-23]. Dostupný z WWW: <http://www.ics.muni.cz/dublin_core/elems.html>.

- Masarykova univerzita. 2006. *Dublin Core Czech* [online]. Brno : Masarykova univerzita, 2006-08-23, poslední aktualizace 20. listopad 2006 [cit. 2009-02-18]. Dostupný z WWW: <http://www.ics.muni.cz/dublin_core/index.html>.

- McILWAINE, I.C. 2004. High-Level Subject Access : Tools and Techniques in Internet Cataloging. *Library Resources & Technical Services*. 2004, vol. 48, no. 1, s. 82-84. ISSN 0024-2527.

- Mezinárodní federace knihovnických asociací a institucí. 1998. *Functional Requirements for Bibliographic Records : Final Report*. IFLA Study Group on the Functional Requirements for Bibliographic Records. München : Saur, 1998.

viii, 136 s. UBCIM Publications - New Series; vol. 19. Dostupný také z WWW: <<http://www.ifla.org/VII/s13/frbr/frbr.pdf>>. ISBN 3-598-11382-X.

- Mezinárodní federace knihovnických asociací a institucí. 2002. *Funkční požadavky na bibliografické záznamy : závěrečná zpráva*. IFLA Study Group on the Functional Requirements for Bibliographic Records; přeložila Ludmila Celbová. Praha : Národní knihovna ČR, 2002. 117 s. Překlad z roku 2001 dostupný také z WWW: <<http://www.webarchiv.cz/files/dokumenty/reference/frbr.pdf>>. ISBN 80-7050-400-5.
- Mezinárodní federace knihovnických asociací a institucí. 2005. *Digital Libraries : Cataloguing and Indexing of Electronic Resources* [online]. Latest Revision : October 25, 2005 [cit. 2009-03-09]. Dostupný z WWW: <<http://www.ifla.org/II/catalog.htm>>.
- Mezinárodní federace knihovnických asociací a institucí. 2007. *Functional Requirements for Authority Data : a conceptual model* [online]. IFLA Working Group on Functional Requirements and Numbering of Authority Records (FRANAR). Draft 2007-04-01 [cit. 2009-03-02]. Dostupný z WWW: <<http://www.ifla.org/VII/d4/franar-conceptual-model-2ndreview.pdf>>.
- MILLER, Steven J. 2008. *Metadata and Cataloging Online Resources : Selected Reference Documents, Web Sites, and Articles* [online]. Milwaukee : University of Wisconsin, last updated November, 2008 [cit. 2009-03-09]. Dostupný z WWW: <<http://www.uwm.edu/~mll/resource.html>>.
- MURRAY, B. H.; MOORE, A. 2000. *Sizing the Internet* [online]. Arlington : Cyveillance, July 2000 [cit. 2009-03-10]. Dříve dostupný z WWW: <http://www.cyveillance.com/web/downloads/Sizing_the_Internet.pdf>. V současnosti dostupný pouze prostřednictvím Internet Archivu z WWW: <http://web.archive.org/web/*/http://www.cyveillance.com/web/downloads/Sizing_the_Internet.pdf>.
- Národní knihovna ČR. 2008. *Doporučení pro používání indikátorů a podpolí v poli 856* [online]. Praha : Národní knihovna ČR, [2008] [cit. 2009-01-13]. Dostupný z WWW: <<http://intra.nkp.cz/aleph/p856.htm>>.
- OCLC Internet Cataloging Project Database Now Available. *Information Today*. 1995, vol. 12, no. 8, s. 48. ISSN 8755-6286.
- OCLC. 1996. *Persistent URL Home Page* [online]. Dublin : OCLC, c1996 [cit. 2009-03-09]. Dostupný z WWW: <<http://purl.oclc.org/>>.

- OCLC. 2008a. *Archived projects* [online]. Dublin : OCLC, c2008 [cit. 2009-03-09]. Dostupný z WWW: <<http://www.oclc.org/research/projects/archive/default.htm>>.
- OCLC. 2008b. *Connexion : A full-service online cataloging tool* [online]. Dublin : OCLC, c2008 [cit. 2009-03-09]. Dostupný z WWW: <<http://www.oclc.org/connexion/>>.
- ODER, Norman. 1998. Cataloging the Net : Can We Do It?. *Library Journal*. 1998, vol. 123, no. 16, s. 47-51. ISSN 0363-0277.
- ODER, Norman. 2000. Cataloging the Net : Two Years Later. *Library Journal*. 2000, vol. 125, no. 16, s. 50-51. ISSN 0363-0277.
- OLIVER, Chris. 2007. Changing to RDA. *Feliciter*. 2007, vol. 53, no. 5, s. 250-253. Dostupný také z WWW: <<http://www.collectionscanada.gc.ca/jsc/docs/felicitervol53no7p250-253.pdf>>.
- PĚNKAVOVÁ, Petra. 2000. Problematika zpracování elektronických seriálů. In *Infos 2000 : Stará Lesná, Slovensko, 3.-6. dubna 2000*. Bratislava : Centrum VTI SR pro Spolok slovenských knihovníkov, 2000, s. 224-229. Dostupný také z WWW: <<http://www.aib.sk/infos/infos2000/23.htm>>.
- PĚNKAVOVÁ, Petra. 2002. *Nové pojetí seriálových dokumentů v elektronickém prostředí a způsoby jejich zpracování*. 1. vyd. Praha : Národní knihovna ČR, 2002. 36 s. ISBN 80-7050-398-X.
- PĚNKAVOVÁ, Petra. 2003. *Proměny seriálových publikací v podmínkách elektronické informační komunikace a problematika jejich zpracování v informačních systémech*. Praha, 2003. 134 s. Rigorózní práce. Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Ústav informačních studií a knihovnictví.
- PORTER, Margaret G.; BAYARD, Laura. 1999. Including Web Sites in the Online Catalog : Implications for Cataloging, Collection Development, and Access. *The Journal of Academic Librarianship*. 1999, vol. 25, no. 5, s. 390-394. ISSN 0099-1333.
- PRASANNA, T.S.; SINGHAL, Madhuresh. 2002. Softwares for Cataloguing Digital Resources with Special Emphasis on MARCIt. *Information Studies*, 2002, vol. 8, n. 4, s. 255-264. Dostupný také z WWW: <<http://eprints.rclis.org/111/1/marcit.pdf>>.

- STOKLASOVÁ, Bohdana. 2003. Oborové informační brány. In *Knihovny současnosti 2003* [online]. Brno : Sdružení knihoven ČR, 2003 [cit. 2009-03-09]. Dostupný z WWW: <http://jib-info.cuni.cz/dokumenty/sec2003/sec2003_bst.ppt>.

- STRUTT, Sally E. 1997. Cataloguing and the Internet : considerations at the British Library. *Library Review*. 1997, vol. 46, no. 7, s. 490-499. ISSN 0024-2535.

- SYNKOVÁ, Veronika. 2007. *Aktuální problémy identifikace a popisu webovských informačních zdrojů*. Praha, 2007. vi, 161 s., 26 s. příloh. Rigorózní práce. Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Ústav informačních studií a knihovnictví 2007. Konzultant rigorózní práce PhDr. Eva Bratková.

- SYNKOVÁ, Veronika. 2008. Vybrané aplikace metadatového formátu Dublin Core. *Ikaros* [online]. 2008, roč. 12, č. 5 [cit. 2009-02-20]. Dostupný z WWW: <<http://www.ikaros.cz/node/4715>>. ISSN 1212-5075.

- ŠKODOVÁ, Markéta. 2005. *Strategie archivace elektronických online zdrojů a politika jejich výběru do digitálního archivu (se zaměřením na český systém WebArchiv)*. Praha, 2005. 86 s., 16 s. příl. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Ústav informačních studií a knihovnictví.

- TAN, Wendy. 2001. Cataloging Websites for a Library Online Catalogue. *Journal of Educational Media & Library Science*. 2001, vol. 39, no. 2, s. 98-105. ISSN 1013-090X.

- TYLOR, Arlene G. 1999. Where Does AACR2 Fall Short for Internet Resources? *Journal of Internet Cataloging*. 1999, vol. 2, no. 2, s. 43-50. ISSN 1091-1367.

- UKROPOVÁ, Daniela. 2002. Metadáta v slovenských knižniciach. *ITlib : informačné technológie a knižnice* [online]. 2002, roč. 6, č. 4 [cit. 2009-02-28]. Dostupný z WWW: <<http://www.cvtisr.sk/itlib/itlib024/ukropova.htm>>. ISSN 1336-0779.

- VOJTÁŠEK, Filip. 2001. Trendy ve zpracování elektronických zdrojů. *Ikaros* [online]. 2001, roč. 5, č. 12 [cit. 2009-03-09]. Dostupný z WWW: <<http://www.ikaros.cz/node/887>>. ISSN 1212-5075.

- *WebArchiv – archiv českého webu* [online]. 2001. Praha : Národní knihovna ČR, 2001-01-01, poslední aktualizace 21.1.2009 [cit. 2009-01-21]. Dostupný z WWW: <<http://www.webarchiv.cz/>>.

- *WebAchiv : úvod, cíle, podmínky, realita*. 2005. 1. vyd. Praha : Národní knihovna ČR, 2005. 11 s. ISBN 80-7050-479-X.

- WEBER, Mary Beth. 1999. Factors to be considered in the selection and cataloging of Internet resources. *Library Hi Tech*. 1999, vol. 17, no. 3, s. 298-303. ISSN 0737-8831.

- WEBER, Mary Beth. 2002. *Cataloguing Nonprint and Internet Resources: A How-To-Do-It Manual for Librarians*. New York, London : Neal-Schuman, 2002. 371 s. ISBN 1-55570-435-2.

- WEITZ, Jay. 2000. *Cataloging Electronic Resources : OCLC-MARC Coding Guidelines*. Dublin : OCLC, 2000, Revised 2006 July 11 [cit. 2009-03-09]. Dostupný z WWW:
<<http://www.oclc.org/support/documentation/worldcat/cataloging/electronicresources/>>.

- WIGGINS, Beacher J. 2005. Zařazení elektronických zdrojů do národních bibliografií : Přehled IFLA. *Knihovna*. 2005, roč. 16, č. 2, s. 59-66. ISSN 1801-3252. Dostupný také z WWW:
<<http://knihovna.nkp.cz/knihovna52/wiggins.htm>>.

- ŽABIČKA, Petr. 2000a. *Dublin Core jako standard pro popis elektronických síťových zdrojů* [online]. 2000 [2009-02-23]. Dostupný z WWW:
<<http://www.mzk.cz/DC/rufis2000.html>>.

- ŽABIČKA, Petr. 2000b. *Dublin Core – metadata pro popis elektronických dokumentů* [online]. 2000 [2009-02-24]. Dostupný z WWW:
<<http://www.webarchiv.cz/files/dokumenty/konference/datasem2000.pdf>>.

SEZNAM OBRÁZKŮ

	strana
Obr. 1 Schéma rozdělení informačních zdrojů dle způsobu jejich vydávání	21
Obr. 2 Původní báze „WEB“ katalogu Národní knihovny ČR	53
Obr. 3 Tematické členění oborových informačních bran	55
Obr. 4 Ilustrační ukázka katalogizačního záznamu s URL adresou vedoucí k archivované kopii elektronického online zdroje	60
Obr. 5 Titulní obrazovka elektronické monografie Bibliografie hoboje	63
Obr. 6 Titulní obrazovka webových stránek Památníku Bedřicha Smetany v Jabkenicích	66
Obr. 7 Titulní obrazovka elektronického časopisu Ikaros	69
Obr. 8 Archiv elektronického časopisu Ikaros	69
Obr. 9 Titulní obrazovka elektronického časopisu Romane hangos	73
Obr. 10 Archiv elektronického časopisu Romane hangos	73
Obr. 11 Titulní obrazovka elektronického časopisu Severské listy	76
Obr. 12 Archiv elektronického časopisu Severské listy	76
Obr. 13 Titulní obrazovka webových stránek „www.astronomie.cz“	80
Obr. 14 Zdrojový kód webových stránek „www.astronomie.cz“	81
Obr. 15 Titulní obrazovka domovské stránky Národní knihovny ČR	84
Obr. 16 Titulní obrazovka blogu Extra	88
Obr. 17 Titulní obrazovka serveru Cestovatel.cz	91
Obr. 18 Titulní obrazovka domovské stránky Markéty Baňkové	94
Obr. 19 Zdrojový kód domovské stránky Markéty Baňkové	94
Obr.20 Titulní obrazovka Prezentace starých mapových děl z území Čech, Moravy a Slezska	97
Obr. 21 Zdrojový kód Prezentace starých mapových děl z území Čech, Moravy a Slezska	98
Obr. 22 Článek z elektronického časopisu Acta musicologica	101

Obr. 23	Ukázka metadatového záznamu kvalifikovaného Dublin Core v HTML kódu	109
Obr. 24	Gormanův praktický model bibliografické kontroly elektronických online zdrojů	113

SEZNAM TABULEK

Tabulka 3 Vztah mezi typem záznamu (Návěští/06), bibliografickou úrovní.....27	
(Návěští/07), poli 006, 007 a 008 27	
Předepsané prameny popisu.....28	
Dublin Core.....110	
MARC.....110	
Tabulka 5 Přehled základních prvků Dublin Core a jim odpovídajících polí	
(příp.....110	
podpolí) formátu MARC.....110	
Tabulka je opravdu zjednodušená, protože například při převodu	
nekvalifikovaného Dublin Core do MARC nelze při automatické konverzi u	
prvků Tvůrce (Creator) či Příspěvatel (Contributor) určit, zda se jedná o osobu	
nebo korporaci, v takovém případě by mělo být použito vedlejší záhlaví v poli	
720 (nekontrolovaná podoba jména) [Library of Congress, 2008a].....110	

Evidence výpůjček

Prohlášení:

Dávám svolení k půjčování této rigorózní práce. Uživatel potvrzuje svým podpisem, že bude tuto práci řádně citovat v seznamu použité literatury.

V Mohelnici, 14. 3. 2009.

Lenka Jelínková ( )

Jméno	Katedra / Pracoviště	Datum	Podpis